Signature Not Verified
Digitally signed by VARVARA ZACHARAKI
Date: 2021.11.22 17:31:05 EET
Reason: Signed PDF (embedded)
Location: Athens, Ethniko Typografio

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

22 Νοεμβρίου 2021 | ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ | Αρ. Φύλλου **5419**

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθμ. 124512

Έγκριση Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΠΠΑ) της Περιφέρειας Κρήτης προγραμματικής περιόδου 2021 - 2025.

**Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ**

Έχοντας υπόψη:

1. Τον ν. 4622/2019 «Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης» (Α΄ 133).

2. Το μέρος ΙΗ΄ «Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης» του ν. 4635/2019 «Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις» (Α΄ 167) και ιδίως του άρθρου 125 και της παρ. 1 του άρθρου 132.

3. Τον ν. 4270/2014 «Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας (ενσωμάτωση Οδηγίας 2011/85/ΕΕ) - δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις» (Α΄143) και ιδίως τα άρθρα 23, 57, 78 και 79 και 80.

4. Το άρθρο 90 του Κώδικα Νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα κυβερνητικά όργανα (π.δ. 63/2005, Α'98), το οποίο διατηρήθηκε σε ισχύ με την παρ. 22 του άρθρου 119 του ν. 4622/2019 (Α'133).

5. Το π.δ. 81/2019 «Σύσταση, συγχώνευση, μετονομασία και κατάργηση Υπουργείων και καθορισμός των αρμοδιοτήτων τους. Μεταφορά υπηρεσιών και αρμοδιοτήτων μεταξύ Υπουργείων» (Α'119).

6. Το π.δ. 83/2019 «Διορισμός Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης, Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α'121).

7. Το π.δ. 147/2017 «Οργανισμός του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης» (Α΄ 192).

8. Την υπ' αρ. 38/2020 Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου «Έγκριση και προσδιορισμός των πόρων υλοποίησης του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.) για την προγραμματική περίοδο 2021-2025» (Α΄ 174).

9. Την υπ' αρ. 51875/07.05.2021 κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων «Ανάθεση Αρμοδιοτήτων στον Υφυπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Ιωάννη Τσακίρη» (Β' 1867).

10. Την υπ' αρ. 95189/14.09.2020 απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων «Κατάρτιση και Υποβολή Τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων (ΤΠΑ/ΠΠΑ) του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης προγραμματικής περιόδου 2021 - 2025» (Β΄ 3961).

11. Την υπ' αρ. 62564/04.06.2021 απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων «Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου - Κανόνες επιλεξιμότητας δαπανών για τα προγράμματα του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ) 2021-2025» (Β' 2442).

12. Την υπ' αρ. 64957/10.06.2021 απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων «Μεταφορά συνεχιζόμενων έργων εθνικού σκέλους ΠΔΕ 2021 στα Προγράμματα Ανάπτυξης του ΕΠΑ 2021-2025 και ρυθμίσεις χρονοδιαγράμματος έγκρισης των Προγραμμάτων» (Β' 2548).

13. Την υπ' αρ. 1218/26.02.2021 απόφαση Συντονίστριας Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης «Έγκριση τροποποίησης του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας της Περιφέρειας Κρήτης» (Β' 762) .

14. Την υπ' αρ. 82119/21.07.2021 Εγκύκλιο – 1η τροποποίηση οδηγιών για την έγκριση και χρηματοδότηση του ΠΔΕ 2021 και τον προγραμματισμό δαπανών ΠΔΕ 2022 - 2024.

15. Την υπ' αρ. 340970/12.11.2021 υποβολή πρότασης του Περιφερειάρχη Κρήτης για την έγκριση του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης.

16. Την υπ' αρ. 59464/10.03.2021 υποβολή προς έγκριση Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) του Περιφερειάρχη Κρήτης για το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021 - 2025 στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, σύμφωνα με το άρθρο 106 του ν. 4849/2021 (Α' 207).

17. Την από 16-11-2021 εισήγηση της αρμόδιας Διεύθυνσης Διαχείρισης Εθνικού ΠΔΕ (Δι.Δι.Ε.Π.) προς τον Υφυπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων για την έγκριση του «Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΠΠΑ) της Περιφέρειας Κρήτης», ύστερα από την ολοκλήρωση της διαβούλευσής του, σύμφωνα με την υπ' αρ. 274424/16.06.2021 έκθεση επί της διαβούλευσης του Περιφερειάρχη Κρήτης και την οριστικοποίησή του.

18. Την υπ' αρ. 124132/16.11.2021 εισήγηση δημοσιονομικών επιπτώσεων της Γενικής Διεύθυνσης

Οικονομικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων (περ. ε της παρ. 5 του άρθρου 24 του ν. 4270/2014), σύμφωνα με την οποία με την παρούσα απόφαση προκαλείται δαπάνη στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.) του κρατικού προϋπολογισμού ύψους εκατόν εβδομήντα πέντε εκατομμυρίων ευρώ (175.000.000 €), η οποία θα καλυφθεί από πιστώσεις που θα εγγραφούν στο εθνικό σκέλος του ΠΔΕ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων την περίοδο 2021 έως 2025, ως φορέα που εγγράφονται οι πιστώσεις των Περιφερειών της Ελληνικής Επικράτειας, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1
Έγκριση του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης

1. Εγκρίνεται το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης, το οποίο καταρτίστηκε και αξιολογήθηκε σύμφωνα με τις απαιτήσεις, τους όρους και τη διαδικασία της υπ’ αρ. 95189/14.09.2020 απόφασης του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων «Κατάρτιση και Υποβολή Τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων (ΤΠΑ/ΠΠΑ) του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης προγραμματικής περιόδου 2021 - 2025» (Β΄ 3961) και του Μέρους ΙΗ του ν. 4635/2019 «Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις» (Α΄167).

2. Το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης, το οποίο περιλαμβάνεται στο Παράρτημα της παρούσας απόφασης, μέσα σε ένα μήνα από την έγκρισή του, αναρτάται στον επίσημο ιστότοπο για το ΕΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων και στον ιστότοπο της Περιφέρειας Κρήτης, σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 125 του ν. 4635/2019 (Α΄167).

3. Στο πλαίσιο του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης, η Περιφέρεια Κρήτης θα μεριμνήσει για την τήρηση των όρων, περιορισμών και κατευθύνσεων της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

Άρθρο 2
Προϋπολογισμός Προγράμματος

Ο προϋπολογισμός του Προγράμματος για την Προγραμματική Περίοδο 2021 - 2025 ανέρχεται σε 175.000.000 ευρώ και κατανέμεται στην Περιφέρεια Κρήτης, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 132 του ν. 4635/2019 (Α΄167).

Άρθρο 3
Υπηρεσία Διαχείρισης

1. Αρμόδια Υπηρεσία Διαχείρισης για τη διαχείριση, την παρακολούθηση και τον έλεγχο της εφαρμογής του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης ορίζεται η Διεύθυνση Σχεδιασμού και Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης, σύμφωνα με τις ειδικότερες προβλέψεις του άρθρου 132 του ν. 4635/2019 (Α΄167) και της υπ’ αρ. 1218/16.02.2021 απόφασης Συντονίστριας Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης (Β’ 762).

2. Στην Υπηρεσία Διαχείρισης ανατίθεται η διαχείριση των πόρων του άρθρου 2 της παρούσας.

Άρθρο 4
Παράρτημα

Προσαρτάται και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της παρούσας απόφασης το Παράρτημα που ακολουθεί, το οποίο περιλαμβάνει το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης.

Η ισχύς της παρούσας απόφασης αρχίζει από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ
REGION OF CRETE

Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιφέρειας Κρήτης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης Περιφέρειας Κρήτης 2021-2025

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ .....
I. ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ .....
I.1. Φορέας Κατάρτισης .....
I.2. Κείμενα Στρατηγικής .....
I.3. Ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης ανά τομέα παρέμβασης .....
I.3.1. Βασικά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας .....
I.3.2. Έξυπνη Ανάπτυξη .....
I.3.3. Πράσινη Ανάπτυξη .....
I.3.4. Κοινωνική Ανάπτυξη .....
I.3.5. Ανάπτυξη Υποδομών .....
I.3.6. Ενίσχυση Εξωστρέφειας .....
I.4. Ανάλυση SWOT .....
I.4.1. Έξυπνη Ανάπτυξη .....
I.4.2. Πράσινη ανάπτυξη .....
I.4.3. Κοινωνική ανάπτυξη .....
I.4.4. Ανάπτυξη υποδομών .....
I.4.5. Ενίσχυση εξωστρέφειας .....
I.5. Αποτίμηση υφιστάμενης κατάστασης .....
II. Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2021 – 2025 .....
II.1. Στρατηγική της Περιφέρειας – Αντιστοίχιση Ειδικών Αναπτυξιακών Στόχων και Αξόνων Προτεραιότητας του Προγράμματος με τους Αναπτυξιακούς Στόχους και Προτεραιότητες του ΕΠΑ .....
II.2. Χρηματοδότηση δράσεων και έργων .....
II.3. Δείκτες εκροών και πιθανοί δικαιούχοι χρηματοδότησης.....
III. ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....
III.1 Περιεχόμενο – Στόχος του άξονα .....
III.2 Τομείς Δράσης .....
III.3 Δικαιούχοι .....
III.4 Προϋπολογισμός .....
III.5 Ενδεικτικοί δείκτες εκροής .....
III.6 Διαχείριση .....
IV. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ .....
V. ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΠΑ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ .....
VI. ΟΡΙΖΟΝΤΙΕΣ ΑΡΧΕΣ.....
VII. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ – ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ – ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ .....

VIII. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΕΡΓΩΝ .....
IX. ΕΙΔΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΘΕΜΑΤΑ .....
X. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ – ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ .....
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....
Παράρτημα Ενότητας Ι.3 .....
Παράρτημα Ενότητας ΙΙ.1 .....
Παράρτημα: Κατανομή Προϋπολογισμού κατ’ έτος .....
ΠΗΓΕΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ.....

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με τον ν. 4635/2019 (Α’ 167), θεσμοθετήθηκε ένα ολοκληρωμένο σύστημα για τον σχεδιασμό, τη διαχείριση, την παρακολούθηση και τον έλεγχο των παρεμβάσεων που χρηματοδοτούνται από τους εθνικούς πόρους του Προγράμματος Δημοσιών Επενδύσεων (ΠΔΕ). Από το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ) [υπ’ αρ. 38 της 31-8-2020 Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου (Α’ 174)] καθορίζονται οι προτεραιότητες ανά τομέα πολιτικής στο πλαίσιο των εθνικών αναπτυξιακών στόχων, οι ειδικοί στόχοι και δράσεις, ο συνολικός και ανά Πρόγραμμα προϋπολογισμός (Π/Υ), καθώς και τα αποτελέσματα που επιδιώκονται με την εφαρμογή του. Με την υπ’ αρ. 95189/14.09.2020 (Β’ 3961) απόφαση Υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων (ΥΑ) καθορίστηκε ο τρόπος κατάρτισης και υποβολής των Περιφερειακών Προγραμμάτων του ΕΠΑ (ΠΠΑ) της Προγραμματικής Περιόδου 2021-2025. Το παρόν εκπονείται στο πλαίσιο αυτό και βάσει των προδιαγραφών του άρθρου 3 της ανωτέρω ΥΑ περιλαμβάνει:

- την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης για την Περιφέρεια Κρήτης ανά τομέα παρέμβασης, την ανάλυση των δυνατοτήτων, των απειλών, των ευκαιριών και των αδυναμιών της και την αποτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης με βάση τα έργα που εκτελούνται κατά τη φάση κατάρτισης του Προγράμματος, με παράλληλη αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο του φορέα κατάρτισης και στα εθνικά και περιφερειακά κείμενα στρατηγικής
- τον αναπτυξιακό προγραμματισμό για την περίοδο 2021-2025 που περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των αναπτυξιακών στόχων και την αντιστοίχισή τους με τους αναπτυξιακούς στόχους του ΕΠΑ, τους άξονες προτεραιότητας και τη συσχέτισή τους με τις προτεραιότητες του ΕΠΑ και τον προσδιορισμό των στόχων στρατηγικής και των κατηγοριών δράσεων που θα χρηματοδοτηθούν σε συνάρτηση με το εγκεκριμένο σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού του 4ετούς Επιχειρησιακού Προγράμματος 2020-2023 (υπ’ αρ. 11/2021 Απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου)
- τους δείκτες παρακολούθησης, τους πιθανούς δικαιούχους χρηματοδότησης, την τεχνική βοήθεια και τον Π/Υ του Προγράμματος με τους χρηματοδοτικούς πίνακες ανά αναπτυξιακό στόχο και άξονα προτεραιότητας
- τη συμβατότητα του Προγράμματος με τις ευρωπαϊκές, εθνικές και περιφερειακές στρατηγικές και τις οριζόντιες αρχές που διέπουν το σχεδιασμό του
- την οργάνωση και τις αρμοδιότητες της υπηρεσίας διαχείρισης, τα κριτήρια επιλογής των έργων και τα βήματα που ακολουθήθηκαν για το σχεδιασμό του Προγράμματος σε περιφερειακό επίπεδο.

Ι. ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Ι.1. Φορέας Κατάρτισης

Στην Περιφέρεια Κρήτης, με βάση το νέο οργανόγραμμα του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας (ΟΕΥ) [(υπ’ αρ. 114/2020 Απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου όπως εγκρίθηκε με την υπ’ αρ. 1218/16.02.2021 απόφαση συντονίστριας Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης (Β’ 762)] οι αρμοδιότητες θα ασκηθούν στο σύνολο τους από την Διεύθυνση Σχεδιασμού και Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης, η οποία συντονίζεται από τη Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού (Δι.Α.Π.).

Ι.2. Κείμενα Στρατηγικής

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται επιχειρησιακά, τομεακά και χωρικά κείμενα στρατηγικής της Περιφέρειας Κρήτης, καθώς και σχετικά εθνικά στρατηγικά κείμενα, τα οποία έχουν εγκριθεί ή τελούν υπό διαβούλευση ή εκπόνηση.

Το 4ετές Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023 εκπονήθηκε σε εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 268 του ν. 3852/2010 (Α’ 87Α), όπως τροποποιήθηκαν και ισχύουν σήμερα με το άρθρο 176 του ν. 4555/2018 (Α’ 133). Τον συντονισμό της κατάρτισης και την ευθύνη υλοποίησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος είχε η Εκτελεστική Επιτροπή (άρθρο 174 του ν. 3852/2010), ενώ την ευθύνη συλλογής στοιχείων και σύνταξης των σχετικών σχεδίων του είχε η Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού (Δι.Α.Π.) της Περιφέρειας. Οι διαδικασίες και η μεθοδολογία προσέγγισης προσδιορίζονται με βάση τον Οδηγό Κατάρτισης Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των Περιφερειών που συντάχθηκε από την Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ). Έχει εγκριθεί η Α’ φάση του Επιχειρησιακού Προγράμματος, το σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού (υπ’ αρ. 11/2021 Απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου), το οποίο αναφέρεται στους θεματικούς τομείς 1) Περιβάλλον και Ποιότητα Ζωής, 2) Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση και Αθλητισμός και 3) Οικονομία και Απασχόληση.

Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κρήτη» 2014-2020 εγκρίθηκε με την εκτελεστική απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [C(2014) 10175 final] για από κοινού στήριξη από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) αρ. 1303/2013. Έχει αναθεωρηθεί τέσσερις φορές, με τελευταία τροποποίηση αυτή για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας COVID-19 [C(2020) 4593 final]. Υποστηρίζονται οι άξονες προτεραιότητας 1) «Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, καινοτομίας και επιχειρηματικότητας της Κρήτης» (ΕΤΠΑ), 2) «Βιώσιμη ανάπτυξη με αναβάθμιση του περιβάλλοντος και αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στην Κρήτη» (ΕΤΠΑ), 3) «Ενίσχυση της εκπαίδευσης και κοινωνικής συνοχής στην Κρήτη» (ΕΤΠΑ), 4) «Προώθηση της απασχόλησης και προσαρμογή των εργαζομένων στις αλλαγές» (ΕΚΤ), 5) «Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας στην Κρήτη» (ΕΚΤ) και 6) «Τεχνική βοήθεια ΕΤΠΑ» (ΕΤΠΑ), και 7 «Τεχνική βοήθεια ΕΚΤ» (ΕΚΤ).

Επιπλέον, το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κρήτη» 2014-2020 συνοδεύεται από τα κείμενα στρατηγικής για πέντε εκ των προτέρων αιρεσιμότητες. Πρώτον, την Περιφερειακή Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (υπ’ αρ. 28/2015 Απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου), η οποία έχει καταρτιστεί με βάση την Εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (Β’ 1862/2015). Δεύτερον, την Περιφερειακή Στρατηγική Καταπολέμησης της Φτώχειας και Κοινωνικής Ένταξης (ΠεΣΚΕ) (υπ’ αρ. 51/2015 Απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου) η οποία έχει καταρτιστεί με βάση την Εθνική

Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (2014). Τρίτον, τη Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά με βάση την Ευρωπαϊκή και την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά. Τέταρτον, τον Περιφερειακό Σχεδιασμό Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) (Β’ 3196/05.10.2016) με βάση τον Εθνικό Σχεδιασμό Διαχείρισης Αποβλήτων. Πέμπτο, το Σχέδιο Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Υδατικού Διαμερίσματος (ΣΔΛΑΠ) (Β’ 4666/2017) το οποίο έχει καταρτιστεί και αναθεωρηθεί σύμφωνα με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ και κατ’ εφαρμογή του ν. 3199/2003 και του π.δ. 51/2007.

Έχει καταρτιστεί το Σχέδιο Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Υδατικού Διαμερίσματος Κρήτης (EL13) (Β’ 2687/2018, Β’ 5646/2018) σύμφωνα με την Οδηγία 2007/60/ΕΚ, η οποία ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με την υπ’ αρ. ΗΠ 31822/1542/Ε103 κοινή υπουργική απόφαση (Β’ 1108/2010) όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με την υπ’ αρ. 177772/924/2017 κοινή υπουργική απόφαση (Β’ 2140/2017). Επίσης έχει δρομολογηθεί το Περιφερειακό Σχέδιο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή (ΠεΣΠΚΑ) Κρήτης (υπ’ αρ. 608/2019 Απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου), το οποίο καταρτίζεται σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή (άρθρο 45 ν. 4414/2016) και το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (Β’ 4893/2019). Στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος το «Σύμφωνο των Νησιών» (Pact of Islands - ISLEPACT) εκπονήθηκε το 2011 το Σχέδιο Δράσης Βιώσιμης Ενεργειακής Ανάπτυξης της Κρήτης (ΣΒΕΑΚ-ISEAP OF CRETE).

Τον Μάιο του 2020 εγκρίθηκε το «Ειδικό Σχέδιο Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών και Άμεσης/Βραχείας Διαχείρισης των Συνεπειών από την εκδήλωση α) χειμερινών καταστροφικών φυσικών φαινομένων, β) χιονοπτώσεων και παγετού και γ) άλλων έντονων καιρικών φαινομένων (θυελλώδεις άνεμοι, ανεμοστρόβιλοι, καταιγίδες, κατολισθήσεις)» (υπ’ αρ. 31/2020 Απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου). Με το συγκεκριμένο Ειδικό Σχέδιο η Περιφέρεια Κρήτης εναρμονίζει τον σχεδιασμό της με το Γενικό Σχέδιο με την κωδική ονομασία «ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ» (Β’ 423/2003), το Γενικό Σχέδιο με την κωδική ονομασία «ΔΑΡΔΑΝΟΣ» (ΑΔΑ: ΨΓΚΟ46ΜΤΛΒ-Φ04), το «Σχέδιο δράσεων Πολιτικής Προστασίας κινδύνων από την εκδήλωση πλημμυρικών φαινομένων» (ΑΔΑ: ΩΧΦΧ46ΜΚ6Π-ΩΛΨ), το «Σχέδιο δράσεων Πολιτικής Προστασίας κινδύνων από χιονοπτώσεις και παγετό» (ΑΔΑ: 6ΨΔ046ΜΤΛΒ-ΡΤΘ), το έγγραφο «Λήψη μέτρων διασφάλισης της Δημόσιας Υγείας από έντονα καιρικά και πλημμυρικά φαινόμενα» (ΑΔΑ: ΩΕΕ7465ΦΥΟ-ΥΚΙ), το «θεσμικό πλαίσιο για την κήρυξη περιοχών σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης Πολιτικής Προστασίας» (ΑΔΑ: ΩΜΣΚ465ΦΘΕ-7ΒΞ), το «Ειδικό Σχέδιο Διαχείρισης Ανθρωπίνων Απωλειών (ΣΔΑΑ)» (ΑΔΑ: 6ΓΓ046ΜΤΛΒ-0ΞΕ), και το Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Επικίνδυνων Αποβλήτων (ΕΣΔΕΑ) (Β’ 4326/30.12.2016). Το Ειδικό Σχέδιο δεν υπεισέρχεται σε θέματα Σχεδίων Αντιμετώπισης Τεχνολογικών Ατυχημάτων Μεγάλης Έκτασης, καθότι βρίσκεται σε εξέλιξη το έργο με τίτλο «ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΙΔΙΚΩΝ (ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ) ΣΧΕΔΙΩΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ (Σ.Α.Τ.Α.Μ.Ε.) ΓΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ SEVESO ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ».

Με την υπ’ αρ. 77/2016 απόφαση του Περιφερειακού Συμβουλίου της Περιφέρειας Κρήτης έχει εγκριθεί το Στρατηγικό Σχέδιο για τη βελτίωση της Οδικής Ασφάλειας στην Περιφέρεια Κρήτης. Στόχος του σχεδίου είναι ο καθορισμός, η εφαρμογή, η παρακολούθηση και η αξιολόγηση των απαραίτητων δράσεων για τη δραστική μείωση του αριθμού των οδικών ατυχημάτων, των νεκρών και των τραυματιών σε αυτά, καθώς και η επίτευξη του Ευρωπαϊκού στόχου για μείωση 50% των νεκρών σε οδικά ατυχήματα το 2020 σε σχέση με το 2010. Η συνολική αναβάθμιση του Βόρειου Οδικού Άξονα Κρήτης (ΒΟΑΚ, ΑΑΠ 253/21-12-2015) σε αυτοκινητόδρομο 200 χιλιομέτρων, 4 λωρίδων από Χανιά έως Άγιο Νικόλαο μέσω Ρεθύμνου και Ηρακλείου, και βελτιώσεις σε κάθετους άξονες, καταγράφεται στο σενάριο βάσης του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Μεταφορών 2037, ως έργο προτεραιότητας για το οποίο η προετοιμασία εξελίσσεται επαρκώς, η χρηματοδότηση διασφαλίζεται και αναμένεται η ολοκλήρωσή του έως το 2027.

Πρόσφατα εγκρίθηκε το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Περιφέρειας Κρήτης (ΑΑΠ 260/08.11.2017). Οι στοχεύσεις του αφορούν στην ενίσχυση του διεθνούς και ευρωπαϊκού προσανατολισμού της Περιφέρειας Κρήτης, την προώθηση της χωρικής ολοκλήρωσης της Περιφέρειας, και την ολοκλήρωση των αναγκαίων χωρικών δράσεων για την προώθηση ενός προτύπου χωρικής οργάνωσης με παρεμβατικό χαρακτήρα.

Ι.3. Ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης ανά τομέα παρέμβασης

Ι.3.1. Βασικά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας

Σύμφωνα με την Εθνική Χωρική Στρατηγική (Α’ 128/03.07.2008), η Περιφέρεια Κρήτης, με έδρα το Ηράκλειο, αποτελεί μία από τις κύριες συνδέσεις της Ελλάδας με τους διεθνείς θαλάσσιους άξονες. Σε εθνικό επίπεδο, την διατρέχει ένας από τους κύριους άξονες ανάπτυξης της χώρας, ο Άξονας Κρήτης, που αναπτύσσεται κατά μήκος του βόρειου οδικού άξονα του νησιού (ΒΟΑΚ), από τη Σητεία έως το Καστέλι Κισσάμου, και σε αυτόν συναρθρώνεται ολόκληρη η αναπτυξιακή ενότητα της Κρήτης και των πλησίον αυτής νησιών.

Με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, η Περιφέρεια Κρήτης αύξησε τον πληθυσμό της κατά 11,07% από το 2001 έως το 2011, τη στιγμή που στο επίπεδο της χώρας καταγράφηκε μείωση του πληθυσμού κατά 0,21%. Σύμφωνα όμως με πρόσφατα στοιχεία της Eurostat (που βασίζονται σε εκτιμήσεις), η Περιφέρεια Κρήτης παρουσιάζει σχετική κάμψη στους ρυθμούς αύξησης, περιοριζόμενη στο 0,41% στο διάστημα 2014-2018 και είναι η τρίτη κατά σειρά Περιφέρεια στη χώρα, με την Ελλάδα στο ίδιο διάστημα να καταγράφει περαιτέρω μείωση κατά -0,8%.

Στον τομέα της οικονομίας, σύμφωνα με το σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού του Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, η Περιφέρεια Κρήτης την περίοδο 2008-17, απώλεσε το 23% του ΑΕΠ (€2,7 δις), το 7% του διαθέσιμου εισοδήματος και το 12% της απασχόλησης. Όμως, η κάμψη των βασικών οικονομικών μεγεθών ήταν μικρότερη στην Κρήτη, σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα και ως εκ τούτου η περιφερειακή οικονομία ενισχύει τη σχετική της θέση σε επίπεδο χώρας μετά το 2012, με αποτέλεσμα το 2017 να βρίσκεται στο ισχυρότερο σημείο από το 2000 και μετά. Συνεπώς, η Κρήτη εξέρχεται της μεγάλης κρίσης με καλύτερες προοπτικές, σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα.

Τόσο από το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, όσο και από το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) για την Βιομηχανία, αναδεικνύονται ως επικρατέστεροι και ισχυρότεροι οι τομείς του τουρισμού, της γεωργίας – κτηνοτροφίας, της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων, της ανώτατης εκπαίδευσης, της έρευνας και τεχνολογίας και των μεταφορών.

Στις επόμενες ενότητες παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Κρήτης που συνθέτουν την εικόνα της υφιστάμενης κατάστασης στους επιμέρους Αναπτυξιακούς Στόχους. Για την πληρέστερη αποτύπωση και περιγραφή της, ακολουθούν στο Παράρτημα Ενότητας Ι.3 αναλυτικά στοιχεία και επιλεγμένοι κατά περίπτωση δείκτες.

Ι.3.2. Έξυπνη Ανάπτυξη

Ο διετής Πίνακας Αποτελεσμάτων Περιφερειακής Καινοτομίας (Regional Innovation Scoreboard)[1], ο οποίος συνοδεύει τον ετήσιο Ευρωπαϊκό Πίνακα Αποτελεσμάτων Καινοτομίας (European Innovation Scoreboard), παρέχει μία συγκριτική αξιολόγηση των επιδόσεων των περιφερειακών συστημάτων καινοτομίας των κρατών μελών της ΕΕ και επιλεγμένων τρίτων χωρών (Πίνακας Ι.3.2.1 στο Παράρτημα Ενότητας Ι.3).

Οι περιφέρειες κατατάσσονται σε τέσσερις ομάδες επιδόσεων καινοτομίας. Τις «πρωτοπόρες περιφέρειες καινοτομίας» (regional Innovation Leaders), τις «περιφέρειες με καλές επιδόσεις καινοτομίας» (regional Strong Innovators), τις «περιφέρειες με μέτριες επιδόσεις καινοτομίας» (regional Moderate Innovators) και τις «περιφέρειες ουραγούς της καινοτομίας» (regional Modest Innovators). Η Περιφέρεια Κρήτης είναι η μοναδική στην Ελλάδα που αξιολογείται ως «περιφέρεια με καλές επιδόσεις καινοτομίας». Επιπλέον, αξιολογείται ως «θύλακας αριστείας» (pocket of excellence), καθότι ως προς αυτή την παράμετρο επιτυγχάνει καλύτερες επιδόσεις από αυτές της Ελλάδας, η οποία αξιολογείται ως χώρα με «μέτριες επιδόσεις καινοτομίας». Αν και οι καινοτόμες περιφέρειες χωροθετούνται κατά κανόνα στις πρωτοπόρες στην καινοτομία χώρες, εν τούτοις η Περιφέρεια Κρήτης αποτελεί μία από τις εξαιρέσεις. Η βαθμολογία του σύνθετου δείκτη περιφερειακής καινοτομίας (Regional Innovation Index) (94,45%) είναι μεν χαμηλότερη από τον συνολικό μέσο όρο για τα κράτη μέλη της ΕΕ, αλλά έχει μία από τις μεγαλύτερες θετικές μεταβολές (30,1%) την περίοδο 2011-2019, ενώ η βαθμολογία των 9 από τους 17 επιμέρους δείκτες είναι υψηλότερη από τον συνολικό μέσο όρο.

Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τις Συστάδες και τη Βιομηχανική Αλλαγή (European Observatory for Clusters and Industrial Change)[2] παρέχει στοιχεία σχετικά με την επίδοση των εξαγωγικών (εμπορεύσιμων) τομέων, διακρίνοντας μεταξύ αυτών που αφορούν έναν κλάδο (με βάση τη στατιστική ταξινόμηση οικονομικών δραστηριοτήτων της ΕΕ - NACE) και των διακλαδικών/αναδυόμενων. Η Περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει υψηλή εξειδίκευση (Χωροθετικό Πηλίκο >1) στους εξαγωγικούς τομείς Φιλοξενία και Τουρισμός, Βιομηχανίες των Εμπειριών, Επεξεργασία Τροφίμων και Μεταποίηση, Διανομή και Ηλεκτρονικό Εμπόριο, και Περιβαλλοντικές Υπηρεσίες. Ο τομέας Φιλοξενία και Τουρισμός συγκεντρώνει την απαραίτητη βαθμολογία όσον αφορά το μέγεθος, την ειδίκευση, την παραγωγικότητα, την επίδοση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ) και την καινοτομία για να χαρακτηριστεί ως συστάδα (Πίνακας Ι.3.2.2 στο Παράρτημα Ενότητας Ι.3).

Ο Πίνακας Αποτελεσμάτων Περιφερειακού Οικοσυστήματος (Regional Ecosystem Scoreboard for Clusters and Industrial Change)[3] μετράει παράγοντες οι οποίοι ευνοούν τη δημιουργία συστάδων επιχειρήσεων και τη βιομηχανική αλλαγή (εκσυγχρονισμό) σε μία περιφέρεια, και ειδικότερα την καινοτομία, τις νέες και αναδυόμενες τεχνολογίες, την ψηφιοποίηση, τις επενδύσεις, τη διεθνοποίηση, τη δημιουργικότητα, και την επιχειρηματικότητα. Σύμφωνα με τα δεδομένα της έκδοσης του 2019, στον σύνθετο δείκτη για τη βιομηχανική αλλαγή (Composite Indicator of Industrial Change) η Περιφέρεια Κρήτης έχει βαθμολογία χαμηλότερη από το μέσο όρο (0,354) και κατατάσσεται στη θέση 283 (από

σύνολο 331), αποτέλεσμα που είναι αναμενόμενο λόγω της περιορισμένης συμμετοχής της μεταποίησης στην περιφερειακή οικονομία.

Σύμφωνα με το σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού του Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, στην περιφερειακή οικονομία κυριαρχούν δύο συμπλέγματα, τουρισμού και αγροδιατροφής, ενώ λόγω των επενδύσεων που έχουν πραγματοποιηθεί σε προηγούμενες προγραμματικές περιόδους (αλλά και των προοπτικών που συνδέονται με την αντιμετώπιση των επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή, τη μετάβαση στην κυκλική οικονομία την εκμετάλλευση υδρογονανθράκων καθώς και τη διασύνδεση με την Ελλάδα) διαμορφώνονται επιπλέον το σύμπλεγμα περιβάλλοντος (συμπεριλαμβανομένης και της ενέργειας), καθώς και ένα δεύτερο της γνώσης γύρω από τα πανεπιστημιακά ερευνητικά ιδρύματα, όπου έχουν αναπτυχθεί κέντρα αριστείας.

Σε κάθε σύμπλεγμα εξειδίκευσης εμφανίζεται μια τάση περαιτέρω ενίσχυσης τους με διαφορετικές ταχύτητες. Το ισχυρότερο σύμπλεγμα είναι αυτό του τουρισμού, το οποίο εμφανίζει μια αύξηση του κύκλου εργασιών κατά 8,5% και της απασχόλησης κατά 25,8%, με τους κλάδους των καταλυμάτων και των ταξιδιωτικών γραφείων να αποτελούν τον κορμό του.

Το σύμπλεγμα της αγροδιατροφής ενισχύει τη θέση του με ταχύτερους ρυθμούς, καθώς ο κύκλος εργασιών αυξάνεται κατά 18,6% και η απασχόληση κατά 36,2%. Οι κλάδοι της πρωτογενούς παραγωγής και της βιομηχανίας τροφίμων αποτελούν τον κορμό του συμπλέγματος. Ο δευτερογενής τομέας και η μεταποίηση εμφανίζουν χωρικές συγκεντρώσεις, αλλά μόνο ορισμένοι κλάδοι έχουν σημαντική παρουσία με την ύπαρξη καινοτόμων μεσαίων μονάδων. Δυνατότητες περαιτέρω ενίσχυσης της μεταποίησης υπάρχουν με την αξιοποίηση της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης, αλλά και την διαμόρφωση μιας ευέλικτης βιομηχανικής στρατηγικής με στόχο την ανάπτυξη και ενσωμάτωση καινοτομιών.

Το αναδυόμενο σύμπλεγμα του περιβάλλοντος (ενέργεια και διαχείριση υδάτων-λυμάτων) έχει σημείο εκκίνησης μια χαμηλότερη βάση αλλά παρουσιάζει χαρακτηριστικά δυναμικής εξέλιξης, καθώς ο κύκλος εργασιών εμφανίζει αύξηση 22,7%. Οι κλάδοι της ενέργειας, διαχείρισης υδάτων και επεξεργασίας και διάθεσης αποβλήτων αποτελούν τον κορμό του συμπλέγματος. Ο τομέας παραγωγής ενέργειας και οι περιβαλλοντικές υπηρεσίες εμφανίζουν ένα έντονο δυναμισμό με την ανάληψη σημαντικών επενδύσεων και στην προοπτική της μετάβασης στην κυκλική οικονομία αναμένεται περαιτέρω ισχυροποίηση του κλάδου με σημαντικές ευκαιρίες ανάπτυξης νέων τεχνολογιών και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας. Τέλος, αναδεικνύεται η σημασία του έγκαιρου σχεδιασμού της νέας εποχής στον ενεργειακό τομέα με την τακτοποίηση των χρήσεων, τη διασφάλιση της θέσης της Κρήτης στα διεθνή δίκτυα και την αποδοτική απορρόφηση των ωφελειών από την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων με παράλληλη απόλυτη διασφάλιση του φυσικού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργούνται δυνατότητες ανάπτυξης νέων δραστηριοτήτων υποστήριξης της εξόρυξης.

Το σύμπλεγμα της γνώσης δεν αποτυπώνεται επαρκώς στα στατιστικά στοιχεία της περιφερειακής οικονομίας καθώς δεν έχουν αναπτυχθεί συνδεόμενες με αυτό οικονομικές δραστηριότητες κλίμακας. Ωστόσο, η Περιφέρεια διαθέτει μια διεθνούς επιπέδου ερευνητική κοινότητα που διακρίνεται σε 86 πεδία αριστείας. Ο συνολικός κύκλος εργασιών στον ΚΑΔ 72 (επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη) διαμορφώθηκε το 2017 στα €30,4 εκατ. ενισχυμένος σε σχέση με το 2014. Οι επιπτώσεις από την λειτουργία του διαχέονται σε μια ευρύτερη κλίμακα στα βασικά αστικά κέντρα της περιφερειακής οικονομίας στα οποία είναι εγκατεστημένα τα ερευνητικά ιδρύματα και επηρεάζουν γενικότερα το οικονομικό κλίμα.

Η δομή της περιφερειακής οικονομίας δεν ευνοεί την απασχόληση υψηλού επιπέδου ανθρώπινου δυναμικού και ως εκ τούτου η Κρήτη είναι μόλις 8η στην Ελλάδα ως προς την απασχόληση στις επιστήμες και στη τεχνολογία με 29,9% επί του συνόλου. Επιπλέον, η απασχόληση σε δραστηριότητες υψηλής τεχνολογίας εμφανίζει διακυμάνσεις, κινείται σε χαμηλά επίπεδα (1,2% επί του συνόλου) και αποκλίνει από την Αττική που παρουσιάζει μια πιο δυναμική πορεία τα τελευταία χρόνια. Τέλος, ως προς την απασχόληση ερευνητών, η Περιφέρεια καταλαμβάνει τη 3η θέση στην Ελλάδα (2017) με ποσοστό 1% επί του συνόλου.

Όπως έχει αξιολογηθεί τόσο από τη Β’ έκθεση παρακολούθησης της Περιφερειακής Στρατηγικής Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση της Περιφέρειας Κρήτης (RIS3Crete) όσο και από την έκθεση “Regional Policy for Greece Post 2020” του ΟΟΣΑ, βασική αδυναμία του οικοσυστήματος καινοτομίας αποτελεί η περιορισμένη συνεργασία των κοινοτήτων της έρευνας και των επιχειρήσεων που επηρεάζει το επίπεδο ανάπτυξης και αξιοποίησης καινοτομιών. Η ανάπτυξη συνεργασιών δεν υποστηρίζεται επαρκώς, λόγω και των διαφορετικών προσανατολισμών εξειδίκευσης μεταξύ επιχειρήσεων και ερευνητικών ιδρυμάτων.

Οι ΜΜΕ που καινοτομούν στην Περιφέρεια Κρήτης ανέρχονται στο 60,11% του συνόλου, κοντά στο μέσο όρο της χώρας, καταλαμβάνοντας τη 3η θέση μεταξύ των περιφερειών. Ως εκ τούτου συμπεραίνεται ότι το επιχειρηματικό οικοσύστημα έχει αναπτύξει μια ροπή προς την καινοτομία, αλλά αυτό δεν συνεπάγεται ότι έχει αυξημένες δυνατότητες δημιουργίας νέων ανταγωνιστικών προϊόντων που ενσωματώνουν υψηλή τεχνολογία.

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως εντός του 2020 πραγματοποιήθηκε η ένταξη στο ΠΕΠ Κρήτης 2014 – 2020, του Παρατηρητηρίου Καινοτόμου Επιχειρηματικότητας Περιφέρειας Κρήτης, το οποίο αναμένεται να αποτελέσει διαδραστικό κόμβο δικτύωσης, ενημέρωσης και κινητοποίησης του επιχειρηματικού και ερευνητικού δυναμικού, με σκοπό την ανάπτυξη και εφαρμογή καινοτομιών καθώς και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Ι.3.3. Πράσινη Ανάπτυξη

Η Περιφέρεια Κρήτης διαθέτει ιδιαίτερα πλούσιο φυσικό απόθεμα με παρουσία 53 εκτεταμένων Ζωνών Natura 2000 που καλύπτουν το 34% της συνολικής της έκτασης. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, τα δάση και οι ημι-φυσικές εκτάσεις καλύπτουν συνολικά το 27% της έκτασής της. Σε χωρική επικάλυψη με τις περιοχές Natura 2000, καταγράφονται 3 περιοχές ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους, οι οποίες έχουν εγγραφεί σε καταλόγους της UNESCO και αποτελούν ένα από τα δύο αναγνωρισμένα Παγκόσμια Ανθρώπινα και Βιοσφαιρικά Αποθέματα (δρυμός Σαμαριάς) και δύο από τα πέντε Παγκόσμια Γεωπάρκα (Ψηλορείτης και Σητεία). Επίσης, πολυάριθμοι είναι οι υγρότοποι, τα φαράγγια, τα σπήλαια, οι παραλίες και τα αυτόχθονα αυτοφυή είδη, ενώ ανάλογη σε ποικιλία και ενδιαφέρον, είναι και η πανίδα του νησιού.

Σύμφωνα με την έκδοση Atlas for the Territorial Agenda 2030, αξιολογείται ότι το φυσικό περιβάλλον μπορεί να αποτελέσει τη βάση για πράσινες υποδομές που θα συμβάλλουν σε πολιτικές για τη βιοποικιλότητα, τη διαχείριση υδάτων και την κλιματική αλλαγή. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι διαμορφώνεται ένα νέο ολοκληρωμένο Σύστημα Διακυβέρνησης Προστατευόμενων Περιοχών σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο, με την ίδρυση του «Οργανισμού Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής» (ΟΦΥΠΕΚΑ) και 24 «Μονάδων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών» (ΜΔΠΠ).

Η Περιφέρεια διαθέτει σημαντικούς φυσικούς πόρους που ευνοούν την ανάπτυξη Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ), ενώ ήδη υπάρχει αξιοσημείωτος αριθμός και μέγεθος εγκατεστημένων επενδύσεων. Όμως, η Κρήτη εξακολουθεί να έχει υψηλή εξάρτηση από το πετρέλαιο (86% έναντι του εθνικού μέσου όρου 58%), ενώ διακρίνεται για την εποχικότητα στη ζήτηση με αιχμή την τουριστική περίοδο. Για την Περιφέρεια έχει εκπονηθεί ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης βιώσιμης ενεργειακής ανάπτυξης στο πλαίσιο του «συμφώνου των νησιών (ISLE PACT)», με στόχο την μείωση περισσότερο από 20% των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα το 2020, ωστόσο υπάρχει ανάγκη για την διατύπωση μίας ολοκληρωμένης περιφερειακής στρατηγικής για τις ΑΠΕ.

Η ενεργειακή αναβάθμιση της Κρήτης συναρτάται άμεσα και με την διασύνδεση με το ηπειρωτικό σύστημα μεταφοράς, η οποία προβλέπεται να ολοκληρωθεί έως το 2023, με άμεση συνέπεια την επέκταση της χονδρικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και σημαντική μείωση στο κόστος των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Σημαντική, επίσης, είναι η πρόβλεψη για τη δημιουργία των εγκαταστάσεων του νέου Ενεργειακού Κέντρου στον Κορακιά με εγκαταστάσεις φυσικού αερίου, πρόβλεψη δυνατότητας κατασκευής νέου σταθμού ηλεκτροπαραγωγής και εγκαταστάσεις για την ηλεκτρική διασύνδεση της Κρήτης. Επίσης, στην Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη 2030, αναδεικνύεται η συμμετοχή της Περιφέρειας Κρήτης στο υπό εξέλιξη έργο «Ενεργειακά Νησιά», που υλοποιείται με την στήριξη της Γραμματείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Γαύδου στο πιλοτικό έργο «Πράσινη Υψηλή Τεχνολογία» για την εκμετάλλευση της αιολικής, ηλιακής, γεωθερμικής και κυματικής ενέργειας.

Όπως προαναφέρθηκε, από το ΠΕΠ Κρήτης 2014-2020 χρηματοδοτείται το «Περιφερειακό Σχέδιο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή (ΠεΣΠΚΑ) Κρήτης», που θα προσδιορίσει τις προτεραιότητες, τις κατευθύνσεις και την ιεράρχηση των απαιτούμενων δράσεων για την αντιμετώπιση και πρόληψη των επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή.

Η εμπειρία από τις πλημμύρες στην Περιφέρεια Κρήτης κυρίως στις αρχές του 2019, ανέδειξε τις μεγάλες ανάγκες που συναρτώνται με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στα πλημμυρικά φαινόμενα, γεγονός που επιβάλλει τη θωράκιση της Κρήτης και καθιστά αναγκαία την ενσωμάτωση κριτηρίων κλιματικής επικινδυνότητας στα τεχνικά έργα. Περιοχές με αυξημένη πιθανότητα εμφάνισης πλημμυρικών φαινομένων, σύμφωνα με το «Σχέδιο διαχείρισης των λεκανών απορροής ποταμών του υδατικού διαμερίσματος Κρήτης (GR13)» (Γενική Γραμματεία Υδάτων - ΥΠΑΠΕΝ, Μάρτιος 2015), είναι οι αστικές περιοχές Ηρακλείου, Χανίων και Ιεράπετρας, το Οροπέδιο του Λασιθίου, οι Δ.Ε. Τυμπακίου, Μοιρών, Γόρτυνας και Κόφινα στο νότιο τμήμα της Π.Ε. Ηρακλείου και οι Δ.Ε. Ν. Κυδωνίας και Κολυμβαρίου στο βόρειο τμήμα της Π.Ε. Χανίων. Η εκδήλωση των φαινομένων αυτών προκαλεί εκτεταμένες ζημιές στο επαρχιακό δίκτυο και η συχνότητα κήρυξης περιοχών σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης είναι υψηλή.

Οι παράκτιες περιοχές της Κρήτης και ειδικότερα αυτές που εντοπίζονται στο βόρειο τμήμα του νησιού, είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένες και ευαίσθητες σε κινδύνους που προέρχονται από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας (ΑΣΘ). Το βόρειο παράκτιο μέτωπο, παρουσιάζει επίσης το μεγαλύτερο αριθμό εμφάνισης ανεμοστρόβιλων και θαλάσσιων σιφώνων στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό της Ελληνικής ακτογραμμής (σταθερή-προελαύνουσα - οπισθοχωρούσα) κατά Alexandrakis et al (2013), το 65,8% των ακτών της Περιφέρειας Κρήτης (τα 756 από τα 1.148,3 χλμ. ακτογραμμής) βρίσκεται υπό διάβρωση.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του κλίματος είναι οι θερμοκρασίες. Με βάση τις προβλέψεις του Κανονισμού Ενεργειακής Απόδοσης Κτιρίων (ΚΕΝΑΚ, ΦΕΚ 407Β/09.04.2010), και οι τέσσερις Π.Ε. εντάσσονται στην κλιματική ζώνη Α (θερμότερη ζώνη), με εξαίρεση τις περιοχές ανά Περιφερειακή Ενότητα όπου καταγράφονται υψόμετρα άνω των 500 μ, που εντάσσονται στην αμέσως ψυχρότερη κλιματική ζώνη Β. Οι αυξημένες τιμές θερμοκρασίας στις αστικές περιοχές του παράκτιου μετώπου, κυρίως κατά τους θερινούς μήνες, συναρτώνται άμεσα με την θερμική άνεση πληθυσμού, αφού λόγω της ύπαρξης παλαιών ιστορικών τμημάτων με ακανόνιστο και δαιδαλώδες οδικό δίκτυο δημιουργείται το φαινόμενο της θερμικής νησίδας. Σύμφωνα με έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος[4], οι ανάγκες για κλιματισμό εκτιμάται πως θα τριπλασιαστούν μέχρι το 2050, διαπίστωση που συναρτάται με το πρόβλημα της «ενεργειακής φτώχειας».

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω χαρακτηριστικά, ζήτημα αιχμής αποτελούν οι βιοκλιματικές παρεμβάσεις στο δομημένο περιβάλλον αλλά και στον δημόσιο ελεύθερο χώρο. Σύμφωνα με το ΣΠΕΜ, υπάρχει ανάγκη για δράσεις που συντείνουν στην προώθηση της βιώσιμης κινητικότητας στις πόλεις, όπως είναι η αναμόρφωση του συστήματος των μέσων μαζικής μεταφοράς με στόχο τη μείωση της χρήσης ιδιωτικών οχημάτων (αναδιοργάνωση δρομολογίων και οχήματα φιλικά στο περιβάλλον, με προτεραιότητα στα ιστορικά κέντρα

των πόλεων) και η ενίσχυση του Δικτύου Ποδηλατοδρόμων και η στήριξη της κινητικότητας των Πεζών Πολιτών (δίκτυα πεζοδιαδρομών, με πεζοδρομήσεις και διαπλατύνσεις πεζοδρομίων).

Η έκταση που καταλαμβάνουν οι αστικές περιοχές στο σύνολο της Περιφέρειας είναι της τάξης του 1% με παρόμοια εικόνα και στην Π.Ε. Χανίων, ενώ στην Π.Ε. Ηρακλείου το αντίστοιχο μέγεθος είναι υψηλότερο (1,45%) και στις Π.Ε. Λασιθίου και Ρεθύμνης χαμηλότερο (0,54% & 0,82% αντίστοιχα). Ωστόσο, στις μικρές αυτές εκτάσεις συγκεντρώνεται η πλειοψηφία του πληθυσμού (62,16%) με το 31,24% να αφορά σε οικιστικά κέντρα με πληθυσμό άνω των 50.000 κατοίκων. Το μεγαλύτερο ποσοστό αστικού πληθυσμού καταγράφεται στην Π.Ε. Ηρακλείου (67,39%) με την πόλη του Ηρακλείου να συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος (46.07% ως οικιστικό κέντρο με πληθυσμό μεγαλύτερο των 50.000 κατοίκων), ενώ στην αμέσως επόμενη θέση είναι η Π.Ε. Χανίων (64,22% αστικός πληθυσμός με την πόλη των Χανίων να συγκεντρώνει το 34,43%). Σημειώνεται ότι τα μεγάλα και μεσαία αστικά κέντρα καταγράφονται κυρίως στο βόρειο και νότιο τμήμα της Περιφέρειας και συχνά συνυπάρχουν με ανεπτυγμένες τουριστικά ζώνες και γενικότερα ζώνες ανάπτυξης του τριτογενή τομέα.

Με βάση το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο, οι σημαντικότερες αστικές συγκεντρώσεις της Περιφέρειας ιεραρχούνται ως οικιστικά κέντρα 2ου επιπέδου το Ηράκλειο και 3ου επιπέδου το Ρέθυμνο και τα Χανιά, ενώ ο Άγιος Νικόλαος, η Ιεράπετρα και η Σητεία ιεραρχούνται ως οικιστικά κέντρα 4ου επιπέδου. Οικιστικά κέντρα 6ου επιπέδου (ενισχυμένου και μη) χαρακτηρίζονται άλλοι 13 οικισμοί, ενώ η πλειοψηφία των οικισμών είναι 7ου επιπέδου, ενισχυμένου και μη. Σε ότι αφορά στον πολεοδομικό σχεδιασμό από το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο καταγράφονται 11 Δήμοι με Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ) και 16 Δήμοι με Σχέδια Χωρικής/Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (ΣΧΟΑΠ) για το σύνολο της έκτασης των Δήμων ή σε επιμέρους Δ.Ε., ενώ μόνο η πόλη του Ηρακλείου έχει θεσμοθετημένη Στρατηγική Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων. Οι μικρότεροι οικισμοί έχουν οριοθετημένα όρια με απόφαση των τότε Νομαρχών.

Σε ότι αφορά τη διαχείριση των αστικών λυμάτων, σύμφωνα με την 1η αναθεώρηση του ΣΔΛΑΠ Κρήτης (2017) 28 οικισμοί εξυπηρετούνται από 25 ΕΕΛ που βρίσκονται σε πλήρη λειτουργία ή σε αρχικό στάδιο λειτουργίας. Επιπλέον 36 ΕΕΛ βρίσκονται ήδη σε λειτουργία και εξυπηρετούν ισάριθμους μικρότερους οικισμούς, ενώ 2 επιπλέον οικισμοί θα καλυφθούν από 2 ΕΕΛ που χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ 2014 – 2020. Συνολικά, διαπιστώνεται κάλυψη των αναγκών διαχείρισης υγρών αποβλήτων που εμπίπτουν στις διατάξεις της οδηγίας 91/271/ΕΟΚ, για 30 οικισμούς (8 Β και 22 Γ προτεραιότητας). Παραμένει όμως ως προτεραιότητα η ενίσχυση δράσεων για επαναχρησιμοποίηση επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων και ιλύος στους υφιστάμενους ΕΕΛ, αλλά και η δημιουργία νέων υποδομών συλλογής και επεξεργασίας υγρών αποβλήτων σε παράκτιες τουριστικές περιοχές ή και ευαίσθητες οικολογικά (NATURA 2000, γεωπάρκα UNESCO).

Με βάση την προαναφερόμενη αναθεώρηση του ΣΔΛΑΠ, το μέγιστο μέρος των ετήσιων απολήψεων υδάτων αφορά στην άρδευση (83%), με την ύδρευση στο 16%, την

κτηνοτροφία στο 0,8% και την βιομηχανία στο 0,15%. Την ευθύνη για την ύδρευση στους 24 Δήμους, έχουν 12 ΔΕΥΑ ενώ οι υδρευτικές ανάγκες κοινοτήτων και μικρών Δήμων καλύπτονται από τους ΟΤΑ. Βασικά προβλήματα παραμένουν οι μεγάλες απώλειες των δικτύων και η παρεχόμενη ποιότητα νερού ύδρευσης, κυρίως λόγω παλαιότητας ή και ακατάλληλων υλικών των δικτύων. Οι βασικές ανάγκες για την προώθηση της αποδοτικότητας και της αειφόρου χρήσης του νερού αφορούν:

- στη σύνταξη γενικών σχεδίων ύδρευσης
- στην καταγραφή, έλεγχο
- στη μείωση των διαρροών και εγκατάσταση
- στη λειτουργία συστημάτων τηλεελέγχου και τηλεχειρισμού
- στην ενίσχυση δυναμικότητας
- στην αποκατάσταση
- στην επέκταση δικτύων ύδρευσης
- στα μέτρα διασφάλισης ποιότητας νερού
- καθώς και στην οικονομική βιωσιμότητα των υπηρεσιών ύδατος

Στην διαχείριση υδάτινων πόρων και υγρών αποβλήτων είναι σημαντικό να υιοθετηθούν οι αρχές της κυκλικής οικονομίας. Στην Εθνική Στρατηγική για την Κυκλική Οικονομία, αναδεικνύεται το Περιβαλλοντικό Πάρκο Κυκλικής Οικονομίας Δήμου Ηρακλείου (UIA) που υλοποιείται με πρωτοβουλία του ΕΣΔΑΚ. Επίσης κατά την τρέχουσα Προγραμματική Περίοδο, φορείς της Περιφέρειας Κρήτης συμμετέχουν σε διακρατικά συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα υλοποιώντας δράσεις που αφορούν στην Κυκλική Οικονομία. Ενδεικτικά αναφέρεται η συμμετοχή της Περιφέρειας Κρήτης και του Δήμου Ρεθύμνης σε έργα στο πλαίσιο του 2014 - 2020 Interreg Europe και η συμμετοχή του Πανεπιστημίου Κρήτης σε έργο στο πλαίσιο του Horizon 2020.

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, η στρατηγική διαχείρισης στερεών αποβλήτων καθορίζεται από τον Περιφερειακό Σχεδιασμό Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑΚ) / 2013 που επικαιροποιήθηκε το 2016 με την ενσωμάτωση των Τοπικών Σχεδίων Απορριμμάτων των Δήμων. Με βάση τον ΠΕΣΔΑΚ η παραγωγή ΑΣΑ μειώνεται από 610 tn/κάτοικο το 2011 σε 588 tn/κάτοικο/ έτος το 2015, η εκτροπή βιοαποδομήσιμου κλάσματος από τελική διάθεση σε ΧΥΤΑ υπερβαίνει το 80%, η ανακύκλωση επί του συνόλου της παραγόμενης ποσότητας ΑΣΑ είναι 1%-10% και η ανακύκλωση και ανάκτηση επί του συνόλου της παραγόμενης ποσότητας αποβλήτων συσκευασίας είναι 5%-25%. Από το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο υιοθετείται η στρατηγική κατεύθυνση του ΠΕΣΔΑΚ για μείωση αποβλήτων με στόχο την αύξηση της ανακύκλωσης και τη μείωση του υπολείμματος προς τελική διάθεση, προκρίνοντας παράλληλα δίκτυο συλλογής ανακυκλώσιμων υλικών και ειδικών αποβλήτων. Στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο αναμένεται να ολοκληρωθούν οι βασικές υποδομές επεξεργασίας των στερεών αποβλήτων ΜΕΑ, ΜΕΒΑ).

Ι.3.4. Κοινωνική Ανάπτυξη

Ο Πίνακας Αποτελεσμάτων στον Κοινωνικό Τομέα (Social Scoreboard) υποστηρίζει την παρακολούθηση της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Παρέχει στοιχεία σχετικά με την ισότητα ευκαιριών και την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, τις δυναμικές αγορές εργασίας και τις δίκαιες συνθήκες εργασίας, και τη δημόσια στήριξη/κοινωνική προστασία και την ένταξη. (Πίνακας Ι.3.4.1 στο Παράρτημα Ενότητας Ι.3) Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, η Περιφέρεια Κρήτης, έχει χαμηλότερες επιδόσεις σε σχέση με την ΕΕ, παρόλα αυτά σε αρκετούς δείκτες, όπως στο δείκτη ανεργίας, έχει καλύτερη επίδοση σε σχέση με την Ελλάδα.

Σύμφωνα με την έκδοση Atlas for the Territorial Agenda 2030[5], στην οποία χρησιμοποιούνται στοιχεία από το εν εξελίξει έργο του Ευρωπαϊκού Δικτύου Παρακολούθησης για την εδαφική ανάπτυξη και συνοχή (ESPON) Quality of Life Measurements and Methodology[6], για τους τρεις σύνθετους δείκτες που χρησιμοποιούνται για να μετρήσουν την ποιότητα ζωής, η Περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει από τις καλύτερες επιδόσεις στον δείκτη Life Flourishing Index, ο οποίος μετράει προσωπικά, κοινωνικά και οικολογικά χαρακτηριστικά, όπως η αυτοεκτίμηση, η αυτοεκπλήρωση, η διαπροσωπική εμπιστοσύνη και η αίσθηση του ανήκειν, η θεσμική εμπιστοσύνη και η καλή διακυβέρνηση, και ο πλούτος της βιοποικιλότητας. Ωστόσο, παρουσιάζει από τις χαμηλότερες επιδόσεις στον δείκτη Life Maintenance Index, ο οποίος μετράει προσωπικά, κοινωνικά και οικολογικά χαρακτηριστικά σχετικά με τις υγιείς συνθήκες διαβίωσης, καθώς και στον δείκτη Good Life Enablers Index, ο οποίος μετράει προσωπικά, κοινωνικά, οικονομικά, και οικολογικά χαρακτηριστικά, όπως η στέγαση, η κάλυψη βασικών αναγκών, η εκπαίδευση, η απασχόληση, η κατανάλωση, οι μεταφορές, η ψηφιακή συνδεσιμότητα, το πολιτιστικό απόθεμα, και οι κοινόχρηστοι χώροι.

Ο σύνθετος δείκτης για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πρόοδο (European Social Progress Index) μετράει την κοινωνική ανάπτυξη σε περιφερειακό επίπεδο (NUTS2) μέσω 12 παραμέτρων και συνολικά 55 κοινωνικών και περιβαλλοντικών δεικτών. Με βάση τα δεδομένα του 2020, η Περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει μία χαμηλή αλλά άνω του μέσου όρου συνολική βαθμολογία (58,0/100) και κατατάσσεται στη θέση 198 (από σύνολο 240).

Όπως αναφέρθηκε στην αρχή της παρούσας ενότητας, η Περιφέρεια εμφανίζει σχετική κάμψη ως προς την πληθυσμιακή δυναμική και ο αρνητικός ακαθάριστος ρυθμός φυσικής μεταβολής του πληθυσμού υποδηλώνει τάσεις γήρανσης. Συνακόλουθα με την παρατηρούμενη κάμψη των ρυθμών ανανέωσης του πληθυσμού με βάση τα στοιχεία της EUROSTAT, φαίνεται να διατηρείται για την Κρήτη σχετικά σταθερό το προσδόκιμο ζωής. Ειδικότερα, το 2014 η τιμή του δείκτη ήταν τα 82 χρόνια, το 2016 82,2 και το 2017 81,7, φαίνεται όμως να έχει υποχωρήσει στη συγκριτική κατάταξη από την 4η θέση στην Ελλάδα το 2014 στην 8η το 2017 και από την 121η στην 164η στην ΕΕ αντίστοιχα. Η διαχρονική αύξηση των ηλικιών άνω των 70 (85.009 το 2015 σε 90.918 το 2019) ενισχύει την ανάγκη για οργανωμένους χώρους ΚΑΠΗ και ΚΗΦΗ, με βάση βέβαια και την χωρική διασπορά των εξυπηρετούμενων ομάδων ηλικιών τόσο στις αστικές περιοχές, όσο και στις περιαστικές,

αγροτικές και ορεινές περιοχές. Επίσης, οι ανάγκες για βρεφονηπιακούς παιδικούς σταθμούς παραμένουν επίκαιρες και για την υποστήριξη κυρίως της εργασιακής απασχόλησης των γυναικών, παρότι οι ηλικίες 0-3 μειώνονται από 26.766 το 2015 σε 25.877 το 2019.

Ο δείκτης υγείας πληθυσμού (που προκύπτει συνθετικά με βάση θανάτους από ατυχήματα/προσδόκιμο ζωής/θνησιμότητα βρεφών/θανάτους από καρκίνο, καρδιά και αυτοκτονίες) εμφάνισε σημαντική ανάκαμψη το 2016 συγκριτικά με το 2013 ενώ, το 2019 εμφανίζει τάσεις μείωσης και αναδεικνύει την ανάγκη για διαρκώς βελτιούμενες σύγχρονες και ποιοτικές υπηρεσίες υγείας. Με βάση την αναλογία κατοίκων ανά νοσοκομειακή κλίνη, η Κρήτη (262) είναι η 5η κατά σειρά Περιφέρεια της χώρας, με αντίστοιχη τιμή για την Ελλάδα τους 329 και για την ΕΕ τους 236 (η Κρήτη κατατάσσεται 127η ανάμεσα σε 202 ευρωπαϊκές Περιφέρειες το 2017). Επισημαίνεται ότι τόσο στον τομέα της υγείας όσο και της πρόνοιας στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Σχεδιασμού θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι τυχόν απαιτήσεις που δημιουργούνται ως επίπτωση της πανδημίας του COVID-19. Παράλληλα, πρέπει να συνυπολογιστεί και η πίεση που ασκείται στο σύστημα υγείας από την αύξηση του αριθμού των επισκεπτών.

Με δεδομένη την επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο για τις ηλικίες 4-5 ετών, με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ τα νηπιαγωγεία αυξάνουν από 404 το 2015 σε 407 το 2016 για να μειωθούν σε 405 το 2017, με μειούμενο όμως και τον πληθυσμό ηλικίας 4-5 ετών η αναλογία των παιδιών ανά μονάδα μειώνεται από 37 το 2015 σε 35 το 2017. Όπως προκύπτει από τα αναλυτικά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για τα έτη 2015 και 2017 η αναλογία των μαθητών από το Δημοτικό έως και το Λύκειο που διέκοψαν την φοίτηση κινείται γύρω στο 0,5% και φτάνει οριακά το 1% σε κάποιες περιπτώσεις. Διαχρονικά η εικόνα της Περιφέρειας σε ότι αφορά στην εγκατάλειψη της σχολικής εκπαίδευσης βελτιώνεται και αυτό αποτυπώνεται από τις τιμές του δείκτη για τους νέους που εγκατέλειψαν πρόωρα την εκπαίδευση ως αναλογία επί του συνόλου των νέων 15-24 ετών. Επίσης, με βάση τα στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2001-2011 μειώνεται και το ποσοστό των αναλφάβητων στην Περιφέρεια από 3,10% το 2001 σε 1,84% το 2011, μείωση μεγαλύτερη από εκείνην της Ελλάδας (από 3,40% σε 2,26%). Οι υποστηρικτικές υποδομές των σχολείων (αύλειοι χώροι, χώροι άθλησης) λειτουργούν συμπληρωματικά με υποδομές αθλητισμού, εντός ή στην περίμετρο οικιστικών περιοχών.

Σε ότι αφορά το ποσοστό των αποφοίτων τριτοβάθμιας και μετατριτοβάθμιας εκπαίδευσης καταγράφεται αύξηση από 9,5% σε 13,71%, με βάση τα στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ για το 2001 και το 2011, που παρέμεναν όμως χαμηλότερα συγκριτικά με την Ελλάδα (11,56% και 15,89%). Ωστόσο με βάση στοιχεία Eurostat 2018 η αναλογία πληθυσμού 25-64 ετών που έχουν ολοκληρώσει τριτοβάθμια εκπαίδευση για την Περιφέρεια Κρήτης είναι 26,6% και κατατάσσεται 5η κατά σειρά στη χώρα, με αντίστοιχο μέγεθος για την Ελλάδα 26,1% και για την ΕΕ 32%. Επίσης μειώνεται η αναλογία των νέων που δεν βρίσκονται σε εργασία ή σε εκπαίδευση και κατάρτιση κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες από το 2014 στο 2018.

Η ανεργία στην Περιφέρεια Κρήτης συναρτάται άμεσα με τα χαρακτηριστικά της περιφερειακής οικονομίας και ιδιαίτερα από την εξειδίκευση στον τουριστικό τομέα, που έχει σαν συνέπεια μια διαχρονική εποχικότητα στα μεγέθη της. Η συνολική ανεργία στην Περιφέρεια, με βάση τα στοιχεία της EUROSTAT, παρουσίασε αύξηση από το 2008 στο 2019 (από 6,4%% σε 24,9% το 2013 για να υποχωρήσει στο 11,7%% το 2019) παραμένοντας όμως διαχρονικά χαμηλότερα από τα αντίστοιχα μεγέθη για την Ελλάδα και τις άλλες περιφέρειες. Από την χρονική διακύμανση της ανεργίας φαίνεται ότι οι γυναίκες σταθερά αγγίζουν τα επίπεδα του 60% επί του συνόλου των ανέργων. Επίσης, αποτελούν αναλογικά το μεγαλύτερο ποσοστό των ανέργων οι ηλικίες 30-54 ετών και οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι υπήκοοι χωρών εκτός ΕΕ φαίνεται να αυξάνουν την παρουσία τους στο σύνολο των ανέργων, κυρίως στις καταγραφές του Μαρτίου 2020, ενώ από την χρονική διακύμανση των επιδοτούμενων κατά κλάδο αποτυπώνεται η πλειοψηφική παρουσία των εποχικών του τουρισμού στα στοιχεία του μηνός Φεβρουαρίου 2020, των λοιπών εποχικών του Μαρτίου 2020 και των εκπαιδευτικών στα αντίστοιχα του Αυγούστου 2020.

Η φτώχεια ως συνέπεια της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης πλήττει και τα νοικοκυριά της Κρήτης. Παρόλα αυτά ο δείκτης για τα άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας (AROP) μειώθηκε σε 15,2 το 2019 από 20,4 το 2018, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat. Τα χαρακτηριστικά της τοπικής κοινωνίας έχουν οδηγήσει στην ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση φορέων και τη δημιουργία δομών για την αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων. Επίσης, η δομή της οικονομίας αλλά και η διάρθρωση της απασχόλησης ευνοεί την ανάπτυξη δράσεων κοινωνικής οικονομίας, ενώ σημαντική είναι και η επίδραση των δράσεων Δια Βίου Μάθησης. Το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης και ο Περιφερειακός Μηχανισμός Παρακολούθησης Εργασίας που χρηματοδοτούνται από το ΠΕΠ 2014-2020 μπορούν να υποστηρίξουν στη διαμόρφωση πιο αποτελεσματικών στρατηγικών και στοχευμένων δράσεων κοινωνικής ένταξης και επανένταξης ανέργων στην αγορά εργασίας.

Τέλος, υφίσταται ανάγκη μέριμνας για τους πληθυσμούς των πολυάριθμων οικισμών του ορεινού χώρου της Περιφέρειας, όπου απαιτείται και ενίσχυση των τοπικών οικονομιών. Στο Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο οι ανάγκες που διακρίνονται για τον ορεινό χώρο της Περιφέρειας αφορούν:

- ενέργειες για συγκράτηση και καλύτερη ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού στους πολυπληθείς ορεινούς οικισμούς, με αύξηση της ελκυστικότητάς τους και διεύρυνση των δυνατοτήτων συμπληρωματικής απασχόλησης με πιλοτικές ενέργειες αυτοτροφοδοτούμενης ανάπτυξης (ορεινή κτηνοτροφία, προϊόντα, χειροτεχνία, αγροτοτουρισμός, χειμερινός τουρισμός, ορεινός, κοινωνικός, κ.λπ.) σε ζώνες με ιδιαίτερα σημαντικούς φυσικούς, πολιτιστικούς και ιστορικούς πόρους,
- βιώσιμες περιβαλλοντικά ενέργειες για δημιουργία κατάλληλων οδικών και λοιπών υποδομών, ώστε να είναι προσπελάσιμος και να λειτουργεί ως χώρος αναψυχής και υποδοχής επισκεπτών (π.χ. στα Λευκά Όρη και τον Ψηλορείτη).

Ι.3.5. Ανάπτυξη Υποδομών

Με βάση τα δεδομένα της Γενικής Διεύθυνσης για την Περιφερειακή και Αστική Πολιτική (ΓΔ REGIO)[7] της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει χαμηλή επίδοση σχετικά με την προσβασιμότητα (πληθυσμός προσβάσιμος με 90 λεπτά οδήγηση), την εγγύτητα (πληθυσμός σε ακτίνα 120 χλμ) και την απόδοση των οδικών μεταφορών (πληθυσμός προσβάσιμος με 90 λεπτά οδήγηση προς τον πληθυσμό σε ακτίνα 120 χλμ). Σχετικά με την οδική ασφάλεια, με βάση τα δεδομένα της Eurostat για τα τροχαία ατυχήματα το 2018[8], η Περιφέρεια Κρήτης έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά ατυχημάτων ανά εκατομμύριο κατοίκους (276) και ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά θανάτων ανά εκατομμύριο κατοίκους (84) στην ΕΕ.

Με βάση το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο το οδικό δίκτυο της Περιφέρειας διακρίνεται σε δυο λειτουργικές κατηγορίες, στο Διευρωπαϊκό και Διαπεριφερειακό Δίκτυο και στο Περιφερειακό. Το Διευρωπαϊκό και Διαπεριφερειακό Δίκτυο έχει ένα συνολικό μήκος 571 χλμ εκ των οποίων τα 305 χλμ είναι ο Βόρειος Οδικός Άξονας Κρήτης (ΒΟΑΚ). Η ολοκλήρωση των δικτύων αυτών σε συνδυασμό με τα υφιστάμενα και υπό κατασκευή λιμάνια και αεροδρόμια αποτελεί μια βασική παράμετρο για την ενίσχυση της αναπτυξιακής δυναμικής της Περιφέρειας. Και στο Στρατηγικό Πλαίσιο Επενδύσεων Μεταφορών (ΣΠΕΜ) 2014-2025 (1η Αναθεώρηση 2019), ο Βόρειος Οδικός Άξονας Κρήτης (ΒΟΑΚ) και η κάθετη σύνδεση του ΒΟΑΚ Ηράκλειο – Καστέλι αναδεικνύονται ως βασική προτεραιότητα.

Η δημιουργία του νέου διεθνούς αεροδρομίου στο Καστέλι μαζί τα συνοδά του οδικά έργα έχει ήδη ξεκινήσει. Στα έργα περιλαμβάνονται οι άξονες Χερσόνησος – Αεροδρόμιο (18km περίπου) και Αεροδρόμιο – Αρκαλοχώρι (6km περίπου) καθώς και παρεμβάσεις στο τοπικό οδικό δίκτυο με αποκατάσταση επικοινωνίας εκατέρωθεν των οδικών συνδέσεων του νέου αεροδρομίου, με σκοπό τη σύνδεση με το εν λειτουργία οδικό δίκτυο της περιοχής μέσα από την κατασκευή ανισόπεδων κόμβων.

Επιπλέον, είναι αναγκαίες και άλλες παρεμβάσεις βελτίωσης και συμπλήρωσης του οδικού δικτύου που θα επιτρέψουν την καλύτερη σύνδεση του νέου αεροδρομίου Καστελίου, με τον ΒΟΑΚ και το ΝΟΑΚ. Στην ίδια λογική, σημαντική είναι και η ανάγκη για αναβάθμιση του Νότιου Οδικού Άξονα Κρήτης (ΝΟΑΚ) και των Καθέτων Αξόνων.

Το Περιφερειακό Οδικό Δίκτυο έρχεται να καλύψει έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο για τη διασύνδεση υπερτοπικών και τοπικών πόλων ανάπτυξης, βασικές πύλες εισόδου της Περιφέρειας αλλά και σημαντικούς πόλους έλξης περιβαλλοντικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Στη λογική αυτή θα πρέπει να επιδιωχθεί η συμπλήρωση τμημάτων και αναβάθμιση υφισταμένων τμημάτων ως προς τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά τους αλλά και τις συνθήκες ασφάλειας.

Πέραν όμως του Διευρωπαϊκού Διαπεριφερειακού και Περιφερειακού Δικτύου μεταφορών σημαντικός είναι και ο ρόλος του τοπικού (επαρχιακό, δημοτικό, αγροτικό) οδικού δικτύου. Όπως αναδείχτηκε σε προηγούμενη ενότητα, υπάρχει σημαντική διασπορά του πληθυσμού

σε πολυάριθμους μικρούς οικισμούς, με αποτέλεσμα ένα μεγάλο μήκος οδικού δικτύου για τη σύνδεση των επιμέρους οικιστικών κέντρων και σημαντικό επίσης μήκος αγροτικών δρόμων για την εξυπηρέτηση αναγκών κυρίως των ελαιοκαλλιεργειών, που είναι διασπαρμένες σε όλη την έκταση της Περιφέρειας από τα πεδινά έως τα ορεινά τμήματα της ενδοχώρας.

Η σημαντική χωρική διασπορά του πληθυσμού κατά κανόνα έχει ως συνεπακόλουθο αυξημένες απαιτήσεις και σε άλλες υποδομές (υποδομές εκπαίδευσης, υγείας, πρόνοιας), διαπίστωση που αποκτά ακόμη μεγαλύτερο βάρος, αν ληφθεί υπόψη ότι οι μικροί οικισμοί καταγράφονται κυρίως στην ενδοχώρα της Περιφέρειας. Μετά την εφαρμογή του προγράμματος «Καλλικράτης» θεωρείται αναγκαία η συμπλήρωση και αναβάθμιση του δημοτικού οδικού δικτύου, με έμφαση στα τμήματα που ενισχύουν την εσωτερική συνοχή (άρση απομόνωσης) των νέων Δήμων.

Το θέμα της ασφάλειας στις μετακινήσεις είναι ιδιαίτερα σημαντικό για το σύνολο του οδικού δικτύου της Κρήτης με δεδομένους και τους εποχικούς επισκέπτες κυρίως κατά τους θερινούς μήνες. Με βάση στοιχεία του 2013, το 50% των ατυχημάτων καταγράφεται στο επαρχιακό δίκτυο και από το σύνολο των ατυχημάτων το 35 % αφορά στην ΠΕ Ηρακλείου και το 32% στην ΠΕ Χανίων. Τα ατυχήματα στον ΒΟΑΚ το 2013 αντιπροσωπεύουν το 25% των συνολικών ατυχημάτων, αυξάνουν έως το 2015, παρουσιάζουν μείωση έως το 2018 και έπειτα σημαντική αύξηση το 2019 (Διάγραμμα Ι.3.5.1).

Διάγραμμα Ι.3.5.1. Διαχρονική εξέλιξη ατυχημάτων στον ΒΟΑΚ

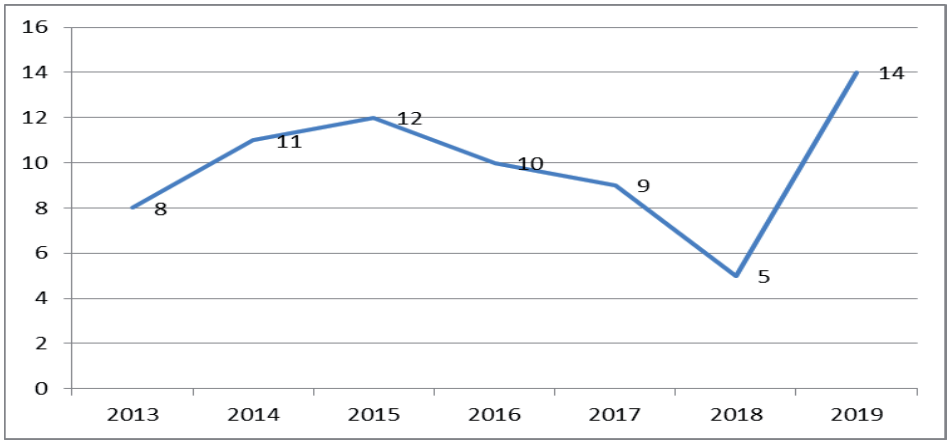

Άλλες προτεραιότητες στις μεταφορές, όπως καταγράφονται στο ΣΠΕΜ, είναι η συμπλήρωση και αναβάθμιση των τμημάτων του οδικού δικτύου που διευκολύνουν τη σύνδεση: α) ζωνών με έντονη αγροτική δραστηριότητα (περιοχές παραγωγής γεωργικών – κτηνοτροφικών προϊόντων, ή περιοχές με υποδομές εκφόρτωσης αλιευτικών προϊόντων ή και αλιευτικά καταφύγια), β) ζωνών με έντονη τουριστική ανάπτυξη, καθώς και με ιδιαίτερα στοιχεία του ιστορικού και φυσικού περιβάλλοντος με το ΔΔΜΕ και τους Διευρωπαϊκούς κόμβους.

Τα έργα του ΒΟΑΚ και του νέου αεροδρομίου Καστελιού σε συνδυασμό με την αναβάθμιση του διεθνούς λιμένα Ηρακλείου, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη για αναβάθμιση του οδικού δικτύου στην είσοδο της πόλης του Ηρακλείου και προς το λιμάνι. Σημειώνεται ότι στο πλαίσιο του ΣΠΕΜ 2014-2025 το λιμάνι του Ηρακλείου εντάσσεται στο Βασικό Θαλάσσιο Δίκτυο (ΒΘΔ) των Διευρωπαϊκών Δικτύων και το λιμάνι των Χανίων αναφέρεται για υλοποίηση κατάλληλων υποδομών για υποδοχή κρουαζιερόπλοιων. Αυτή η πρόβλεψη σε συνδυασμό και με την αναβάθμιση του διεθνούς αερολιμένα Χανίων δημιουργεί ανάγκες για βελτίωση της διασύνδεσης με το λιμάνι της Σούδας.

Στο Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο γίνεται αναφορά στο αναβαθμιζόμενο αεροδρόμιο Σητείας και στην ανάγκη συγκρότησης ενός οργανωμένου δικτύου ελικοδρομίων που θα εξυπηρετήσει αφενός ανάγκες για δυσπρόσιτα οικιστικά κέντρα αλλά και ανάγκες που συναρτώνται με την ανάπτυξη της κρουαζιέρας, ενώ δίνεται η κατεύθυνση για εκπόνηση ειδικής μελέτης σκοπιμότητας για την ανάπτυξη υδατοδρομίων.

Αναδεικνύεται επίσης η ανάγκη για αξιοποίηση και ανάδειξη ενός ενιαίου δικτύου που περιλαμβάνει τα λιμάνια, τις μαρίνες και τα αλιευτικά καταφύγια και επισημαίνεται η προοπτική ανάπτυξης εμπορευματικού λιμένα στο Τυμπάκι με αναπροσανατολισμό προς την τροφοδοσία πλοίων (bunkering) και την υποστήριξη των προβλεπόμενων εγκαταστάσεων άντλησης και μεταφοράς φυσικού αερίου και πετρελαίου από τα οικόπεδα της νότιας Κρήτης.

Επίσης, η αύξηση της χρήσης σύγχρονων τεχνολογιών είναι μια σημαντική παράμετρος για υψηλότερη ποιότητα στις παρεχόμενες υπηρεσίες στον τομέα των μεταφορών. Με βάση το ΣΠΕΜ 2014-2025 θα πρέπει να προωθηθούν επενδύσεις που αφορούν στην εφαρμογή ευφυών συστημάτων μεταφορών κατά προτεραιότητα στις αστικές συγκοινωνίες, σε συνδυασμό με την ανανέωση του στόλου των λεωφορείων.

Τέλος, σε ότι αφορά τις υποδομές τηλεπικοινωνιών, με βάση το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια για τον εμπλουτισμό της Περιφέρειας με λειτουργίες υπερεθνικής εμβέλειας (διεθνής τηλεπικοινωνιακός κόμβος μεγάλων δυνατοτήτων, τεχνολογία δικτύου οπτικών ινών και ψηφιακών ασυρματικών ζεύξεων, δίκτυα τηλεϊατρικής, στον ευρύτερο χώρο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου, με έμφαση στην ιατρική στήριξη των ευρισκομένων εν πλω τουριστών, καθώς και στην εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων εμπορικών συναλλαγών), ώστε ο τομέας των τηλεπικοινωνιών να υποστηρίζει αξιόπιστα τις αναπτυξιακές επιλογές της Κρήτης.

Ι.3.6. Ενίσχυση Εξωστρέφειας

Η Περιφέρεια Κρήτης την περίοδο 2008-17, απώλεσε το 23% του ΑΕΠ (€2,7 δις.), το 7% του διαθέσιμου εισοδήματος και το 12% της απασχόλησης. Όμως, η κάμψη των βασικών οικονομικών μεγεθών ήταν μικρότερη στην Κρήτη σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα και ως εκ τούτου η περιφερειακή οικονομία ενισχύει τη σχετική της θέση σε επίπεδο χώρας μετά το 2012, με αποτέλεσμα το 2017 να βρίσκεται στο ισχυρότερο σημείο από το 2000 και μετά. Συνεπώς, η Κρήτη εξέρχεται της μεγάλης κρίσης με καλύτερες προοπτικές σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα. Την ίδια περίοδο, η Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής (ΑΑΠ) συρρικνώθηκε κατά 23,8% (€2,5 δις.). Τρεις κλάδοι, Εμπόριο, Δημόσιες Υπηρεσίες και Κατασκευές είναι υπεύθυνοι για το 89% των απωλειών σε ΑΑΠ. Η περιφερειακή οικονομία συνέχισε να στηρίζεται στον τουρισμό, την παραγωγή δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών, τα ακίνητα, τη μεταποίηση, τη γεωργία και την αναψυχή με σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με το παρελθόν. Οι ισορροπίες μεταξύ των κλάδων άλλαξαν. Ειδικότερα, την περίοδο 2008-17 σε όρους ΑΑΠ, ενισχύθηκε μόνο ο κλάδος της ενέργειας και της διαχείρισης υδάτων και αποβλήτων, η μεταποίηση παρέμεινε στάσιμη ενώ όλοι οι υπόλοιποι κλάδοι υποχώρησαν. Μεγαλύτερες απώλειες κατέγραψαν οι κατασκευές, οι δημόσιες υπηρεσίες και η ενημέρωση - επικοινωνία. Σημαντική κάμψη εμφάνισε και ο κλάδος Εμπόριο – Τουρισμός, κυρίως όμως στις εμπορικές δραστηριότητες, διότι τα στοιχεία αφίξεων για τον τουρισμό δείχνουν σημαντική ανάκαμψη μέσα στην κρίση.

Με την επίτευξη της σταθεροποίησης το 2014 αρκετοί τομείς εισήλθαν σε τροχιά ανάκαμψης. Οι κατασκευές, οι επαγγελματικές - επιστημονικές δραστηριότητες, η γεωργία και η μεταποίηση άρχισαν να ανακάμπτουν με ταχύτερους ρυθμούς την περίοδο 2014-2017. Αντίθετα, φθίνουσα πορεία συνέχισαν να καταγράφουν οι χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες, οι τέχνες και η ψυχαγωγία και οι δημόσιες υπηρεσίες.

Η διαδικασία ανάκαμψης δεν έχει ολοκληρωθεί, καθώς δεν έχουν προσεγγιστεί τα μεγέθη πριν από την μεγάλη κρίση. Με δεδομένο ότι η περιφερειακή οικονομία εξαρτάται κατά περίπου 50% από το τουρισμό, η μελλοντική της πορεία συναρτάται άμεσα από τις εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία και κυρίως τις οικονομίες από τις οποίες προέρχονται οι επισκέπτες. Την περίοδο της ανάκαμψης ενισχύθηκαν οι διασυνδέσεις με τις διεθνείς αγορές και η εξωστρέφεια, αλλά υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης των διασυνδέσεων και πρόσβασης σε νέες αγορές.

Σε ότι αφορά το επιχειρηματικό δυναμικό της Περιφέρειας, το 2017 δραστηριοποιούνται 135.146 επιχειρήσεις με συνολικό κύκλο εργασιών €11,4 δις. και 266.000 θέσεις εργασίας. Οι κλαδικές εξειδικεύσεις ενισχύονται περαιτέρω την περίοδο της ανάκαμψης 2014-2017. Συγκεκριμένα, 11 ισχυροί κλάδοι (με κύκλο εργασιών πάνω από 200 εκατ.) κυριαρχούν στην περιφερειακή οικονομία, συγκεντρώνοντας το 79% του αριθμού των επιχειρήσεων, το 77% του κύκλου εργασιών και το 66% της απασχόλησης (Πίνακας Ι.3.6.α). Οι συγκεκριμένοι κλάδοι συνθέτουν τον πυρήνα των βασικών εξειδικεύσεων της περιφερειακής οικονομίας (αγροδιατροφικό και τουρισμός) και συνδέονται και με άλλους μικρότερου μεγέθους κλάδους, δημιουργώντας ένα δυναμικό αναπτυξιακό υπόβαθρο.

Πίνακας Ι.3.6.α.: Οι 11 ισχυροί κλάδοι της Περιφέρειας[9]

Ισχυροί κλάδοι Περιφέρειας			2014 [10]			2017			Δ 2014-2017		
Α/Α	ΚΑΔ	Κλάδος	Πλήθος	Κύκλος Εργασιών	Απασχ.	Πλήθος	Κύκλος Εργασιών	Απασχ.	Πλήθος	Κύκλος Εργασιών	Απασχ.
1	01	Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες	55.424	413.973	43.760	76.817	523.618	61.696	38,6%	26,5%	41,0%
2	10	Βιομηχανία τροφίμων	1.446	610.221	6.068	1.327	703.899,62	6.563	-8,2%	15,4%	8,2%
3	22	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	41	170.677	775	39	206.030	773	-4,9%	20,7%	-0,3%
4	45	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο. επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	1.700	174.385	3.481	1.641	217.393	3.227	-3,5%	24,7%	-7,3%
5	46	Χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	3.564	2.174.988	10.808	3.169	2.433.805	10.898	-11,1%	11,9%	0,8%
6	47	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	11.374	2.127.961	26.871	10.310	2.241.115	23.984	-9,4%	5,3%	-10,7%
7	49	Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	2.698	278.812	6.236	2.600	252.504	5.604	-3,6%	-9,4%	-10,1%
8	50	Πλωτές μεταφορές	133	349.827	1.425	121	251.261	1.617	-9,0%	-28,2%	13,5%
9	55	Καταλύματα	3.728	1.077.862	21.133	3.962	1.320.822	27.982	6,3%	22,5%	32,4%
10	56	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	7.009	373.526	24.051	6.549	398.267	29.616	-6,6%	6,6%	23,1%
11	79	Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες	420	487.314	2.378	427	517.674	3.098	1,7%	6,2%	30,3%
Σύνολο 11 ισχυρών κλάδων			**87.537**	**8.239.546**	**146.986**	**106.962**	**9.066.388**	**175.058**	**22,2%**	**10,0%**	**19,1%**
Σύνολο κλάδων			**235.092**	**10.644.786**	**227.608**	**135.146**	**11.391.041**	**265.901**	**-42,5%**	**7,0%**	**16,8%**
Ποσοστό ισχυρών κλάδων στο σύνολο			**37,2%**	**77,4%**	**64,6%**	**79,1%**	**79,6%**	**65,8%**	**112,6%**	**2,8%**	**1,9%**

Ο αριθμός των επιχειρηματικών μονάδων μειώνεται δραστικά (κατά 42,5% την περίοδο της ανάκαμψης) αλλά αυτή η τάση έχει πολλές αναγνώσεις. Πρώτον, στη διάρκεια μιας κρίσης και τα πρώτα χρόνια μετά από αυτή παρατηρείται ένα κύμα εξόδου επιχειρήσεων, συγχωνεύσεων και εξαγορών. Δεύτερον, οι πολλαπλές διαδοχικές θεσμικές αλλαγές στο φορολογικό καθεστώς των επιχειρήσεων και των εισφορών άλλαξε το επιχειρηματικό περιβάλλον και δημιούργησε αντικίνητρα στην δημιουργία και διατήρηση επιχειρηματικών

δραστηριοτήτων. Τρίτον, είναι βέβαιο ότι το γενικότερο επιχειρηματικό περιβάλλον επιδεινώθηκε, ενώ η απουσία ενός πλέγματος μέτρων για την ενθάρρυνση της υγιούς επιχειρηματικότητας και την ίδρυση νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων λειτούργησε ανασχετικά στην διεύρυνση της επιχειρηματικής βάσης. Τέταρτον, σημαντικό μέρος της διαφοροποίησης μεταξύ 2014 και 2017 μπορεί να οφείλεται σε στατιστική αναπροσαρμογή καθώς το 2014 εμφανίζεται ένας σημαντικός αριθμός μονάδων με άγνωστη δραστηριότητα που πιθανόν να ήταν ανενεργές επιχειρήσεις που τελικά εκκαθαρίστηκαν από το μητρώο αργότερα.

Επισημαίνεται ότι, με βάση στοιχεία από την δημοσίευση ισολογισμών, την περίοδο της κρίσης (2008-17) ιδρύθηκαν στην Κρήτη 1.000 και πλέον επιχειρήσεις Α.Ε., εξέλιξη που υποδηλώνει ότι επήλθε μια σημαντική ανανέωση του επιχειρηματικού υποβάθρου. Ο κύκλος εργασιών και η απασχόληση εμφανίζουν αυξητικές τάσεις την ίδια περίοδο κατά 10% και 19,1% αντίστοιχα, ενισχύοντας την άποψη ότι η πραγματική οικονομία είχε εισέλθει σε τροχιά ανάκαμψης νωρίτερα από την αποτύπωσή της στα μακροοικονομικά μεγέθη.

Οι επενδύσεις εμφανίζουν μεγάλη και παρατεταμένη πτώση στην περίοδο 2008-2017 και παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα εικοσαετίας με περιορισμένες τάσεις ανάκαμψης. Η πτώση επικεντρώνεται στις επενδύσεις στα ακίνητα και είναι αναμενόμενη, καθώς η μείωση της αποταμίευσης και η αδυναμία πρόσβασης σε τραπεζική χρηματοδότηση, σε συνδυασμό με την φορολογική επιβάρυνση, οδήγησαν στην αποσταθεροποίηση της συγκεκριμένης αγοράς.

Επίσης, ο πρωτογενής τομέας, το εμπόριο και ο τουρισμός, σημαντικοί κλάδοι της περιφερειακής οικονομίας, καταγράφουν μεγάλη μείωση των επενδύσεων. Οι επενδύσεις σε δημόσια αγαθά και υπηρεσίες παραμένουν μέσα στην κρίση, στα ίδια επίπεδα. Η ανάκαμψη που επήλθε μετά το 2014 είναι περιορισμένη.

Παρά την γενικότερη κάμψη των επενδύσεων, έχουν αναληφθεί νέες επενδυτικές πρωτοβουλίες μεγάλης κλίμακας όπως το νέο αεροδρόμιο στο Καστέλι, ενώ ωριμάζουν και σημαντικά επενδυτικά σχέδια στον τουρισμό που αναμένεται να εδραιώσουν την Κρήτη ως τουριστικό προορισμό παγκόσμιας εμβέλειας.

Στην Κρήτη τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, συνυπάρχουν με εκείνα του ιστορικού/πολιτιστικού, συνθέτοντας έναν ιδιαίτερα ελκυστικό προορισμό. Από το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο προσδιορίζονται οι περιοχές με «φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου», οι οποίες περιλαμβάνουν τις εκτεταμένες περιοχές Natura 2000 αλλά και μεμονωμένα στοιχεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος, ενώ παράλληλα εντοπίζονται 9 ζώνες τοπίων ιδιαίτερης σημασίας, με τοπόσημα διεθνούς και εθνικής σημασίας. Οι περιοχές αυτές διαχέονται σε ολόκληρη την έκταση της Περιφέρειας, ενώ παράλληλα καταγράφονται 501 διατηρητέα κτίσματα, 99 παραδοσιακοί οικισμοί, 123 μνημεία και 60 αρχαιολογικοί χώροι, 50 μουσεία και 52 ιστορικές εκκλησίες και μονές.

Οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία της Κρήτης αποτελούν σημαντικούς πόλους έλξης επισκεπτών με διαχρονικά αυξανόμενη επισκεψιμότητα. Με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για τους χώρους με εισιτήρια, οι επισκέπτες από το 2014 έως το 2018 αυξάνονται κατά 55% (από 1,9 εκ. επισκέπτες το 2014, σε 2,9 εκ. το 2018). Ας σημειωθεί ότι οι πραγματικά μεγάλες αυξήσεις και η εκτίναξη των επισκεπτών στις Π.Ε. Ρεθύμνης και Χανίων, οφείλονται κυρίως στην ένταξη νέων χώρων στο δίκτυο, μετά από παρεμβάσεις που χρηματοδοτήθηκαν στο πλαίσιο προηγούμενων Προγραμματικών Περιόδων. Σταθερή διαχρονική αύξηση καταγράφεται στην Π.Ε. Ηρακλείου, η οποία συγκεντρώνει το 68% των επισκεπτών της Περιφέρειας το 2018 (1,9 εκ. επισκέπτες, εκ των οποίων οι 856 χιλιάδες είναι επισκέπτες της Κνωσού). Ωστόσο, παρατηρείται ανισοκατανομή επισκεπτών μεταξύ των διαφόρων πόλων ιστορικού και φυσικού περιβάλλοντος, γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη δημιουργίας ενός οργανωμένου δικτύου ξενάγησης επισκεπτών.

Πέραν όμως των αρχαιολογικών χώρων μνημείων και μουσείων, σημαντικό στοιχείο του πολιτιστικού περιβάλλοντος της Κρήτης είναι η Κρητική διατροφή, που αποτελεί το πρότυπο της μεσογειακής διατροφής και έχει αναγνωριστεί διεθνώς για τις θετικές επιπτώσεις της στην υγεία και τη μακροζωία των ανθρώπων. Η Μεσογειακή Διατροφή έχει χαρακτηρισθεί και ως «άυλη πολιτισμική κληρονομιά της ανθρωπότητας» από την UNESCO (Νοέμβριος 2011), όμως δεν έχει αξιοποιηθεί επαρκώς για τη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην Κρήτη παρά την ύπαρξη πολλών «Περιοχών προϊόντων προστατευόμενης γεωγραφικής ένδειξης (ΠΓΕ)» και «Περιοχών προϊόντων προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης (ΠΟΠ)».

Ενδεικτικό για το μέγεθος του πρωτογενούς τομέα και τη σημαντικότητα της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων είναι το γεγονός πως το μεγαλύτερο ποσοστό της έκτασης της Περιφέρειας φαίνεται να καταλαμβάνεται από την γεωργική δραστηριότητα (43,15%), ενώ η κτηνοτροφία με τους βοσκότοπους καταλαμβάνει το 28,39%. Το Κρητικό Σύμφωνο Ποιότητας και μετέπειτα η Αγροδιατροφική Σύμπραξη Περιφέρειας Κρήτης, που δημιουργήθηκαν με σκοπό τη διάσωση, προβολή και διάδοση της κρητικής διατροφής, αποτελούν σημαντικές πρωτοβουλίες, αλλά πρέπει να επιτελεστεί ακόμη πολύ μεγάλο έργο, ώστε το «πρότυπο» της Κρητικής διατροφής να περάσει μαζικά στην εστίαση και στο τουριστικό προϊόν της Κρήτης. Στη λογική των θεματικών δικτύων που προαναφέρθηκαν, σημαντική πρωτοβουλία αποτελούν τα «επισκέψιμα οινοποιεία» της Περιφέρειας, τα οποία προωθούν τον Κρητικό αμπελώνα και τον οικοτουρισμό στο νησί και μπορεί να χαρακτηριστεί ως «καλή πρακτική».

Σε γενικότερο πλαίσιο, διαχρονικά η Κρήτη ενισχύει τη θέση της στον τουρισμό επενδύοντας στο ποιοτικό τμήμα της αγοράς, με υψηλό ποσοστό καταλυμάτων κατηγορίας 4 και 5 αστέρων, ισχυρή τάση αύξησης των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων. Διαθέτει το 26% των κλινών 4 και 5 αστέρων της χώρας και σταδιακά αυξάνει το μερίδιο της σε αυτές τις δύο κατηγορίες. Συνολικά σε ότι αφορά στις διαθέσιμες κλίνες, κατέχει τη 2η θέση στην Ελλάδα και την 26η στην ΕΕ (μεταξύ 234 περιφερειών). Έχει αναδειχθεί με βάση τις διανυκτερεύσεις στην πρώτη θέση μεταξύ των περιφερειών της χώρας (27,5% του συνόλου

της χώρας) και στην 9η θέση στην ΕΕ. Ωστόσο, ο κλάδος βρίσκεται αντιμέτωπος με σοβαρές προκλήσεις διαρθρωτικού χαρακτήρα και άμεσες απειλές. Ως προς τις μακροχρόνιες προκλήσεις που άπτονται του ανταγωνισμού, των επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή, των διαφοροποιήσεων στις προτιμήσεις των καταναλωτών και των συνεχών τεχνολογικών αλλαγών απαιτείται μια διαρκής εξέλιξη και ανανέωση της τουριστικής δραστηριότητας ανάλογα με τις τάσεις που επικρατούν στην παγκόσμια αγορά.

Σύμφωνα με το εγκεκριμένο σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού του 4ετούς Επιχειρησιακού Προγράμματος (ΕΠ) της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, βασικές επιδιώξεις αποτελούν:

- η ενίσχυση του τουρισμού κορυφαίου επιπέδου προσελκύοντας τουρίστες με υψηλή μέση δαπάνη
- η διεύρυνση της τουριστικής περιόδου
- η ενίσχυση του πολιτιστικού τουρισμού – ελκυστικότερη προσφορά
- η οργανωμένη ανάδειξη νέων πόλων έλξης – διεύρυνση τουριστικής περιόδου
- η δημιουργία διαδρομών/δικτύων ανάδειξης του πολιτιστικού αποθέματος
- η ανάπτυξη πολλαπλασιαστικών συσχετίσεων με τους υπόλοιπους κλάδους της περιφερειακής οικονομίας και ιδιαίτερα με τον Α’ γενή, με στόχο την παραγωγή και διανομή υψηλής ποιότητας, διαφοροποιημένων προϊόντων διατροφής
- η ενθάρρυνση νέων ολοκληρωμένων επενδύσεων σε ξενοδοχεία 5*
- η ενίσχυση συνεδριακού τουρισμού μέσω της αξιοποίησης υποδομών
- ο εκσυγχρονισμός της πληροφοριακής υποδομής και ενσωμάτωση ψηφιακών λύσεων
- η ενίσχυση της καινοτομίας και η ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών

Ως προς την άμεση απειλή που αντιμετωπίζει ο τουρισμός και η οποία προέρχεται από την πανδημία COVID-19 λόγω του πρωτόγνωρου χαρακτήρα της και της παγκόσμιας διάστασης που έχει λάβει αναμένεται να επιφέρει σοβαρό και παρατεταμένο πλήγμα, διαταράσσοντας πολλούς κρίκους στην αλυσίδα αξίας του κλάδου (ειδικά στις αερομεταφορές αλλά και στους ταξιδιωτικούς πράκτορες). Οι επιπτώσεις είναι άμεσες λόγω του lockdown και των ταξιδιωτικών περιορισμών, αλλά και της συνεχιζόμενης αβεβαιότητας έως ότου εμβολιαστεί ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού (άνω του 70%) ή βρεθεί αποτελεσματική θεραπεία, και έμμεσες λόγω της παρεπόμενης αύξησης της ανεργίας και της πτώσης στα διαθέσιμα εισοδήματα.

Πρόσθετος παράγοντας αβεβαιότητας προκύπτει από την αντίδραση των καταναλωτών ακόμα και μετά την πάροδο της υγειονομικής κρίσης. Η ανάκαμψη δεν θα είναι ομοιόμορφη χωρικά και στους επιμέρους κρίκους της αλυσίδας και τμήματα της αγοράς. Η Περιφέρεια έχει σημαντικά πλεονεκτήματα για ταχύτερη ανάκαμψη που κυρίως οφείλονται στην χαμηλή διασπορά του ιού και τις κλιματολογικές συνθήκες, όμως απαιτείται συστηματική επικοινωνιακή εκστρατεία για την ανάκτηση της εμπιστοσύνης των επισκεπτών και την εκ νέου προσέλκυση τους.

Ι.4. Ανάλυση SWOT

Ι.4.1. Έξυπνη Ανάπτυξη

Δυνατά σημεία

Στον Πίνακα Αποτελεσμάτων Περιφερειακής Καινοτομίας (Regional Innovation Scoreboard)[11] η Περιφέρεια Κρήτης είναι η μοναδική ελληνική περιφέρεια με καλές επιδόσεις καινοτομίας (strong innovator). Στον σύνθετο δείκτη Περιφερειακή Καινοτομία (Regional Innovation Index) έχει τη μέγιστη βαθμολογία στην Ελλάδα και μία από τις μεγαλύτερες θετικές μεταβολές στην ΕΕ την περίοδο 2011-2019[12]. Αναγνωρίζεται ως «θύλακας αριστείας»[13] καθότι έχει καλύτερη επίδοση από την Ελλάδα, και «νέο νησί καινοτομίας»[14] διότι χωρίς ερευνητικό πλεονέκτημα στη τεχνολογία τρίτης γενιάς έχει βρεθεί στην αιχμή της τεχνολογίας τέταρτης γενιάς. Εμφανίζει υψηλή ειδίκευση στους εξαγωγικούς τομείς Φιλοξενία και Τουρισμός, Βιομηχανία της Εμπειρίας, Επεξεργασία Τροφίμων και Μεταποίηση, Διανομή και Ηλεκτρονικό Εμπόριο, και Περιβαλλοντικές Υπηρεσίες[15]. Εμφανίζει σύμπλεγμα επιχειρήσεων στον εξαγωγικό τομέα Φιλοξενία και Τουρισμός[16].

Αδύναμα σημεία

Στον σύνθετο δείκτη του Πίνακα Αποτελεσμάτων Περιφερειακού Οικοσυστήματος για τα Συμπλέγματα και τη Βιομηχανική Αλλαγή (Regional Ecosystem Scoreboard for Clusters and Industrial Change) εμφανίζει από τις χαμηλότερες επιδόσεις στην ΕΕ[17]. Η διασύνδεση μεταξύ των ερευνητικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων, και μεταξύ των επιχειρήσεων των εξαγωγικών τομέων είναι περιορισμένη[18]. Η συχνότητα χρήσης του διαδικτύου[19] και η διάδραση των πολιτών με τη διοίκηση μέσω διαδικτύου[20] είναι από τις χαμηλές στην ΕΕ.

Ευκαιρίες

Η ψηφιακή μετάβαση είναι προτεραιότητα του Σχεδίου Ανάκαμψης για την Ευρώπη[21]. Ευκαιρίες είναι η ψηφιοποίηση της διοίκησης, ο ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων (ηλεκτρονική υγεία, ηλεκτρονικός τουρισμός, ηλεκτρονικός πολιτισμός, έξυπνες πόλεις-χρήση δεδομένων στον χωρικό σχεδιασμό), η διασύνδεση των εξαγωγικών τομέων και η ανάπτυξη αλυσίδων αξίας, συμπεριλαμβανομένων και των τομέων που η Περιφέρεια εμφανίζει χαμηλή εξειδίκευση, όπως ο τομέας Βιοφαρμακευτικά Προϊόντα και ο τομέας Ιατρικές Συσκευές, με την ανανέωση των στρατηγικών «έξυπνης εξειδίκευσης» σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο[22]. Οι διαθέσιμες χρηματοδοτήσεις ευνοούν τη μετάβαση στην γεωργία ακριβείας και την ανάληψη πρωτοβουλιών μεταποίησης της πρωτογενούς παραγωγής ενώ διευκολύνουν την ψηφιακή αναβάθμιση του τουρισμού. Το Παρατηρητήριο Καινοτόμου Επιχειρηματικότητας δύναται να λειτουργήσει θετικά προς την κατεύθυνση ανάπτυξης και εφαρμογής καινοτομιών και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας.

Απειλές

Η πανδημία του COVID-19 εντείνει δομικές και νέες προκλήσεις[23]. Απειλές είναι η άνιση ψηφιακή προσαρμογή και ο αναπτυξιακός δυϊσμός, ιδιαίτερα των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ)[24]. Το ενδογενές επιχειρηματικό δυναμικό δεν είναι επαρκώς εξοπλισμένο με δεξιότητες για την επίτευξη του απαιτούμενου επιπέδου ψηφιακής ωρίμανσης, ειδικά των ΜΜΕ[25].

Ι.4.2. Πράσινη ανάπτυξη

Δυνατά σημεία

Η Περιφέρεια Κρήτης δεν αξιολογείται σε κρίσιμη κατάσταση συγκριτικά με άλλες περιφέρειες στην ΕΕ, όσον αφορά στην ενεργειακή απόδοση του κτιριακού αποθέματος[26]. Εκτιμάται ότι θα έχει όφελος στην απασχόληση από την ενεργειακή του αναβάθμιση[27]. Η κατανάλωση ενέργειας στον κτιριακό τομέα (οικιακό ή τριτογενή) για θέρμανση, ζεστό νερό και ψύξη είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ[28]. Εμφανίζει μεγάλη δυνατότητα για χερσαία αιολική ενέργεια[29]. Διαθέτει τη μέγιστη εγκατεστημένη ισχύ και τη μέγιστη συμμετοχή ΑΠΕ στην παραγωγή ενέργειας στα Μη Διασυνδεδεμένα Νησιά[30]. Έχουν οριστεί «ευρείες ζώνες αναζήτησης για ανάπτυξη ΑΠΕ» σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες[31]. Ο νησιωτικός της χαρακτήρας ευνοεί την κατάρτιση επιχειρησιακών σχεδίων διαχείρισης κινδύνων χωρίς άμεσες διαπεριφερειακές επιδράσεις[32]. Δύναται να αναπτύξει πράσινες υποδομές για να συμβάλλουν σε πολιτικές για τη βιοποικιλότητα, τη διαχείριση υδάτων και την κλιματική αλλαγή[33]. Εμφανίζει καλή χημική κατάσταση υπόγειων υδάτων[34]. Καλύπτεται εκτενώς από προστατευόμενες περιοχές[35]. Δεν εμφανίζει μεγάλη τρωτότητα και αρνητικό αντίκτυπο από την κλιματική αλλαγή, συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες στην ΕΕ[36]. Προβλέπεται να έχει από τις χαμηλότερες μεταβολές θερμοκρασίας στην ΕΕ την περίοδο 2081-2100 σε σύγκριση με την περίοδο 1971-2000 στο σενάριο SSP585[37]. Εμφανίζει σχετική αποδέσμευση (relative decoupling) Εγχώριας Κατανάλωσης Υλών (Domestic Material Consumption) και ΑΕΠ, χαμηλή παραγωγή αποβλήτων και μεγάλη μεγέθυνση του κύκλου εργασιών των Παρόχων Υλών και Τεχνολογίας για την Κυκλική Οικονομία (Material and Technology Providers for Circular Economy)[38].

Αδύναμα σημεία

Εκτιμάται ότι στην Περιφέρεια Κρήτης η δυνητική ενεργειακή εξοικονόμηση στον κτιριακό τομέα είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ[39]. Η κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος στον κτιριακό τομέα (οικιακό ή τριτογενή) είναι από τις υψηλότερες στην ΕΕ[40]. Το μερίδιο ΑΠΕ στην ενεργειακή κατανάλωση (είτε για ηλεκτρικό ρεύμα είτε για θέρμανση, ζεστό νερό και ψύξη) στον κτιριακό τομέα (οικιακό ή τριτογενή) είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ[41]. Η δυνατότητα για ηλιακή ενέργεια ή από βιομάζα είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ[42]. Η απασχόληση και ο κύκλος εργασιών των Κυκλικών Επιχειρηματικών Μοντέλων (Circular Business Models) είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ[43].

Ευκαιρίες

Η πράσινη μετάβαση είναι προτεραιότητα του Σχεδίου Ανάκαμψης για την Ευρώπη[44]. Η διασύνδεση με το δίκτυο κορμού δημιουργεί νέες δυνατότητες ανάληψης βιώσιμων επενδύσεων ΑΠΕ. Οι ευκαιρίες αφορούν την ενσωμάτωση της διάστασης της κλιματικής αλλαγής σε πολιτικές και έργα, και την πολυλειτουργικότητα των περιβαλλοντικών υποδομών[45].

Απειλές

Οι απειλές σχετίζονται με την ενδοπεριφερειακή διαφοροποίηση των περιβαλλοντικών αναγκών λόγω φυσικών καταστροφών (όπως πλημμύρες, διάβρωση) οι οποίες επηρεάζονται από την κλιματική αλλαγή[46].

Ι.4.3. Κοινωνική ανάπτυξη

Δυνατά σημεία

Οι Περιφερειακές Ενότητες της Κρήτης εμφανίζουν από τα χαμηλότερα ποσοστά στην ΕΕ για τον δείκτη εξάρτησης (ήτοι την αναλογία των νέων ηλικίας 0-24 ετών και των ηλικιωμένων 65 και ετών άνω ως προς τον εργαζόμενο πληθυσμό ηλικίας 25-64 ετών)[47]. Η Περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει από τα μεγαλύτερα ποσοστά στην ΕΕ για την αύξηση της απασχόλησης την περίοδο 2015-2019[48]. Ο αριθμός των νέων ούτε στην απασχόληση ούτε στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης έχει μεγάλη μείωση την περίοδο 2013-2019[49]. Δεν χαρακτηρίζεται από υψηλή διαρροή επιστημονικού προσωπικού (brain drain)[50]. Με βάση τα δεδομένα του σύνθετου δείκτη Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πρόοδος (European Social Progress Index) 2020, η Περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει μία άνω του μέσου όρου συνολική βαθμολογία.

Αδύναμα σημεία

Η Περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει από τα μεγαλύτερα ποσοστά στην ΕΕ για τον κίνδυνο φτώχειας ή τον κοινωνικό αποκλεισμό, και την υλική στέρηση[51]. Εμφανίζει χαμηλή βαθμολογία στη δεύτερη έκδοση (2020) του σύνθετου δείκτη «Κοινωνική Πρόοδος στην ΕΕ» (EU Social Progress Index)[52]. Το κατά κεφαλή ΑΕΠ (με εξαίρεση την Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου) δεν είχε επανέλθει μέχρι και το 2018 για τουλάχιστον τρία συνεχόμενα έτη στο επίπεδο που ήταν το έτος 2008, πριν την οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση του 2008-2009[53]. Εντοπίζονται περιοχές οι οποίες έχουν χαμηλή προσβασιμότητα σε υπηρεσίες γενικού συμφέροντος (services of general interest)[54]. Εκτιμάται ότι οι περιοχές της υπαίθρου στις Περιφερειακές Ενότητες Ηρακλείου και Λασιθίου θα εμφανίσουν δημογραφική φθίση την περίοδο 2017-2032[55].

Ευκαιρίες

Η δίκαιη μετάβαση είναι προτεραιότητα του Σχεδίου Ανάκαμψης για την Ευρώπη[56]. Οι ευκαιρίες αφορούν την αντιμετώπιση της περιφερειακότητας, δηλαδή της χαμηλής οικονομικής δυνατότητας, της χαμηλής προσβασιμότητας σε υπηρεσίες γενικού

συμφέροντος, και της χαμηλής συνδεσιμότητας, συνέργειας και δικτύωσης ενδοπεριφερειακά και διαπεριφερειακά[57]. Οι χρηματοδοτήσεις ευνοούν την ανάληψη πρωτοβουλιών για την αποκατάσταση της κοινωνικής ισορροπίας.

Απειλές

Οι απειλές σχετίζονται με τις επιπτώσεις που θα έχει μακροπρόθεσμα η πανδημία στην ενδοπεριφερειακή διαφοροποίηση των κοινωνικών αναγκών[58].

Ι.4.4. Ανάπτυξη υποδομών

Δυνατά σημεία

Η Περιφέρεια Κρήτης έχει ενταχθεί στον σχεδιασμό των Διευρωπαϊκών Δικτύων (ΔΕΔ). Ο θαλάσσιος λιμένας και ο αερολιμένας του Δήμου Ηρακλείου έχουν ενταχθεί στο κεντρικό ΔΕΔ-Μ, και ο Βόρειος Οδικός Άξονας Κρήτης (ΒΟΑΚ)[59] και τμήμα του νότιου οδικού άξονα έχουν ενταχθεί στο εκτεταμένο ΔΕΔ-Μ[60]. Συμπεριλαμβάνονται στον τέταρτο ενωσιακό κατάλογο έργων κοινού ενδιαφέροντος (ΕΚΕ) το έργο με αριθμό 3.10.2. «Διασύνδεση μεταξύ Κοφίνου (CY) και Κορακιάς στην Κρήτη (EL)» και το έργο με αριθμό 7.3.1 «Αγωγός μεταφοράς από τα αποθέματα φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου προς την ενδοχώρα της Ελλάδας μέσω της Κρήτης»[61]. Υλοποιείται η ηλεκτρική διασύνδεση της Κρήτης με το Ηπειρωτικό Σύστημα στο πλαίσιο ανάπτυξης του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΣΜΗΕ) από τον ΑΔΜΗΕ (Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας)[62]. Εμφανίζει από τα χαμηλότερα ποσοστά στην ΕΕ για τα οδικά τροχαία ατυχήματα[63].

Αδύναμα σημεία

Η Περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει χαμηλή επίδοση στην προσβασιμότητα, στην εγγύτητα, και στην απόδοση των οδικών μεταφορών[64], καθώς και στην προσβασιμότητα των λιμένων στην ενδοχώρα[65]. Σχετικά με την οδική ασφάλεια, με βάση τα δεδομένα της Eurostat για τα τροχαία ατυχήματα το 2018, η Περιφέρεια Κρήτης έχει ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά θανάτων ανά εκατομμύριο κατοίκους (84) στην ΕΕ. Η [66]ευρυζωνική κάλυψη δικτύων νέας γενιάς στην ύπαιθρο είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ[67].

Ευκαιρίες

Η υλοποίηση των ΔΕΔ είναι καίριας σημασίας για τις προτεραιότητες του Σχεδίου Ανάκαμψης για την Ευρώπη[68]. Οι ευκαιρίες αφορούν αλλαγές (νέος αερολιμένας Καστελίου), βελτιώσεις (οδική ασφάλεια και προσβασιμότητα) και αναβαθμίσεις (υποδομές και μεταφορικά μέσα μηδενικών εκπομπών, ανανεώσιμων καυσίμων και καυσίμων χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών, συνδεδεμένη και πολυτροπική κινητικότητα)[69].

Απειλές

Οι απειλές αφορούν την υποχρηματοδότηση των μικρότερων έργων συντήρησης λόγω της προτεραιοποίησης των μεγάλων έργων[70].

Ι.4.5. Ενίσχυση εξωστρέφειας

Δυνατά σημεία

Η Περιφέρεια συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό τουριστικών μονάδων κλίμακας με δυνατότητες προσέλκυσης τουρισμού υψηλού επιπέδου. Στην Περιφέρεια Κρήτης εντοπίζεται ένας από τους μεγαλύτερους αριθμούς καταγεγραμμένων μνημείων και χώρων στην ΕΕ[71]. Διαθέτει ισχυρό όνομα εμπορικού σήματος[72]. Οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία της εμφανίζουν διαχρονικά αυξανόμενη επισκεψιμότητα[73]. Η «μεσογειακή διατροφή» έχει ενταχθεί στην «Αντιπροσωπευτική Λίστα Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας» (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) της UNESCO[74]. Τέλος, η αγροτική παραγωγή είναι υψηλής ποιότητας με αναγνωρίσιμα στις διεθνείς αγορές προϊόντα (ελαιόλαδο, κηπευτικά).

Αδύναμα σημεία

Η Περιφέρεια Κρήτης διαθέτει περιορισμένη μεταποιητική δραστηριότητα κλίμακας και ως εκ τούτου οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων είναι περιορισμένες (με εξαίρεση τα πλαστικά). Η Περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει χαμηλή απασχόληση σε δραστηριότητες σχετικές με την πολιτιστική κληρονομιά[75]. Δεν συμπεριλαμβάνεται πόλη της στη λίστα του Παρατηρητηρίου Πολιτιστικών και Δημιουργικών Πόλεων (Cultural and Creative Cities Monitor)[76]. Σχετικά με την εξωστρέφεια και την ανταγωνιστικότητα, η Περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει στον σύνθετο δείκτη «Ευρωπαϊκή Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα» (European Regional Competitiveness Index) από τις χαμηλότερες επιδόσεις στην ΕΕ, και ειδικότερα στις διαστάσεις του «μακροοικονομική σταθερότητα» (macroeconomic stability), «μέγεθος αγοράς» (market size) και «τεχνολογική ετοιμότητα» (technological readiness) χαμηλή βαθμολογία συγκριτικά με τις περιφέρειες της ΕΕ με τις οποίες έχει παρόμοιο κατά κεφαλή ΑΕΠ[77]. Τα ποσοστά «γέννησης» (birth rate) και «επιβίωσης» (survival rate) των ΜΜΕ είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ[78].

Ευκαιρίες

Η στρατηγική αυτονομία της ΕΕ είναι καίριας σημασίας για τις προτεραιότητες του Σχεδίου Ανάκαμψης για την Ευρώπη[79]. Οι ευκαιρίες αφορούν τη τυποποίηση, την πιστοποίηση και τη διεθνοποίηση των ΜΜΕ[80]. Η αξιοποίηση των χρηματοδοτήσεων για την έξυπνη εξειδίκευση και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας δύναται να ενδυναμώσει τις τάσεις δημιουργίας νέων ποιοτικών αγαθών και εμπορεύσιμων υπηρεσιών και κατ επέκταση της εξωστρέφειας.

Απειλές

Οι απειλές σχετίζονται με δομικές και νέες προκλήσεις, οι οποίες εντείνονται με την πανδημία του COVID-19[81]. Αφορούν ιδιαίτερα την εξαγωγική βιομηχανία Φιλοξενία και Τουρισμός[82].

Ι.5. Αποτίμηση υφιστάμενης κατάστασης

Για την αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης, αναλύονται οι δράσεις που υλοποιήθηκαν στην Περιφέρεια Κρήτης στο διάστημα 2014-2020 ανεξαρτήτου πηγής χρηματοδότησης, κατανεμημένες στους αναπτυξιακούς στόχους του ΕΠΑ 2021 - 2025. Πρόκειται για 6.301 δράσεις με συνολικό Π/Υ €2,2 δις, ενώ αναλυτικά τα συνολικά ποσά που διαμορφώνονται ανά αναπτυξιακό στόχο και άξονα προτεραιότητας αποτυπώνονται στο Διάγραμμα Ι.5.1, στο τέλος της παρούσας ενότητας.

Η αναλογική συμμετοχή των δράσεων στους αναπτυξιακούς στόχους της νέας περιόδου, καθώς και το πλήθος τους, αποτυπώνονται στα Διαγράμματα Ι.5.2 και Ι.5.3. Επιπλέον, στο Διάγραμμα Ι.5.4. παρουσιάζονται οι διάφορες πηγές χρηματοδότησης που συνθέτουν τους αναπτυξιακούς στόχους και στον Πίνακα Ι.5.1. εμφανίζονται τα αντίστοιχα ποσοστά.

Διάγραμμα Ι.5.2.: Αναλογική συμμετοχή δράσεων στους αναπτυξιακούς στόχους

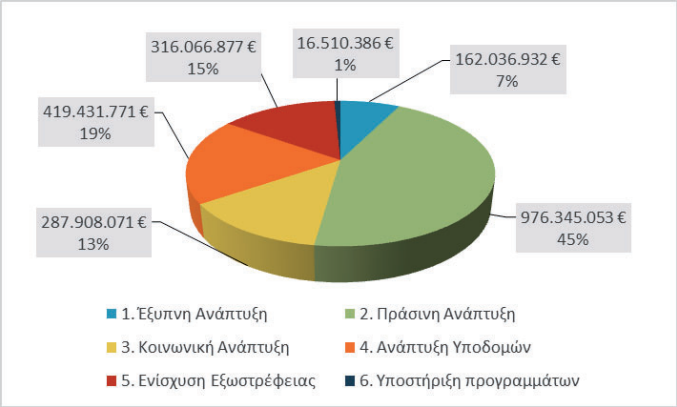

Διάγραμμα Ι.5.3.: Πλήθος δράσεων ανά αναπτυξιακό στόχο

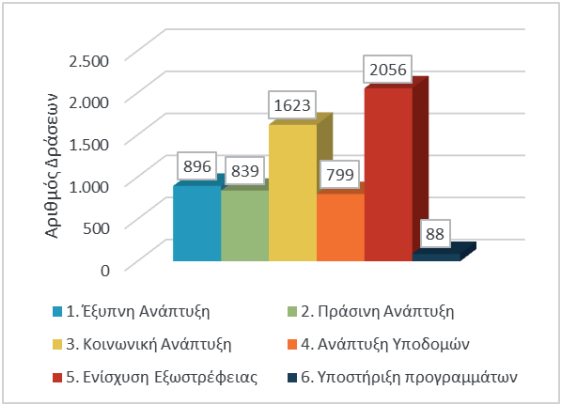

Διάγραμμα Ι.5.4.: Πηγές χρηματοδότησης ανά αναπτυξιακό στόχο

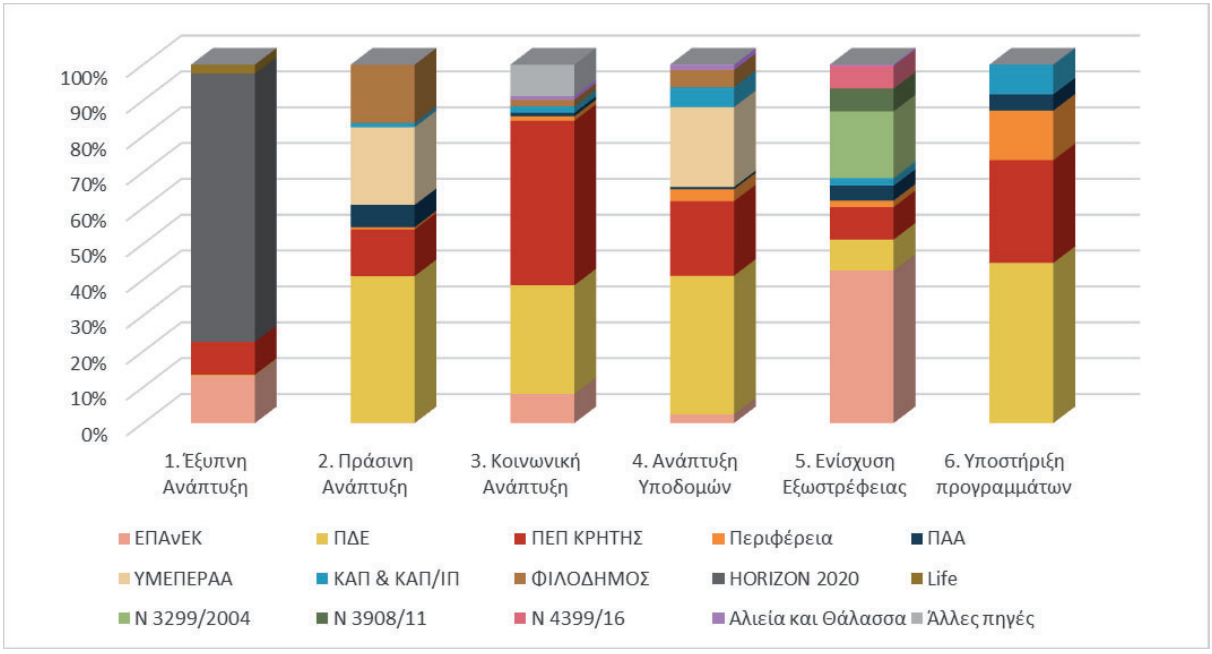

Πίνακας Ι.5.1.: Συμμετοχή πηγών χρηματοδότησης στους Π/Υ των αναπτυξιακών στόχων

Πηγές Χρηματοδότησης		ΕΠΑνΕΚ	ΠΔΕ	ΠΕΠ ΚΡΗΤΗΣ	Περιφέρεια	ΠΑΑ	ΥΜΕΠΕΡΑΑ	ΚΑΠ & ΚΑΠ/ΙΠ	ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ	HORIZON 2020	Life	Ν 3299/2004	Ν 3908/2011	Ν 4399/2016	Αλιεία και Θάλασσα	Άλλες πηγές
Αναπτυξιακός Στόχος	1. Έξυπνη Ανάπτυξη	13,13%	0,31%	9,22%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	74,79%	2,55%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	2. Πράσινη Ανάπτυξη	0,06%	40,91%	13,07%	0,59%	6,21%	21,71%	1,16%	16,30%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,003%
	3. Κοινωνική Ανάπτυξη	8,05%	30,11%	45,61%	1,24%	0,94%	0,00%	1,78%	1,86%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,99%	8,74%
	4. Ανάπτυξη Υποδομών	2,45%	38,83%	20,92%	3,33%	0,59%	22,42%	5,58%	4,86%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,37%	0,13%
	5. Ενίσχυση Εξωστρέφειας	42,51%	8,67%	9,09%	1,81%	4,13%	0,00%	2,12%	0,00%	0,00%	0,00%	18,62%	6,34%	6,33%	0,37%	0,00%
	6. Υποστήριξη προγραμμάτων	0,00%	44,66%	28,68%	13,84%	4,52%	0,00%	8,30%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	Σύνολο Π/Υ	8,71%	31,41%	18,14%	1,44%	3,66%	14,05%	2,20%	8,49%	5,56%	0,19%	2,70%	0,92%	0,92%	0,45%	1,18%

Η **Πράσινη Ανάπτυξη** είναι ο στόχος που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος του συνολικού Π/Υ (€976,3 εκ. - 44,82% του Π/Υ), με χρηματοδοτούμενες συνολικά 839 δράσεις. Το μεγαλύτερο μέρος των πόρων του χρηματοδοτεί δράσεις διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων (€318,9 εκ. - 32,66% του Π/Υ) και πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων (€284,3 εκ. - 29,12% του Π/Υ), ενώ το 40,9% του Π/Υ προέρχεται από πόρους του ΠΔΕ (€399,4 εκ.). Σημαντική είναι και η συμμετοχή του προγράμματος ΥΜΕΠΕΡΑΑ, το οποίο συνεισφέρει €211,9 εκ. (21,7% του Π/Υ).

Διάγραμμα Ι.5.5.: Σύνθεση αναπτυξιακού στόχου Πράσινης Ανάπτυξης – άξονες προτεραιότητας

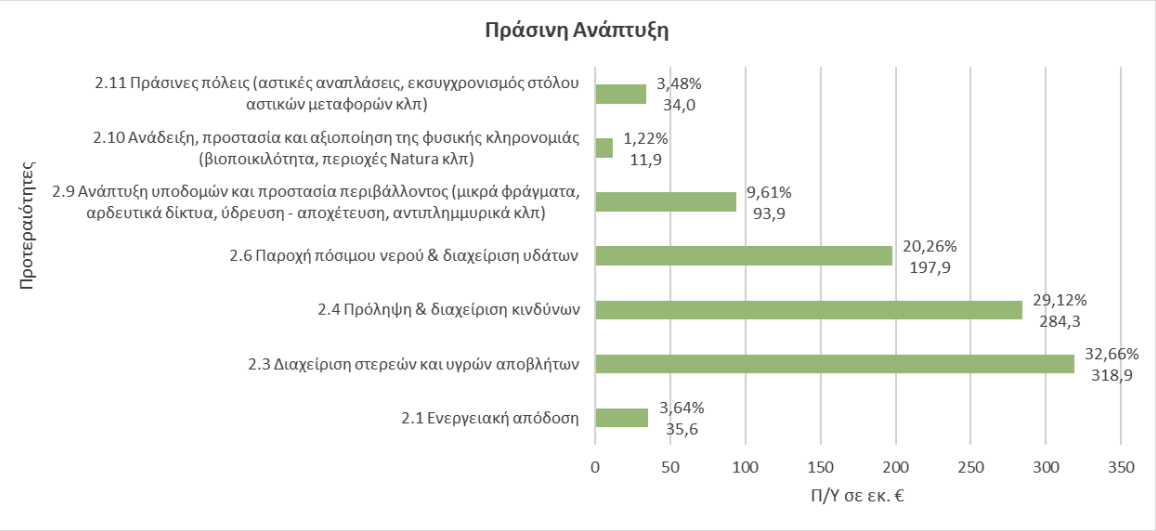

Η **Ανάπτυξη Υποδομών** είναι δεύτερη σε αναλογική συμμετοχή στο συνολικό Π/Υ των δράσεων που υλοποιήθηκαν, συγκεντρώνοντας 799 δράσεις και €419,4 εκ. (19,3% του Π/Υ). Εσωτερικά του στόχου, οι δράσεις που χρηματοδοτούνται αφορούν κατά κύριο λόγο οδικές υποδομές (€390,2 εκ. - 93,0% του Π/Υ), ενώ περίπου το 38% των διαθέσιμων πόρων προήλθε από το ΠΔΕ. Επιπλέον, περίπου 43% του Π/Υ του στόχου προκύπτει από πόρους που επιμερίζονται μεταξύ του ΥΜΕΠΕΡΑΑ (€94,0 εκ.) και του ΠΕΠ Κρήτης 2014-2020 (€87,7 εκ.).

Διάγραμμα Ι.5.6.: Σύνθεση αναπτυξιακού στόχου Ανάπτυξης Υποδομών – άξονες προτεραιότητας

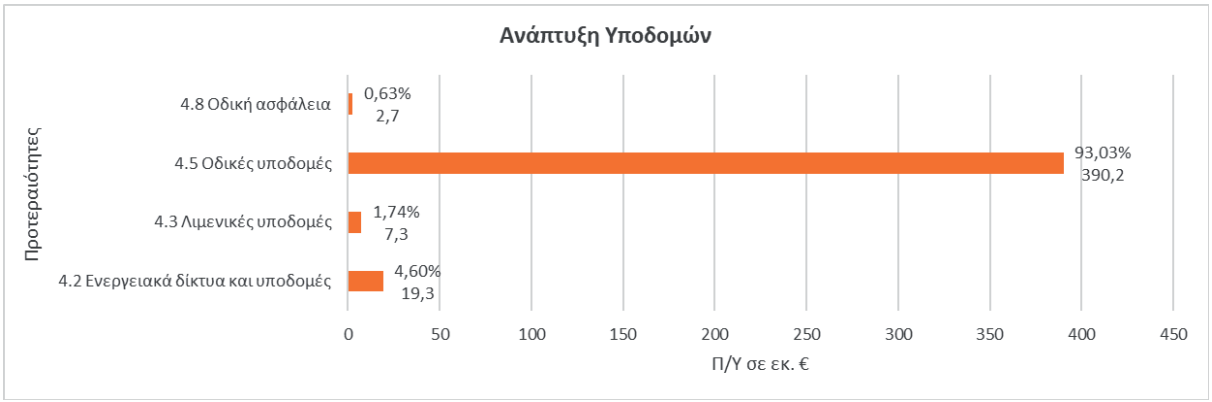

Ο μεγαλύτερος αριθμός δράσεων υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του στόχου **Ενίσχυση Εξωστρέφειας** που περιλαμβάνει 2056 δράσεις, δηλαδή σχεδόν το 1/3 του συνόλου, ωστόσο σε όρους συνολικού Π/Υ ο στόχος συγκεντρώνει το 14,51%. Περισσότερο από το 70% του Π/Υ του στόχου υλοποιεί δράσεις ενίσχυσης επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές και διεθνείς αγορές (€235,8 εκ.), ενώ το 42,5% της χρηματοδότησης προέρχεται από το ΕΠΑνΕΚ 2014-2020 (€134,4 εκ.).

Διάγραμμα Ι.5.7.: Σύνθεση αναπτυξιακού στόχου Ενίσχυσης Εξωστρέφειας – άξονες προτεραιότητας

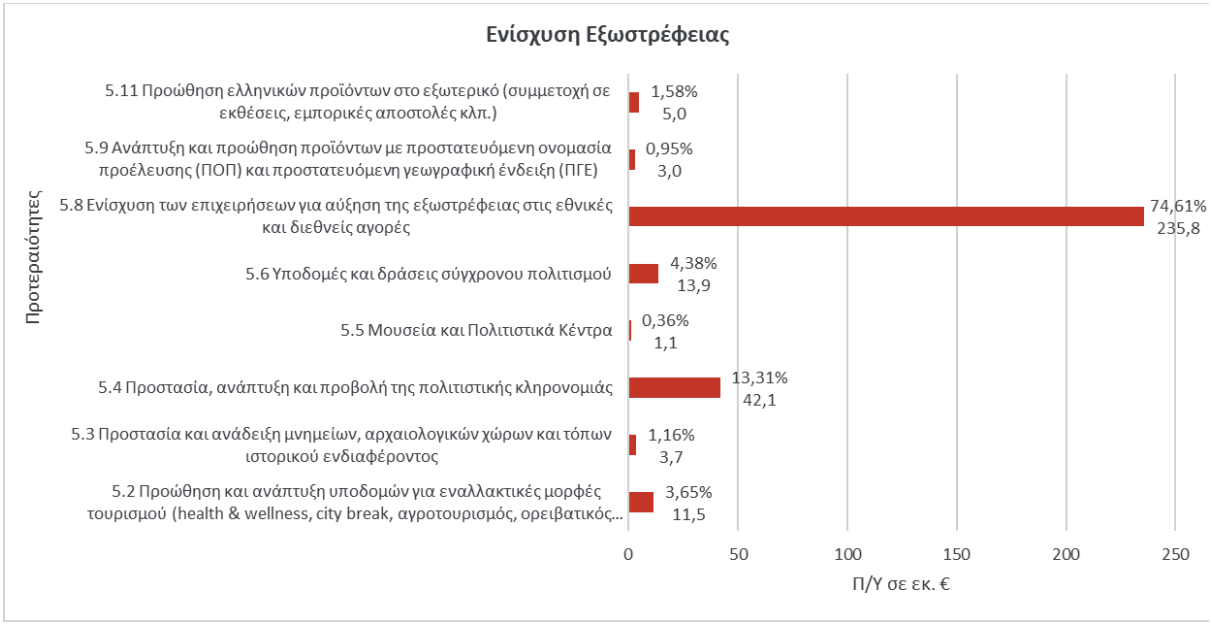

Ο στόχος της **Κοινωνικής Ανάπτυξης** περιλαμβάνει 1623 δράσεις συνολικού Π/Υ €287,9 εκ. Οι άξονες προτεραιότητας που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο μέρος του Π/Υ είναι η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών – στήριξη τοπικών πρωτοβουλιών (€62,0 εκ. - 21,5% του Π/Υ), ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης (€53,8 εκ. - 18,7% του Π/Υ), υγεία – υποδομές, εξοπλισμός (€39,9 εκ. - 13,9% του Π/Υ) και κοινωνικές επενδύσεις (€39,1 εκ. - 13,6% του Π/Υ). Το 45,6% του συνολικού Π/Υ του στόχου προέρχεται από το ΠΕΠ Κρήτης 2014-2020 (€131,3 εκ.), ενώ επίσης σημαντικό μέρος (30,1%) προέρχεται από το ΠΔΕ (€86,7 εκ.). Σημειώνεται πως συγκεκριμένα για δράσεις που αφορούν σε υποδομές αθλητισμού (κατασκευή – συντήρηση), οι ίδιοι πόροι της Περιφέρειας και το ΠΔΕ καλύπτουν το 92% των χρηματοδοτικών αναγκών.

Διάγραμμα Ι.5.8.: Σύνθεση αναπτυξιακού στόχου Κοινωνικής Ανάπτυξης – άξονες προτεραιότητας

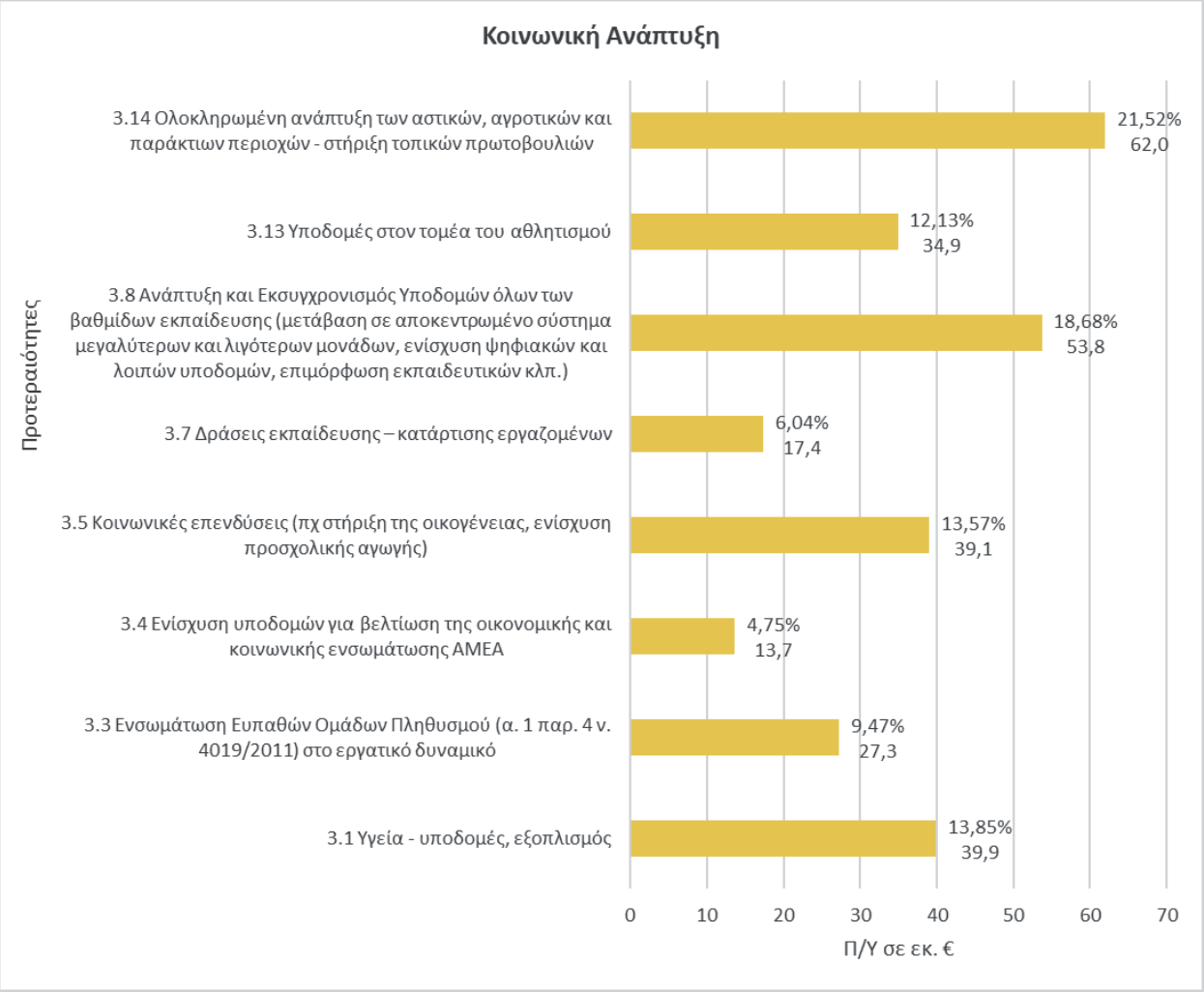

Ο στόχος της **Έξυπνης Ανάπτυξης**, πέμπτος κατά σειρά σε συγκέντρωση πόρων (€162,0 εκ.), περιλαμβάνει 896 δράσεις που αφορούν κυρίως στον άξονα δημιουργίας επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων σε τομείς αιχμής (74,8% του Π/Υ) και της προώθησης αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις

(19,6% των δράσεων). Ένα μεγάλο μέρος του Π/Υ του στόχου προέρχεται από πόρους του προγράμματος HORIZON 2020 (€121,2 εκ. - 74,8% του Π/Υ), ενώ μικρότερη είναι η συμβολή του ΕΠΑνΕΚ (€21,3 εκ. - 13,1% του Π/Υ) και του ΠΕΠ Κρήτης 2014-2020 (€14,9 εκ. - 9,2% του Π/Υ).

Διάγραμμα Ι.5.9.: Σύνθεση αναπτυξιακού στόχου Έξυπνης Ανάπτυξης – άξονες προτεραιότητας

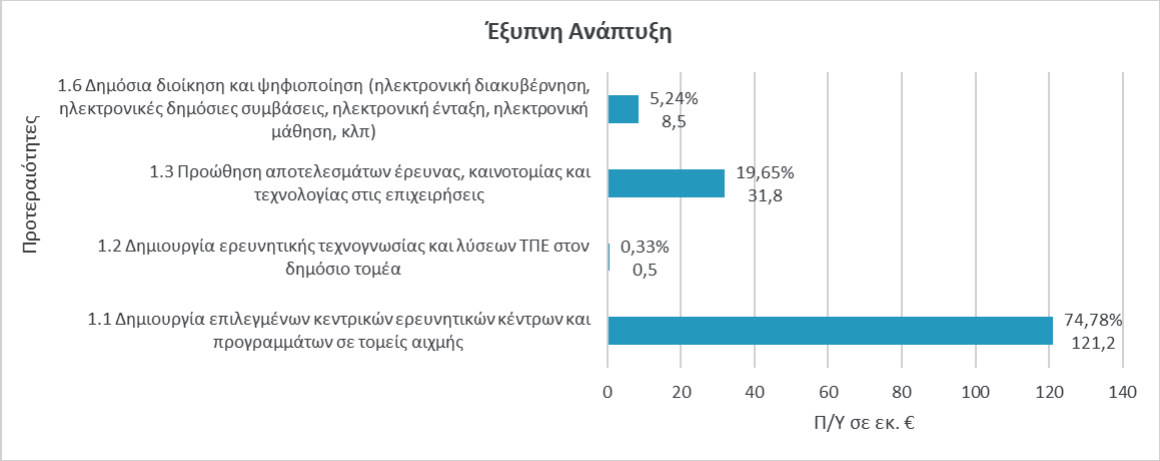

Τέλος, ο αναπτυξιακός στόχος της **Υποστήριξης Προγραμμάτων** περιλαμβάνει οριζόντιες δράσεις για το σύνολο των θεματικών τομέων. Κωδικοποιούνται 88 δράσεις με Π/Υ €16,5 εκ. που αφορούν Διοικητική υποστήριξη (€10,1 εκ. - 61,3% του Π/Υ) και Τεχνική Βοήθεια (€6,4 εκ. - 38,7% του Π/Υ/).

Διάγραμμα Ι.5.10.: Σύνθεση αναπτυξιακού στόχου Υποστήριξης Προγραμμάτων – άξονες προτεραιότητας

Σημειώνεται πως στον συνολικό αριθμό δράσεων περιλαμβάνονται και 49 διασυνοριακές (στο πλαίσιο των INTERREG και του ENI CBC Med), για τις οποίες όμως δεν υπάρχει διαθέσιμος ο Π/Υ που αντιστοιχεί στους συμμετέχοντες φορείς της Κρήτης, ενώ υπάρχει και 1 επιπλέον δράση ψηφιακής συνδεσιμότητας, χωρίς επιμερισμένο Π/Υ για την Περιφέρεια Κρήτης.

Διάγραμμα Ι.5.1.: Π/Υ χρηματοδοτούμενων δράσεων ανά αναπτυξιακό στόχο και άξονα προτεραιότητας

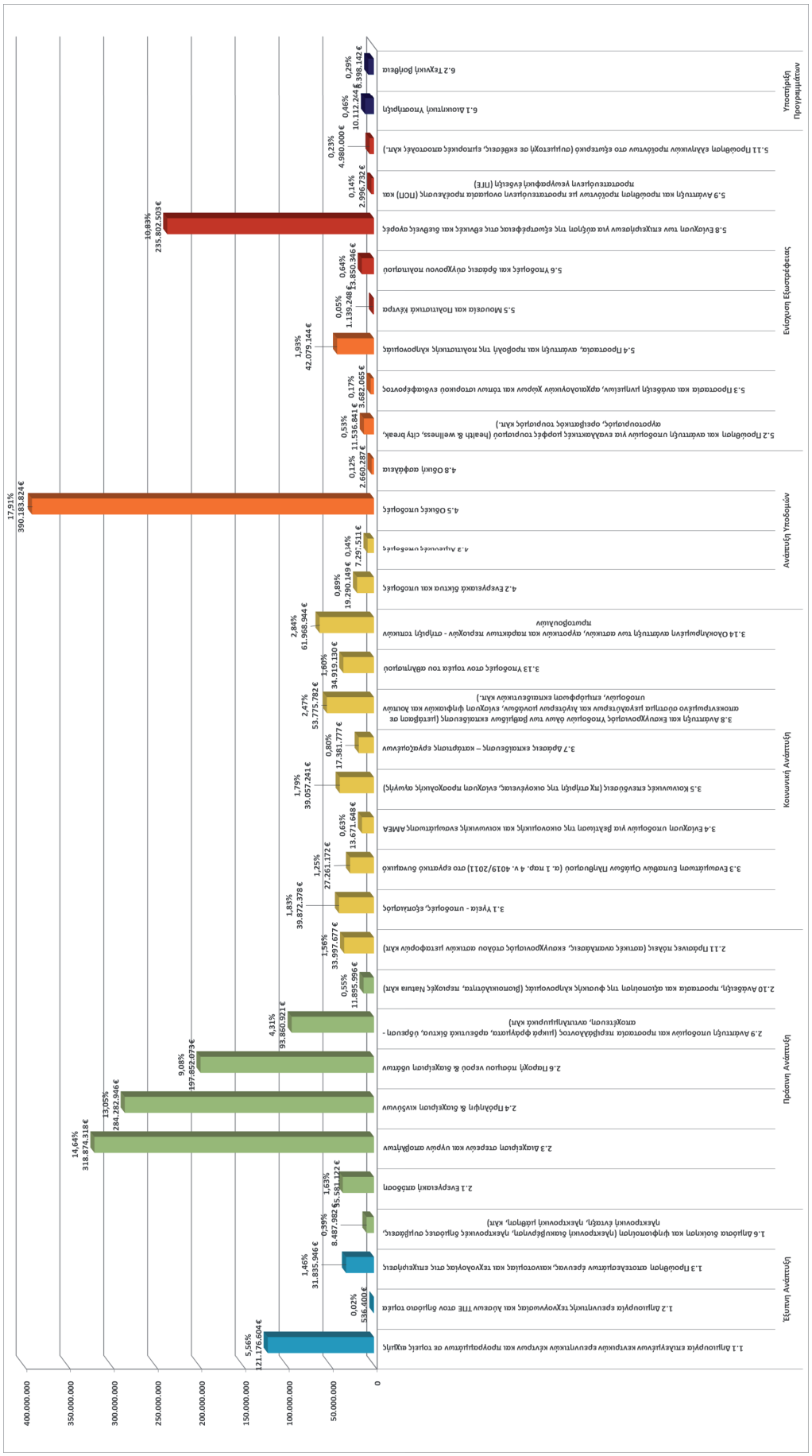

ΙΙ. Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2021 – 2025

ΙΙ.1. Στρατηγική της Περιφέρειας – Αντιστοίχιση Ειδικών Αναπτυξιακών Στόχων και Αξόνων Προτεραιότητας του Προγράμματος με τους Αναπτυξιακούς Στόχους και Προτεραιότητες του ΕΠΑ

Η στρατηγική του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΠΠΑ) 2021-2025 της Περιφέρειας Κρήτης υποστηρίζει και βασίζεται στο εγκεκριμένο σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού του 4ετούς Επιχειρησιακού Προγράμματος 2020-2023 (υπ’ αρ. 11/2021 απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου). Συνεκτιμώνται η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης στο κεφάλαιο Ι.3. και η ανάλυση των δυνατών / αδύναμων σημείων και των ευκαιριών / απειλών ανά αναπτυξιακό στόχο του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ) 2021-2025 στο κεφάλαιο Ι.4., καθώς και ο εν εξελίξει σχεδιασμός για το νέο Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021-2027.

Υιοθετούνται πέντε βασικές αρχές, οι οποίες απαιτούν συνδυασμένη δράση:

- **Διασφάλιση της χωρικής ισορροπίας** για τη δημιουργία μιας ευέλικτης πολυμορφικής υπαίθρου και ελκυστικών και δυναμικών αστικών κέντρων με ταυτότητα.
- **Εξειδίκευση και συνδυασμένη ανάπτυξη** για την ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των ισχυρών κλάδων με παράλληλη ενίσχυση των δεσμών μεταξύ τους.
- **Ανακάλυψη του άυλου κεφαλαίου** για τη συνολική ανάδειξη της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς που διαμορφώνει διαχρονικές αξίες και ταυτότητα ενώ αποτελεί το υπόβαθρο για μια νέα δημιουργία.
- **Πρόληψη** και **αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής**.
- **Μετάβαση στην κυκλική οικονομία** για τη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος των παραγωγικών δραστηριοτήτων και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της οικονομίας.

Ειδικότερα, προσδιορίζονται τέσσερα πεδία πολιτικής:

- **Ποιοτική Ανάπτυξη**, με εξειδίκευση της οικονομίας περιβαλλοντικά φιλικής, ενσωμάτωση καινοτομιών και εφαρμογών ΤΠΕ και παράλληλη ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας.
- **Δυναμική Κοινωνική Συνοχή**, με ενίσχυση της δημογραφικής / κοινωνικής δυναμικής, φροντίδα ευάλωτων ηλικιακών / κοινωνικών ομάδων και δημιουργία ευκαιριών για τους νέους μέσα από ενεργές και δυναμικές πολιτικές σε αντιδιαστολή της παθητικής αντιμετώπισης των κοινωνικών επιπτώσεων.
- **Ενεργός Περιβαλλοντική Διαχείριση**, με πρόληψη επιπτώσεων στο περιβάλλον, ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων και ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στα έργα και δραστηριότητες.

- **Αποτελεσματική Διακυβέρνηση**, με ενίσχυση των ικανοτήτων της δημόσιας διοίκησης και της ενεργού και αποδοτικής συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών στην αναπτυξιακή διαδικασία και υιοθέτηση κοινωνικών καινοτομιών.

Για κάθε πεδίο πολιτικής διακρίνεται μία δέσμη πέντε στρατηγικών επιλογών (Διάγραμμα ΙΙ.1.1). Στο Παράρτημα παρουσιάζονται αναλυτικά οι άξονες, τα μέτρα, οι στόχοι και οι ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων της στρατηγικής της Περιφέρειας Κρήτης όπως έχουν προσδιοριστεί στο εγκεκριμένο σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού του 4ετούς Επιχειρησιακού Προγράμματος 2020-2023 (υπ’ αρ. 11/2021 απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου) σύμφωνα με τον Οδηγό Κατάρτισης Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των Περιφερειών που συντάχθηκε από την Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ) (βλ. Πίνακα ΙΙ.1.3). Επιπλέον, παρουσιάζεται η αντιστοίχιση των στόχων και των ενδεικτικών κατηγοριών δράσεων, δηλαδή των δύο αναλυτικότερων μονάδων της στρατηγικής της Περιφέρειας Κρήτης, με τους άξονες προτεραιότητας των αναπτυξιακών στόχων του ΕΠΑ (Πίνακας ΙΙ.1.2.).

Διάγραμμα ΙΙ.1.1: Στρατηγικές επιλογές ανά πεδίο πολιτικής

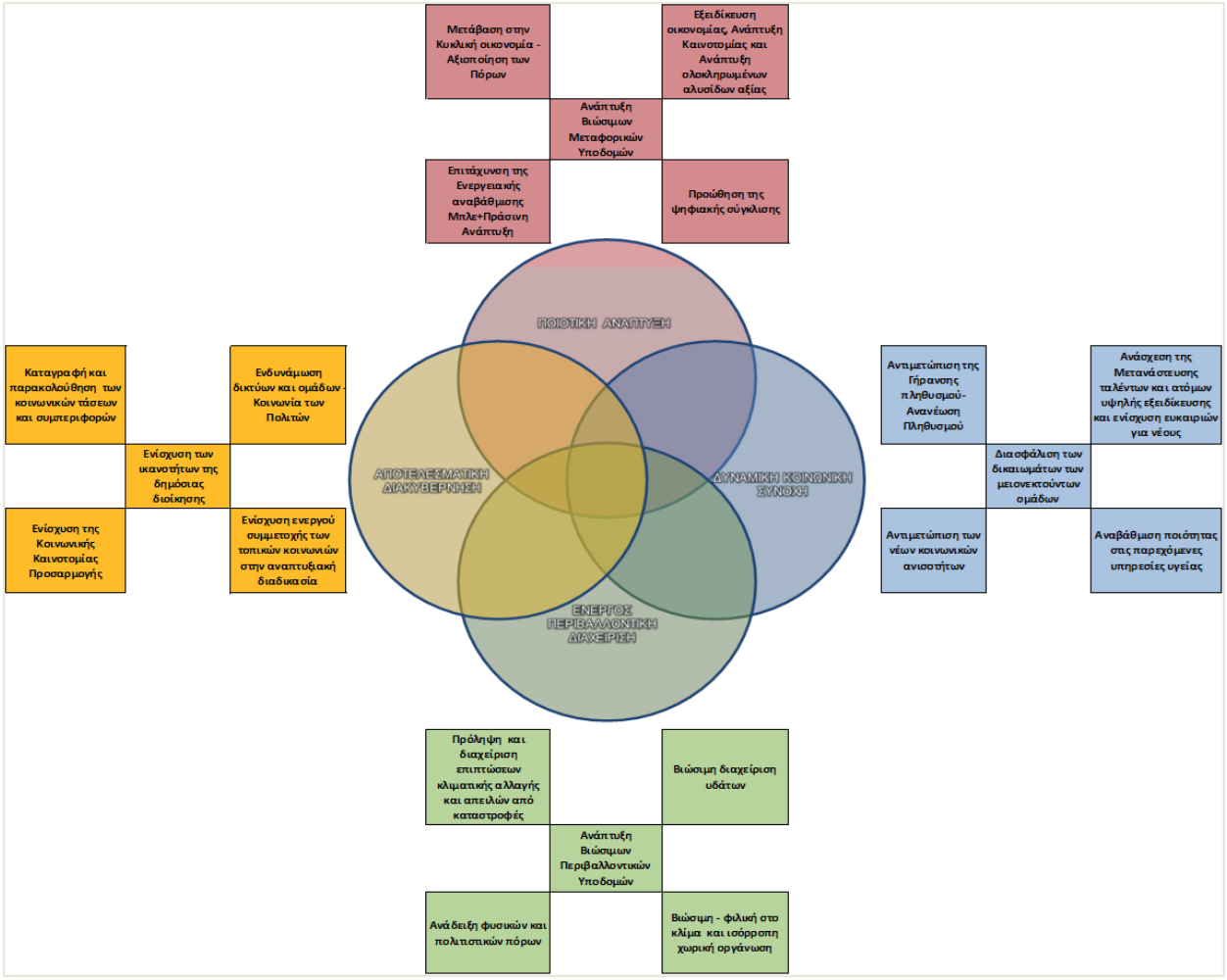

Πίνακας ΙΙ.1.2: Αντιστοίχιση ΕΠΑ και Στρατηγικού Σχεδιασμού του 4ετούς Επιχειρησιακού Προγράμματος 2020 -2023

Προτεραιότητες ΕΠΑ	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023
1.1. Δημιουργία επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων σε τομείς αιχμής	3.1.7 Ενίσχυση υποδομών καινοτομίας	Ενίσχυση υφιστάμενων κέντρων αριστείας και νέων τεχνολογικών ινστιτούτων / Χώροι υποδοχής νεοσύστατων εταιριών, τεχνολογικά πάρκα, θερμοκοιτίδες
1.2. Δημιουργία ερευνητικής τεχνογνωσίας και λύσεων ΤΠΕ στον δημόσιο τομέα	4.1.2. Προώθηση εφαρμογών ΤΠΕ	Ψηφιακές εφαρμογές για παρεχόμενες υπηρεσίες – λειτουργίες
1.3. Προώθηση αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις	2.3.3. Προσέλκυση νέων επιστημόνων στην αγορά εργασίας	Δράσεις για στήριξη νέων ερευνητών στο πλαίσιο της RIS3Crete
	3.1.2. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Δράσεις προσαρμογής απασχολουμένων στις νέες απαιτήσεις στο πλαίσιο της Έξυπνης Εξειδίκευσης
	3.1.3. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Αγροδιατροφή	RIS3Crete: Βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης, των αγροτικών προϊόντων φυτικής – ζωικής παραγωγής και των τροφίμων στις διεθνείς αγορές / Ενίσχυση της συνοχής της αλυσίδας αξίας και ανάπτυξη των διασυνδέσεων με άλλες αλυσίδες / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete
	3.1.4. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Περιβάλλον	RIS3Crete: Εξοικονόμηση Ενέργειας / Κλιματική αλλαγή και μέτρηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων / Ορθολογική διαχείριση φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων / Προώθηση των Τεχνολογιών ΑΠΕ / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete
	3.1.5. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Τουρισμό - Πολιτισμό	RIS3Crete: Ανάδειξη του πολιτισμού ως ανταγωνιστικό στοιχείο του τουριστικού προϊόντος / Αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών τουρισμού / Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, ισχυροποίηση του brand name / Ενίσχυση της συνοχής της αλυσίδας αξίας του τουρισμού και ανάπτυξη διασυνδέσεων με άλλες αλυσίδες και συμπλέγματα / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete
	3.1.6 Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα της Γνώσης	RIS3Crete: Άλλοι Τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι ερευνητικές ομάδες της Κρήτης / Βασικές επιστήμες και μηχανική / Επιστήμες Ζωής / Οπτική / Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete
1.4. Συστάδες ανάπτυξης	3.1.8. Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων	Ανοικτά Κέντρα Εμπορίου / Σύσταση νέων καινοτόμων εταιριών / συνέργειες (clusters) και δικτυώσεις (net-working)»
1.5. Βιομηχανική μετάβαση και επιχειρηματικότητα (αυτοματοποίηση της παραγωγής, αξιοποίηση της συνδεσιμότητας και των μεγάλων όγκων δεδομένων, διαδίκτυο των πραγμάτων, cloud computing κλπ)		
1.6. Δημόσια διοίκηση και ψηφιοποίηση (ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις, ηλεκτρονική ένταξη, ηλεκτρονική μάθηση, κλπ)	4.3.1. Ενίσχυση συμμετοχικών διαδικασιών	Δημιουργία πλατφόρμας/ Δημόσιες συζητήσεις και εκδηλώσεις / δημιουργία δικτύων με ομάδες της κοινωνίας των πολιτών / δημιουργία μόνιμων ομάδων σε επιλεγμένους τομείς
	4.2.1. Ενίσχυση της ενεργού και αποτελεσματικής διαβούλευσης	Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης
1.7. Ηλεκτρονική υγεία (e-health)	3.3.1. Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ	Ηλεκτρονική υγεία
1.8. Ψηφιακή διασύνδεση μονάδων δημόσιας διοίκησης	4.1.2 Προώθηση εφαρμογών ΤΠΕ	Ψηφιακές εφαρμογές για παρεχόμενες υπηρεσίες– λειτουργίες
1.9. Εκσυγχρονισμός του δικαστικού συστήματος		
1.10. Έξυπνες πόλεις	3.3.1. Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ	Ευφυείς Πόλεις με βάση masterplan / data analytics
1.11. Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη	2.6.1. Άμβλυνση των νέων κοινωνικών ανισοτήτων	Ειδικά σχεδιασμένα προγράμματα εξοικείωσης με την ψηφιακή τεχνολογία σε στοχευμένες ομάδες πληθυσμού για αντιμετώπιση του ψηφιακού αναλφαβητισμού
	3.3.1. Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ	Ηλεκτρονική μάθηση
	4.1.3. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Προγράμματα κατάρτισης εκπαίδευσης
2.1. Ενεργειακή απόδοση	1.4.2. Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης στις παραγωγικές εγκαταστάσεις	Ενίσχυση επιχειρήσεων για βελτίωση ενεργειακής απόδοσης / Συστήματα αυτοματισμού, ελέγχου, εξοπλισμού αποθήκευσης σε τοπικό επίπεδο / ευφυή ενεργειακά συστήματα
2.2. Στήριξη ΑΠΕ – συμπαραγωγή	1.4.1. Προώθηση ΑΠΕ	Στήριξη και λειτουργική ενίσχυση για νέες εγκαταστάσεις / Υποστήριξη καινοτόμων πιλοτικών έργων για παραγωγή Μπλε + Πράσινης ενέργειας
	1.4.2. Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης στις παραγωγικές εγκαταστάσεις	Υποδομές ΑΠΕ σε οργανωμένες παραγωγικές ζώνες ή και ενεργοβόρες υποδομές
2.3. Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων	1.6.1. Βιώσιμη διαχείριση υγρών αποβλήτων	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για διαχείριση υγρών αποβλήτων (Αναβάθμιση υφιστάμενων εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων, μηχανολογικά, μεμβράνες, τριτοβάθμια επεξεργασία, ανακύκλωση και νέες εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων σε τουριστικές και οικολογικά ευαίσθητες περιοχές / Αντικατάσταση επέκταση δικτύων αποχέτευσης)
	1.6.2. Βιώσιμη διαχείριση στερεών αποβλήτων	Δράσεις Περιφερειακού Σχεδίου Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων Κρήτης (Μεγάλα Πράσινα Σημεία / Δορυφορικά Πράσινα Σημεία / ΚΑΕΣΔΙΠ / ΣΜΑ/Υ / Μονάδες επεξεργασίας πράσινων αποβλήτων γεωργικών υπολειμμάτων)
	3.2.2. Προώθηση της Κυκλικής Οικονομίας στην διαχείριση στερεών αποβλήτων	Δράσεις υποστήριξης του Πάρκου Κυκλικής Οικονομίας στο Ηράκλειο – υποστήριξη πρωτοβουλιών διαλογής στην πηγή και πρόληψης παραγωγής αποβλήτων
	3.2.1. Ενίσχυση Κυκλικής Οικονομίας	Δράσεις προώθησης της Κυκλικής Οικονομίας σε όλους τους τομείς και κλάδους με ιδιαίτερη έμφαση στον τουρισμό και στον πρωτογενή τομέα – Ενίσχυση πρωτοβουλιών βιομηχανικής συμβίωσης
2.4 Πρόληψη & διαχείριση κινδύνων	1.7.1. Ενίσχυση Πολιτικής Προστασίας	Υποδομές και εξοπλισμός Πολιτικής Προστασίας
	1.7.2. Ενίσχυση της ικανότητας διαχείρισης κρίσεων (φυσικές, ανθρωπογενείς και τεχνολογικές)	Δημιουργία ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης κρίσεων, παρακολούθησης απειλών και άμεσης αντίδρασης
	1.7.3. Μείωση κινδύνων από φυσικές καταστροφές	Αντιπλημμυρικά έργα / Έργα πυροπροστασίας
	1.7.4. Αποκατάσταση υποδομών από φυσικές καταστροφές	Δράσεις αποκατάστασης / Δράσεις καινοτόμων προσεγγίσεων για ενίσχυση της αντοχής των υποδομών έναντι των φυσικών καταστροφών
	1.7.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
	1.7.1. Ενίσχυση Πολιτικής Προστασίας	Ολοκληρωμένα Σχέδια Δράσης Πολιτικής Προστασίας στο επίπεδο των Δήμων με βάση το εκπονούμενο Περιφερειακό Σχέδιο για τη Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή (ΠεΣΠΚΑ) Κρήτης
2.5. Απεξάρτηση από ορυκτά καύσιμα - ενεργειακή μετάβαση		
2.6. Παροχή πόσιμου νερού & διαχείριση υδάτων	1.5.1. Βιώσιμη διαχείριση υδάτινων πόρων	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για ύδρευση και άρδευση (Αντικατάσταση επέκταση δικτύων ύδρευσης / Ανάδειξη, αξιοποίηση φραγμάτων / Σχέδια Διαχείρισης και Συστήματα Τηλεμετρίας / Αντικατάσταση - επέκταση δικτύων ύδρευσης - ενίσχυση πηγών – αφαλάτωση)
	3.2.3. Κυκλική διαχείριση νερού	Σχέδια ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων, αντιμετώπιση περιόδων ξηρασίας / Δράσεις επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης επεξεργασμένης ύλης από ΕΕΛ / Προστασία των παράκτιων οικοσυστημάτων
2.7. Πράσινη επιχειρηματικότητα (επαναχρησιμοποίηση, διαχείριση γεωργικών αποβλήτων με χρήση ΑΠΕ κλπ)		

Προτεραιότητες ΕΠΑ	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023
2.8. Στήριξη φιλικών προς το περιβάλλον διεργασιών παραγωγής & αποδοτικής χρήσης πόρων		
2.9. Ανάπτυξη υποδομών και προστασία περιβάλλοντος (μικρά φράγματα, αρδευτικά δίκτυα, ύδρευση - αποχέτευση, αντιπλημμυρικά κλπ)	1.5.1. Βιώσιμη διαχείριση υδάτινων πόρων	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για ύδρευση και άρδευση (Αντικατάσταση επέκταση δικτύων ύδρευσης / Ανάδειξη, αξιοποίηση φραγμάτων / Σχέδια Διαχείρισης και Συστήματα Τηλεμετρίας / Αντικατάσταση - επέκταση δικτύων ύδρευσης - ενίσχυση πηγών – αφαλάτωση)
2.10. Ανάδειξη, προστασία και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς (βιοποικιλότητα, περιοχές Natura κλπ)	1.1.1. Προστασία, ανάδειξη φυσικής κληρονομιάς	Δράσεις προβλεπόμενες από τα Σχέδια Διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 / Δράσεις στις περιοχές UNESCO / Διατήρηση, προστασία χερσαίων και θαλάσσιων οικοτόπων με αξιόλογα είδη χλωρίδας – πανίδας
	1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
2.11. Πράσινες πόλεις (αστικές αναπλάσεις, εκσυγχρονισμός στόλου αστικών μεταφορών κλπ)	1.2.1. Ολοκλήρωση Πολεοδομικού Σχεδιασμού με ενσωμάτωση κριτηρίων για την κλιματική αλλαγή	Τοπικά Χωρικά Σχέδια / Ειδικά Χωρικά Σχέδια / Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής / Πολεοδομικά Σχέδια παραγωγικών ζωνών / Θαλάσσια Χωροταξία - παράκτιες ζώνες
	1.2.2. Βιοκλιματική αναβάθμιση οικιστικού περιβάλλοντος	Βελτίωσης ενεργειακής απόδοσης στο δημόσιο χώρο, δημόσια κτίρια και κατοικίες / Βιοκλιματικές παρεμβάσεις σε κοινόχρηστους χώρους και χώρους πρασίνου (Πράσινες υποδομές στον αστικό χώρο / βιοκλιματικά υλικά / φυτά προσαρμοσμένα στο κλίμα και κατάλληλα σχεδιασμένες φυτεύσεις παρόδιες και σε κοινόχρηστους χώρους με κριτήρια που αφορούν στην σκίαση αλλά και στην δημιουργία φυσικών ηχοπετασμάτων)
	1.2.4. Ενίσχυση Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας	Δράσεις από Στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας / Δράσεις βελτίωσης προσβασιμότητας για άτομα με περιορισμένη κινητικότητα
	1.3.4. Πράσινες μεταφορές	Υποδομές ηλεκτροκίνησης / Φιλικά προς το περιβάλλον οχήματα του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα
	1.3.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
3.1. Υγεία - υποδομές, εξοπλισμός	2.1.1. Αναβάθμιση, συμπλήρωση του δικτύου υποδομών υγείας	Βελτίωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των υποδομών υγείας, αναβάθμιση, συμπλήρωση ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού
	2.1.3. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
3.2. Τόνωση των πολιτικών απασχόλησης (προγράμματα επιχειρηματικής κατάρτισης, μικροπιστώσεις για επιχειρηματικά σχέδια ανέργων κλπ.)	2.3.2. Αύξηση της απασχόλησης των νέων	Δράσεις βελτίωσης πρόσβασης των νέων στην απασχόληση / Δράσεις που στοχεύουν στην μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου / Δράσεις για ενίσχυση πρόσβασης στην προσχολική εκπαίδευση / Δράσεις για αύξηση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
	2.3.4. Βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην αγορά εργασίας	Δράσεις που ενισχύουν την διασύνδεση εκπαίδευσης / κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας
	2.4.1. Αντιμετώπιση ανεργίας	Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων / Παροχή συμβουλών βιωσιμότητας επιχειρηματικών πρωτοβουλιών / Ενίσχυση επιχειρήσεων που στηρίζουν την ίδρυση επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας / Δημιουργία υπεργολαβικών σχημάτων κοινωνικής οικονομίας, σε συνάρτηση με εδραιωμένες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εκτέλεση δημοσίων συμβάσεων
	3.1.9. Ενίσχυση της απασχόλησης στην ύπαιθρο	Δράσεις διατήρησης και δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ύπαιθρο / Ηλικιακή ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού της γεωργίας – κτηνοτροφίας / βελτίωση επιπέδου επαγγελματικής εκπαίδευσης και δεξιοτήτων των απασχολούμενων στον γεωργικό τομέα
3.3. Ενσωμάτωση Ευπαθών Ομάδων Πληθυσμού (α. 1 παρ. 4 ν. 4019/2011) στο εργατικό δυναμικό	2.4.3. Ενίσχυση της ισότητας των φύλων	Διευκόλυνση των γυναικών για την ένταξη τους στην αγορά εργασίας
	2.4.5. Στήριξη ειδικών ομάδων	Κέντρα στήριξης ειδικών ομάδων με μείγμα δράσεων για κοινωνικοοικονομική ένταξη (Ρομά, μετανάστες, πρόσφυγες) / Κέντρα και δράσεις για τοξικοεξαρτημένους
3.4. Ενίσχυση υποδομών για βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης ΑΜΕΑ	2.4.4. Στήριξη ΑμεΑ	Δομές και δράσεις φροντίδας ατόμων ΑμεΑ
	1.2.4. Ενίσχυση Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας	Δράσεις βελτίωσης προσβασιμότητας για άτομα με περιορισμένη κινητικότητα
3.5. Κοινωνικές επενδύσεις (πχ στήριξη της οικογένειας, ενίσχυση προσχολικής αγωγής)	2.1.2. Υγεία για όλους	Αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας με ειδική μέριμνα για ευάλωτες ομάδες και μειονεκτούντα άτομα / Δράσεις συντονισμού κοινωνικής και υγειονομικής περίθαλψης για ενίσχυση της δημόσιας υγείας
	2.2.1. Φροντίδα για το παιδί	Αναβάθμιση εξοπλισμού και βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών φροντίδας για παιδιά προσχολικής ηλικίας / Αύξηση των παρεχόμενων υπηρεσιών σε άτομα που έχουν την ευθύνη φροντίδας παιδιών και εξαρτώμενων ατόμων
	2.2.2. Διασφάλιση συνθηκών ενεργού και υγιούς γήρανσης	Αναβάθμιση εξοπλισμού και βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών φροντίδας για ηλικιωμένους/ Υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένων – Βοήθεια στο Σπίτι / Νέο μείγμα δράσεων μέσω των δομών πρωτοβάθμιας περίθαλψης
	2.4.2. Αντιμετώπιση της φτώχειας	Δράσεις στήριξης δομών αντιμετώπισης της φτώχειας (Κέντρα Κοινότητας, Κοινωνικά Παντοπωλεία, Κοινωνικά Φαρμακεία)
	2.4.5. Στήριξη ειδικών ομάδων	Δομές κακοποιημένων γυναικών
	2.7.1. Διαμόρφωση ενεργών πολιτικών για την κοινωνική συνοχή	Κυλιόμενες έρευνες και μελέτες που θα επιτρέψουν την διαμόρφωση ενεργών πολιτικών πρόληψης κοινωνικών ζητημάτων σε αντιδιαστολή με την παθητική αντιμετώπιση των επιπτώσεων τους
	2.1.3. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
3.6 Αντιμετώπιση ανισοτήτων στις απομακρυσμένες και νησιωτικές περιοχές (μεταφορικό ισοδύναμο)		
3.7. Δράσεις εκπαίδευσης – κατάρτισης εργαζομένων	2.5.1. Ενίσχυση της Δια Βίου μάθησης	Στοχευμένα προγράμματα Δια Βίου μάθησης για όλες τις ηλικιακές ομάδες σε θεματικές αιχμής (ενδεικτικά κλιματική αλλαγή, κυκλική οικονομία)
	3.1.9. Ενίσχυση της απασχόλησης στην ύπαιθρο	Δράσεις διατήρησης και δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ύπαιθρο / Ηλικιακή ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού της γεωργίας – κτηνοτροφίας / βελτίωση επιπέδου επαγγελματικής εκπαίδευσης και δεξιοτήτων των απασχολούμενων στον γεωργικό τομέα
	4.1.3. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Προγράμματα προσαρμογής εργαζομένων στο πλαίσιο της Έξυπνης Εξειδίκευσης
3.8. Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός Υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης (μετάβαση σε αποκεντρωμένο σύστημα μεγαλύτερων και λιγότερων μονάδων, ενίσχυση ψηφιακών και λοιπών υποδομών, επιμόρφωση εκπαιδευτικών κλπ.)	2.3.1. Βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης	Αναβάθμιση υποδομών υφιστάμενων μονάδων εκπαίδευσης / Αντισεισμική θωράκιση / Νέες υποδομές εκπαίδευσης / Εξοπλισμός εκπαιδευτικών μονάδων /Βελτίωση ελκυστικότητας / Ψηφιακό Σχολείο
	2.3.1. Βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης	Αναβάθμιση υποδομών υφιστάμενων μονάδων εκπαίδευσης / Αντισεισμική θωράκιση / Νέες υποδομές εκπαίδευσης / Εξοπλισμός εκπαιδευτικών μονάδων /Βελτίωση ελκυστικότητας / Ψηφιακό Σχολείο
	2.3.4. Βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην αγορά εργασίας	Δράσεις που ενισχύουν την διασύνδεση εκπαίδευσης / κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας
3.9. Δημιουργία πρότυπων μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επαγγελματικής κατεύθυνσης, με διασύνδεση με την τοπική παραγωγή		
3.10. Διεθνοποίηση των ΑΕΙ		
3.11 Ενσωμάτωση Ευπαθών Ομάδων Πληθυσμού (α. 1 παρ. 4 ν. 4019/2011)	2.4.5. Στήριξη ειδικών ομάδων	Κέντρα στήριξης ειδικών ομάδων με μείγμα δράσεων για κοινωνικοοικονομική ένταξη (Ρομά, μετανάστες, πρόσφυγες) / Κέντρα και δράσεις για τοξικοεξαρτημένους

Προτεραιότητες ΕΠΑ	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023
στην εκπαίδευση.		
3.12. Προσέλκυση καταρτισμένων Ελλήνων από το εξωτερικό (Brain Gain)		
3.13. Υποδομές στον τομέα του αθλητισμού	1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
3.14. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών - στήριξη τοπικών πρωτοβουλιών	1.1.4. Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις σε περιοχές φυσικού – πολιτιστικού κεφαλαίου / Δίκτυα φυσικών, πολιτιστικών, ιστορικών πόρων – ειδικές θεματικές διαδρομές
	1.2.1. Ολοκλήρωση Πολεοδομικού Σχεδιασμού με ενσωμάτωση κριτηρίων για την κλιματική αλλαγή	Τοπικά Χωρικά Σχέδια / Ειδικά Χωρικά Σχέδια / Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής / Πολεοδομικά Σχέδια παραγωγικών ζωνών / Θαλάσσια Χωροταξία - παράκτιες ζώνες
	1.2.3. Ενίσχυση της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις για την Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη
	1.2.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
	2.2.1. Φροντίδα για το παιδί	Αναβάθμιση εξοπλισμού και βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών φροντίδας για παιδιά προσχολικής ηλικίας / Αύξηση των παρεχόμενων υπηρεσιών σε άτομα που έχουν την ευθύνη φροντίδας παιδιών και εξαρτώμενων ατόμων
	2.2.2. Διασφάλιση συνθηκών ενεργού και υγιούς γήρανσης	Αναβάθμιση εξοπλισμού και βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών φροντίδας για ηλικιωμένους/ Υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένων – Βοήθεια στο Σπίτι / Νέο μείγμα δράσεων μέσω των δομών πρωτοβάθμιας περίθαλψης
	2.5.2. Προώθηση Κοινωνικής Οικονομίας	Κέντρα ΚΑΛΟ / Ενίσχυση υφιστάμενων και ίδρυση νέων επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας
	2.5.3. Προώθηση της Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης	Δράσεις κινητοποίησης των επιχειρήσεων στην κατεύθυνσης της Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης
	2.5.4. Προώθηση του εθελοντισμού	Δράσεις υποστήριξης της λειτουργίας εθελοντικών ομάδων σε πεδία αιχμής για την Περιφέρεια
	4.1.1. Λειτουργική αναβάθμιση	Αναβάθμιση κτιριακών υποδομών / Δημιουργία νέων κτιριακών υποδομών / συμπλήρωση αναβάθμιση εξοπλισμού
	4.3.1. Ενίσχυση συμμετοχικών διαδικασιών	Δημιουργία πλατφόρμας / Δημόσιες συζητήσεις και εκδηλώσεις / δημιουργία δικτύων με ομάδες της κοινωνίας των πολιτών / δημιουργία μόνιμων ομάδων σε επιλεγμένους τομείς
3.15 Ασφάλεια, προστασία και δικαιοσύνη		
4.1. Υποδομές ΤΠΕ	3.3.1. Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ	Ηλεκτρονική μάθηση / Ηλεκτρονικός πολιτισμός / Ηλεκτρονική υγεία / Ηλεκτρονικός τουρισμός / Διαδίκτυο των πραγμάτων / Ευφυείς Πόλεις με βάση masterplan / data analytics
4.2. Ενεργειακά δίκτυα και υποδομές	1.4.3. Αξιοποίηση και μεγιστοποίηση ωφελειών από την εξόρυξη υδρογονανθράκων	Σχεδιασμός προετοιμασίας χωροθέτησης συμπληρωματικών δραστηριοτήτων στο χερσαίο τμήμα
4.3. Λιμενικές υποδομές	1.3.1. Συμπλήρωση, αναβάθμιση δικτύου μεταφορών	Παρεμβάσεις αναβάθμισης σε λιμάνια
4.4. Σιδηροδρομικό δίκτυο		
4.5. Οδικές υποδομές	1.3.1. Συμπλήρωση, αναβάθμιση δικτύου μεταφορών	Δράσεις στο διευρωπαϊκό, διαπεριφερειακό, ενδοπεριφερειακό, δημοτικό ,τοπικό, και αγροτικό οδικό δίκτυο
4.6. Υποδομές αερομεταφορών	1.3.1. Συμπλήρωση, αναβάθμιση δικτύου μεταφορών	Παρεμβάσεις αναβάθμισης σε αεροδρόμια
4.7. Υδατοδρόμια		
4.8. Οδική ασφάλεια	1.3.2. Ενίσχυση ασφάλειας στις οδικές μεταφορές	Δράσεις βελτίωσης γεωμετρικών χαρακτηριστικών και σήμανσης / προστασίας
4.9. Ψηφιοποίηση μεταφορών	1.3.3. Έξυπνες μεταφορές	Εφαρμογές ΤΠΕ για συνδυασμένες μεταφορές
	1.3.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
4.10. Πολυτροπική και αστική κινητικότητα	1.3.1. Συμπλήρωση, αναβάθμιση δικτύου μεταφορών	Δράσεις στο διευρωπαϊκό, διαπεριφερειακό, ενδοπεριφερειακό, δημοτικό ,τοπικό, και αγροτικό οδικό δίκτυο
	1.3.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
4.11. Επενδύσεις στην Εφοδιαστική αλυσίδα		
5.1. Προώθηση τουρισμού με έμφαση στις ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές	3.1.1 Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων
5.2. Προώθηση και ανάπτυξη υποδομών για εναλλακτικές μορφές τουρισμού (health & wellness, city break, αγροτουρισμός, ορειβατικός τουρισμός κλπ.)	1.1.4. Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη	Δίκτυα φυσικών, πολιτιστικών, ιστορικών πόρων – ειδικές θεματικές διαδρομές
	1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
5.3. Προστασία και ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος	1.1.2. Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς	Δράσεις ανάδειξης, προστασίας αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων και μνημείων / Δράσεις λειτουργικής αναβάθμισης και ενίσχυσης ελκυστικότητας μουσείων – αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων και μνημείων
	1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
5.4. Προστασία, ανάπτυξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς	1.1.2. Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς	Δράσεις ανάδειξης, προστασίας αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων και μνημείων / Δράσεις λειτουργικής αναβάθμισης και ενίσχυσης ελκυστικότητας μουσείων – αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων και μνημείων
	1.1.4. Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη	Δίκτυα φυσικών, πολιτιστικών, ιστορικών πόρων – ειδικές θεματικές διαδρομές
	1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
	3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων
5.5. Μουσεία και Πολιτιστικά Κέντρα	1.1.2. Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς	Δράσεις ανάδειξης, προστασίας αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων και μνημείων / Δράσεις λειτουργικής αναβάθμισης και ενίσχυσης ελκυστικότητας μουσείων – αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων και μνημείων
	1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
	3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων
5.6. Υποδομές και δράσεις σύγχρονου Πολιτισμού	1.1.3. Ανάδειξη - αξιοποίηση σύγχρονου πολιτισμού	Δράσεις ενίσχυσης και προβολής σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας / Διοργάνωση εκδηλώσεων που αναδεικνύουν το άυλο πολιτιστικό κεφάλαιο με στόχο την δημιουργία θεσμών
	1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό
5.7. Πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες		
5.8. Ενίσχυση των επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές και διεθνείς αγορές	3.1.8. Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων	Ενίσχυση ικανοτήτων επιχειρήσεων
5.9. Ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων με προστατευόμενη ονομασία	3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων

Προτεραιότητες ΕΠΑ	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Ειδικότερες κατηγορίες δράσεων Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023
προέλευσης (ΠΟΠ) και προστατευόμενη γεωγραφική ένδειξη (ΠΓΕ)		
5.10. Προώθηση έρευνας και ανάπτυξης των εγχώριων αρωματικών πρώτων υλών		
5.11. Προώθηση ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό (συμμετοχή σε εκθέσεις, εμπορικές αποστολές κλπ.)	3.1.1.1 Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής Διατροφής - τοπικών προϊόντων
5.12. Δημιουργία και προώθηση εθνικού εμπορικού σήματος		

ΙΙ.2. Χρηματοδότηση δράσεων και έργων

Το ΕΠΑ 2021-2025 αποτελεί μία από τις πηγές χρηματοδότησης του εγκεκριμένου σχεδίου του Στρατηγικού Σχεδιασμού του 4ετούς Επιχειρησιακού Προγράμματος 2020-2023 (υπ’ αρ. 11/2021 Απόφαση Περιφερειακού Συμβουλίου), στο οποίο βασίζεται η στρατηγική του ΠΠΑ 2021-2025 της Περιφέρειας Κρήτης. Οι κατηγορίες δράσεων επιλέγονται προς χρηματοδότηση λόγω είτε συμπληρωματικότητας, είτε μη επιλεξιμότητας από συγχρηματοδοτούμενους πόρους (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2η Εγκύκλιος για την προετοιμασία του σχεδιασμού των Προγραμμάτων 2021-2027, υπ’ αρ. 125192 - 25-11-2020).

Προτεραιοποιούνται δράσεις οι οποίες αντιμετωπίζουν άμεσες ή και διαρκείς ανάγκες, ειδικότερα όσων έχουν προσδιοριστεί σε κείμενα στρατηγικής της Περιφέρειας. Στον Πίνακα που ακολουθεί (Πίνακας ΙΙ.2.1) παρουσιάζονται οι κατηγορίες δράσης του Προγράμματος και η εκτιμώμενη κατανομή των έργων σε αυτές με βάση τα μέχρι στιγμής προγραμματιζόμενα έργα.

Πίνακας ΙΙ.2.1.: Κατηγορίες δράσεων προς χρηματοδότηση

Αναπτυξιακοί στόχοι	Άξονες προτεραιότητας	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων	Αριθμός έργων
Έξυπνη Ανάπτυξη	1.1. Δημιουργία επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων σε τομείς αιχμής	3.1.7 Ενίσχυση υποδομών καινοτομίας	Ενίσχυση υφιστάμενων κέντρων αριστείας και νέων τεχνολογικών ινστιτούτων / Χώροι υποδοχής νεοσύστατων εταιριών, τεχνολογικά πάρκα, θερμοκοιτίδες	10
	1.2. Δημιουργία ερευνητικής τεχνογνωσίας και λύσεων ΤΠΕ στον δημόσιο τομέα	4.1.1. Λειτουργική αναβάθμιση	Συμπλήρωση - αναβάθμιση εξοπλισμού δημόσιας διοίκησης	3
		4.1.2. Προώθηση εφαρμογών ΤΠΕ	Ψηφιακές εφαρμογές για παρεχόμενες υπηρεσίες – λειτουργίες	3
	1.3. Προώθηση αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις	2.3.3. Προσέλκυση νέων επιστημόνων στην αγορά εργασίας	Δράσεις για στήριξη νέων ερευνητών στο πλαίσιο της RIS3Crete	1
		3.1.2. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Δράσεις προσαρμογής απασχολουμένων στις νέες απαιτήσεις στο πλαίσιο της Έξυπνης Εξειδίκευσης	
		3.1.3. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Αγροδιατροφή	RIS3Crete: Βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης, των αγροτικών προϊόντων φυτικής – ζωικής παραγωγής και των τροφίμων στις διεθνείς αγορές / Ενίσχυση της συνοχής της αλυσίδας αξίας και ανάπτυξη των διασυνδέσεων με άλλες αλυσίδες / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete	
		3.1.4. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Περιβάλλον	RIS3Crete: Εξοικονόμηση Ενέργειας / Κλιματική αλλαγή και μέτρηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων / Ορθολογική διαχείριση φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων / Προώθηση των Τεχνολογιών ΑΠΕ / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete	
		3.1.5. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Τουρισμό - Πολιτισμό	RIS3Crete: Ανάδειξη του πολιτισμού ως ανταγωνιστικό στοιχείο του τουριστικού προϊόντος / Αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών τουρισμού / Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, ισχυροποίηση του brand name / Ενίσχυση της συνοχής της αλυσίδας αξίας του τουρισμού και ανάπτυξη διασυνδέσεων με άλλες αλυσίδες και συμπλέγματα / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete	
		3.1.6 Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα της Γνώσης	RIS3Crete: Άλλοι Τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι ερευνητικές ομάδες της Κρήτης / Βασικές επιστήμες και μηχανική / Επιστήμες Ζωής / Οπτική / Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete	2
	1.4. Συστάδες ανάπτυξης	3.1.8. Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας	Ανοικτά Κέντρα Εμπορίου / Σύσταση νέων καινοτόμων εταιριών / συνέργειες (clusters) και δικτυώσεις (net-working)»	1

Αναπτυξιακοί στόχοι	Άξονες προτεραιότητας	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων	Αριθμός έργων
		επιχειρήσεων		
	1.6. Δημόσια διοίκηση και ψηφιοποίηση (ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις, ηλεκτρονική ένταξη, ηλεκτρονική μάθηση, κλπ)	4.3.1. Ενίσχυση συμμετοχικών διαδικασιών	Δημιουργία πλατφόρμας/ Δημόσιες συζητήσεις και εκδηλώσεις / δημιουργία δικτύων με ομάδες της κοινωνίας των πολιτών / δημιουργία μόνιμων ομάδων σε επιλεγμένους τομείς	1
		4.2.1. Ενίσχυση της ενεργού και αποτελεσματικής διαβούλευσης	Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης	1
	1.8. Ψηφιακή διασύνδεση μονάδων δημόσιας διοίκησης	4.1.2 Προώθηση εφαρμογών ΤΠΕ	Ψηφιακές εφαρμογές για παρεχόμενες υπηρεσίες – λειτουργίες	1
	1.11. Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη	2.6.1. Άμβλυνση των νέων κοινωνικών ανισοτήτων	Ειδικά σχεδιασμένα προγράμματα εξοικείωσης με την ψηφιακή τεχνολογία σε στοχευμένες ομάδες πληθυσμού για αντιμετώπιση του ψηφιακού αναλφαβητισμού	2
		3.3.1. Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ	Ηλεκτρονική μάθηση	
		4.1.3. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Προγράμματα κατάρτισης εκπαίδευσης	
				25
Πράσινη Ανάπτυξη	2.1. Ενεργειακή απόδοση	1.4.2. Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης στις παραγωγικές εγκαταστάσεις	Ενίσχυση επιχειρήσεων για βελτίωση ενεργειακής απόδοσης / Συστήματα αυτοματισμού, ελέγχου, εξοπλισμού αποθήκευσης σε τοπικό επίπεδο / ευφυή ενεργειακά συστήματα	2
	2.2. Στήριξη ΑΠΕ – συμπαραγωγή	1.4.1. Προώθηση ΑΠΕ	Στήριξη και λειτουργική ενίσχυση για νέες εγκαταστάσεις / Υποστήριξη καινοτόμων πιλοτικών έργων για παραγωγή Μπλε + Πράσινης ενέργειας	1
		1.4.2. Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης στις παραγωγικές εγκαταστάσεις	Υποδομές ΑΠΕ σε οργανωμένες παραγωγικές ζώνες ή και ενεργοβόρες υποδομές	
	2.3. Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων	1.6.1. Βιώσιμη διαχείριση υγρών αποβλήτων	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για διαχείριση υγρών αποβλήτων (Αναβάθμιση υφιστάμενων εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων, μηχανολογικά, μεμβράνες, τριτοβάθμια επεξεργασία, ανακύκλωση και νέες εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων σε τουριστικές και οικολογικά ευαίσθητες περιοχές / Αντικατάσταση επέκταση δικτύων αποχέτευσης)	6
		1.6.2. Βιώσιμη διαχείριση στερεών αποβλήτων	Δράσεις Περιφερειακού Σχεδίου Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων Κρήτης (Μεγάλα Πράσινα Σημεία / Δορυφορικά Πράσινα Σημεία / ΚΑΕΣΔΙΠ / ΣΜΑ/Υ / Μονάδες επεξεργασίας πράσινων αποβλήτων γεωργικών υπολειμμάτων)	5
		3.2.2. Προώθηση της Κυκλικής Οικονομίας στην διαχείριση στερεών αποβλήτων	Δράσεις υποστήριξης του Πάρκου Κυκλικής Οικονομίας στο Ηράκλειο – υποστήριξη πρωτοβουλιών διαλογής στην πηγή και πρόληψης παραγωγής αποβλήτων	
		3.2.1. Ενίσχυση Κυκλικής Οικονομίας	Δράσεις προώθησης της Κυκλικής Οικονομίας σε όλους τους τομείς και κλάδους με ιδιαίτερη έμφαση στον τουρισμό και στον πρωτογενή τομέα – Ενίσχυση πρωτοβουλιών βιομηχανικής συμβίωσης	
	2.4 Πρόληψη & διαχείριση κινδύνων	1.7.1. Ενίσχυση Πολιτικής Προστασίας	Υποδομές και εξοπλισμός Πολιτικής Προστασίας/ Ολοκληρωμένα Σχέδια Δράσης Πολιτικής Προστασίας στο επίπεδο των Δήμων με βάση το εκπονούμενο Περιφερειακό Σχέδιο για τη Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή (ΠεΣΠΚΑ) Κρήτης	4
		1.7.2. Ενίσχυση της ικανότητας διαχείρισης κρίσεων (φυσικές, ανθρωπογενείς και τεχνολογικές)	Δημιουργία ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης κρίσεων, παρακολούθησης απειλών και άμεσης αντίδρασης	1
		1.7.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	1
		1.7.3. Μείωση κινδύνων από φυσικές καταστροφές	Αντιπλημμυρικά έργα / Έργα πυροπροστασίας	9
		1.7.4. Αποκατάσταση υποδομών από φυσικές καταστροφές	Δράσεις αποκατάστασης / Δράσεις καινοτόμων προσεγγίσεων για ενίσχυση της αντοχής των υποδομών έναντι των φυσικών καταστροφών	14
	2.6. Παροχή πόσιμου	1.5.1. Βιώσιμη διαχείριση	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για	1

Αναπτυξιακοί στόχοι	Άξονες προτεραιότητας	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων	Αριθμός έργων
	νερού & διαχείριση υδάτων	υδάτινων πόρων	ύδρευση και άρδευση (Αντικατάσταση επέκταση δικτύων ύδρευσης / Ανάδειξη, αξιοποίηση φραγμάτων / Σχέδια Διαχείρισης και Συστήματα Τηλεμετρίας / Αντικατάσταση - επέκταση δικτύων ύδρευσης - ενίσχυση πηγών – αφαλάτωση)	
		3.2.3. Κυκλική διαχείριση νερού	Σχέδια ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων, αντιμετώπιση περιόδων ξηρασίας / Δράσεις επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης επεξεργασμένης ύλης από ΕΕΛ / Προστασία των παράκτιων οικοσυστημάτων	
	2.9. Ανάπτυξη υποδομών και προστασία περιβάλλοντος (μικρά φράγματα, αρδευτικά δίκτυα, ύδρευση - αποχέτευση, αντιπλημμυρικά κλπ)	1.5.1. Βιώσιμη διαχείριση υδάτινων πόρων	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για ύδρευση και άρδευση (Αντικατάσταση επέκταση δικτύων ύδρευσης / Ανάδειξη, αξιοποίηση φραγμάτων / Σχέδια Διαχείρισης και Συστήματα Τηλεμετρίας / Αντικατάσταση - επέκταση δικτύων ύδρευσης - ενίσχυση πηγών – αφαλάτωση)	8
	2.10. Ανάδειξη, προστασία και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς (βιοποικιλότητα, περιοχές Natura κλπ)	1.1.1. Προστασία, ανάδειξη φυσικής κληρονομιάς	Δράσεις προβλεπόμενες από τα Σχέδια Διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 / Δράσεις στις περιοχές UNESCO / Διατήρηση, προστασία χερσαίων και θαλάσσιων οικοτόπων με αξιόλογα είδη χλωρίδας – πανίδας	1
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	
	2.11. Πράσινες πόλεις (αστικές αναπλάσεις, εκσυγχρονισμός στόλου αστικών μεταφορών κλπ)	1.2.2. Βιοκλιματική αναβάθμιση οικιστικού περιβάλλοντος	Βελτίωσης ενεργειακής απόδοσης στο δημόσιο χώρο, δημόσια κτίρια και κατοικίες / Βιοκλιματικές παρεμβάσεις σε κοινόχρηστους χώρους και χώρους πρασίνου (Πράσινες υποδομές στον αστικό χώρο / βιοκλιματικά υλικά / φυτά προσαρμοσμένα στο κλίμα και κατάλληλα σχεδιασμένες φυτεύσεις παρόδιες και σε κοινόχρηστους χώρους με κριτήρια που αφορούν στην σκίαση αλλά και στην δημιουργία φυσικών ηχοπετασμάτων)	7
		1.2.4. Ενίσχυση Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας	Δράσεις από Στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας / Δράσεις βελτίωσης προσβασιμότητας για άτομα με περιορισμένη κινητικότητα	2
		1.3.4. Πράσινες μεταφορές	Υποδομές ηλεκτροκίνησης / Φιλικά προς το περιβάλλον οχήματα του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα	
		1.3.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	
				62
Κοινωνική Ανάπτυξη	3.1. Υγεία - υποδομές, εξοπλισμός	2.1.1. Αναβάθμιση, συμπλήρωση του δικτύου υποδομών υγείας	Βελτίωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των υποδομών υγείας, αναβάθμιση, συμπλήρωση ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού	7
		2.1.3. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	
	3.7. Δράσεις εκπαίδευσης – κατάρτισης εργαζομένων	3.1.9. Ενίσχυση της απασχόλησης στην ύπαιθρο	Δράσεις διατήρησης και δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ύπαιθρο / Ηλικιακή ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού της γεωργίας – κτηνοτροφίας / βελτίωση επιπέδου επαγγελματικής εκπαίδευσης και δεξιοτήτων των απασχολούμενων στον γεωργικό τομέα	1
		4.1.3. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Προγράμματα προσαρμογής εργαζομένων στο πλαίσιο της Έξυπνης Εξειδίκευσης	
	3.8. Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός Υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης (μετάβαση σε αποκεντρωμένο σύστημα μεγαλύτερων και λιγότερων μονάδων, ενίσχυση ψηφιακών και λοιπών υποδομών, επιμόρφωση εκπαιδευτικών κλπ.)	2.3.1. Βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης	Αναβάθμιση υποδομών υφιστάμενων μονάδων εκπαίδευσης / Αντισεισμική θωράκιση / Νέες υποδομές εκπαίδευσης / Εξοπλισμός εκπαιδευτικών μονάδων /Βελτίωση ελκυστικότητας / Ψηφιακό Σχολείο	18
		2.3.4. Βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην αγορά εργασίας	Δράσεις που ενισχύουν την διασύνδεση εκπαίδευσης / κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας	1
	3.13. Υποδομές στον τομέα του αθλητισμού			30

Αναπτυξιακοί στόχοι	Άξονες προτεραιότητας	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων	Αριθμός έργων
	3.14. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών - στήριξη τοπικών πρωτοβουλιών	1.1.4. Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις σε περιοχές φυσικού – πολιτιστικού κεφαλαίου / Δίκτυα φυσικών, πολιτιστικών, ιστορικών πόρων – ειδικές θεματικές διαδρομές	6
		1.2.1. Ολοκλήρωση Πολεοδομικού Σχεδιασμού με ενσωμάτωση κριτηρίων για την κλιματική αλλαγή	Τοπικά Χωρικά Σχέδια / Ειδικά Χωρικά Σχέδια / Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής / Πολεοδομικά Σχέδια παραγωγικών ζωνών / Θαλάσσια Χωροταξία - παράκτιες ζώνες	
		1.2.3. Ενίσχυση της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις για την Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη	
		1.2.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	
		2.2.1. Φροντίδα για το παιδί	Αναβάθμιση εξοπλισμού και βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών φροντίδας για παιδιά προσχολικής ηλικίας / Αύξηση των παρεχόμενων υπηρεσιών σε άτομα που έχουν την ευθύνη φροντίδας παιδιών και εξαρτώμενων ατόμων	
		2.2.2. Διασφάλιση συνθηκών ενεργού και υγιούς γήρανσης	Αναβάθμιση εξοπλισμού και βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών φροντίδας για ηλικιωμένους/ Υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένων – Βοήθεια στο Σπίτι / Νέο μείγμα δράσεων μέσω των δομών πρωτοβάθμιας περίθαλψης	
		2.5.1. Ενίσχυση της Δια Βίου μάθησης	Στοχευμένα προγράμματα Δια Βίου μάθησης για όλες τις ηλικιακές ομάδες σε θεματικές αιχμής (ενδεικτικά κλιματική αλλαγή, κυκλική οικονομία)	
		2.5.2. Προώθηση Κοινωνικής Οικονομίας	Κέντρα ΚΑΛΟ / Ενίσχυση υφιστάμενων και ίδρυση νέων επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας	
		2.5.3. Προώθηση της Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης	Δράσεις κινητοποίησης των επιχειρήσεων στην κατεύθυνσης της Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης	
		2.5.4. Προώθηση του εθελοντισμού	Δράσεις υποστήριξης της λειτουργίας εθελοντικών ομάδων σε πεδία αιχμής για την Περιφέρεια	
		4.1.1. Λειτουργική αναβάθμιση	Αναβάθμιση κτιριακών υποδομών / Δημιουργία νέων κτιριακών υποδομών / συμπλήρωση αναβάθμιση εξοπλισμού	
		4.3.1. Ενίσχυση συμμετοχικών διαδικασιών	Δημιουργία πλατφόρμας / Δημόσιες συζητήσεις και εκδηλώσεις / δημιουργία δικτύων με ομάδες της κοινωνίας των πολιτών / δημιουργία μόνιμων ομάδων σε επιλεγμένους τομείς	
				63
Ανάπτυξη Υποδομών	4.2. Ενεργειακά δίκτυα και υποδομές	1.4.3. Αξιοποίηση και μεγιστοποίηση ωφελειών από την εξόρυξη υδρογονανθράκων	Σχεδιασμός προετοιμασίας χωροθέτησης συμπληρωματικών δραστηριοτήτων στο χερσαίο τμήμα	1
	4.3. Λιμενικές υποδομές	1.3.1. Συμπλήρωση, αναβάθμιση δικτύου μεταφορών	Παρεμβάσεις αναβάθμισης σε λιμάνια	1
	4.5. Οδικές υποδομές	1.3.1. Συμπλήρωση, αναβάθμιση δικτύου μεταφορών	Δράσεις βελτίωσης γεωμετρικών χαρακτηριστικών και σήμανσης / προστασίας στο οδικό δίκτυο	40
			Δράσεις στο διευρωπαϊκό, διαπεριφερειακό, ενδοπεριφερειακό, δημοτικό ,τοπικό, και αγροτικό οδικό δίκτυο	5
	4.8. Οδική ασφάλεια	1.3.2. Ενίσχυση ασφάλειας στις οδικές μεταφορές	Δράσεις βελτίωσης γεωμετρικών χαρακτηριστικών και σήμανσης / προστασίας	10
				57
Ενίσχυση Εξωστρέφειας	5.1. Προώθηση τουρισμού με έμφαση στις ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές	3.1.1 Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	5
	5.2. Προώθηση και ανάπτυξη υποδομών για εναλλακτικές μορφές τουρισμού (health & wellness, city break, αγροτουρισμός, ορειβατικός τουρισμός κλπ.)	1.1.4. Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη	Δίκτυα φυσικών, πολιτιστικών, ιστορικών πόρων – ειδικές θεματικές διαδρομές	2
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	

Αναπτυξιακοί στόχοι	Άξονες προτεραιότητας	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων	Αριθμός έργων
	5.3. Προστασία και ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος	1.1.2. Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς	Δράσεις ανάδειξης, προστασίας αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων και μνημείων / Δράσεις λειτουργικής αναβάθμισης και ενίσχυσης ελκυστικότητας μουσείων – αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων και μνημείων	10
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	
	5.4. Προστασία, ανάπτυξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς	1.1.2. Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς	Δράσεις ανάδειξης, προστασίας αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων και μνημείων / Δράσεις λειτουργικής αναβάθμισης και ενίσχυσης ελκυστικότητας μουσείων – αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων και μνημείων	2
		1.1.4. Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη	Δίκτυα φυσικών, πολιτιστικών, ιστορικών πόρων – ειδικές θεματικές διαδρομές	
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	
		3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	1
	5.5. Μουσεία και Πολιτιστικά Κέντρα	1.1.2. Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς	Δράσεις ανάδειξης, προστασίας αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων και μνημείων / Δράσεις λειτουργικής αναβάθμισης και ενίσχυσης ελκυστικότητας μουσείων – αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων και μνημείων	8
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	
		3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	1
	5.6. Υποδομές και δράσεις σύγχρονου Πολιτισμού	1.1.3. Ανάδειξη - αξιοποίηση σύγχρονου πολιτισμού	Δράσεις ενίσχυσης και προβολής σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας / Διοργάνωση εκδηλώσεων που αναδεικνύουν το άυλο πολιτιστικό κεφάλαιο με στόχο την δημιουργία θεσμών	4
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	
	5.8. Ενίσχυση των επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές και διεθνείς αγορές	3.1.8. Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων	Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	1
			Δράσεις διατήρησης και δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ύπαιθρο	4
	5.9. Ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων με προστατευόμενη ονομασία προέλευσης (ΠΟΠ) και προστατευόμενη γεωγραφική ένδειξη (ΠΓΕ)	3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	1
	5.11. Προώθηση ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό (συμμετοχή σε εκθέσεις, εμπορικές αποστολές κλπ.)	3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	1
				40
Υποστήριξη Προγραμμάτων	6.1. Διοικητική Υποστήριξη	4.4.3 Διοικητική υποστήριξη	Δράσεις διοικητικής υποστήριξης & εξοπλισμός	1
	6.2. Τεχνική Βοήθεια			11
				12
				259

ΙΙ.3. Δείκτες εκροών και πιθανοί δικαιούχοι χρηματοδότησης

Για την παρακολούθηση του ΠΠΑ 2021-2025 της Περιφέρειας Κρήτης επιλέγονται ενδεικτικοί δείκτες εκροών που συνδέονται με τις κατηγορίες δράσεων και τους στόχους στρατηγικής του Προγράμματος όπως αυτοί αποτυπώνονται στην προηγούμενη ενότητα.

Στον Πίνακα που ακολουθεί στο τέλος της ενότητας (Πίνακας ΙΙ.3.1) παρουσιάζονται ανά αναπτυξιακό στόχο και άξονα προτεραιότητας οι προτεινόμενοι δείκτες εκροών και οι τιμές τους, που διαμορφώνονται με βάση τα προγραμματιζόμενα μέχρι σήμερα έργα. Στον ίδιο Πίνακα παρουσιάζονται ανά αναπτυξιακό στόχο και οι δυνητικοί δικαιούχοι χρηματοδότησης.

Πίνακας ΙΙ.3.1.: Δείκτες εκροών

Αναπτυξιακοί στόχοι	Άξονες προτεραιότητας	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Κατηγορίες δράσεων	Συνοπτική περιγραφή δείκτη	Μονάδα μέτρησης	Κωδικός Δείκτη[83]	Τιμή	Δυνητικοί δικαιούχοι χρηματοδότησης
Έξυπνη Ανάπτυξη	1.1. Δημιουργία επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων σε τομείς αιχμής	3.1.7 Ενίσχυση υποδομών καινοτομίας	Ενίσχυση υφιστάμενων κέντρων αριστείας και νέων τεχνολογικών ινστιτούτων / Χώροι υποδοχής νεοσύστατων εταιριών, τεχνολογικά πάρκα, θερμοκοιτίδες	Εργαστηριακές Υποδομές που ενισχύονται	Αριθμός	101	10	Περιφέρεια Κρήτης Πρωτοβάθμιοι Ο.Τ.Α. Ακαδημαϊκά / ερευνητικά ιδρύματα
	1.2. Δημιουργία ερευνητικής τεχνογνωσίας και λύσεων ΤΠΕ στον δημόσιο τομέα	4.1.1. Λειτουργική αναβάθμιση	Συμπλήρωση - αναβάθμιση εξοπλισμού δημόσιας διοίκησης	Εξοπλισμός συστημάτων ΤΠΕ για την υποστήριξη λειτουργιών των δημόσιων φορέων	Αριθμός	7801	21	
		4.1.2. Προώθηση εφαρμογών ΤΠΕ	Ψηφιακές εφαρμογές για παρεχόμενες υπηρεσίες – λειτουργίες	Αριθμός ψηφιακών υπηρεσιών που δημιουργούνται / αναβαθμίζονται	Αριθμός	7903	138	
				Πλήθος ΤΠΕ εφαρμογών που αναπτύσσονται	Αριθμός	O0301	1	
	1.3. Προώθηση αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις	2.3.3. Προσέλκυση νέων επιστημόνων στην αγορά εργασίας	Δράσεις για στήριξη νέων ερευνητών στο πλαίσιο της RIS3Crete	Συνεργασίες φορέων-επιχειρήσεων-ερευνητικών ιδρυμάτων	Αριθμός	SO030, T3002	1	
		3.1.2. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Δράσεις προσαρμογής απασχολουμένων στις νέες απαιτήσεις στο πλαίσιο της Έξυπνης Εξειδίκευσης					
		3.1.3. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Αγροδιατροφή	RIS3Crete: Βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης, των αγροτικών προϊόντων φυτικής – ζωικής παραγωγής και των τροφίμων στις διεθνείς αγορές / Ενίσχυση της συνοχής της αλυσίδας αξίας και ανάπτυξη των διασυνδέσεων με άλλες αλυσίδες / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete					
		3.1.4. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Περιβάλλον	RIS3Crete: Εξοικονόμηση Ενέργειας / Κλιματική αλλαγή και μέτρηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων / Ορθολογική διαχείριση φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων / Προώθηση των Τεχνολογιών ΑΠΕ / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete					
		3.1.5. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Τουρισμό - Πολιτισμό	RIS3Crete: Ανάδειξη του πολιτισμού ως ανταγωνιστικό στοιχείο του τουριστικού προϊόντος / Αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών τουρισμού / Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, ισχυροποίηση του brand name / Ενίσχυση της συνοχής της αλυσίδας αξίας του τουρισμού και ανάπτυξη διασυνδέσεων με άλλες αλυσίδες και συμπλέγματα / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete					
		3.1.6 Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα της Γνώσης	RIS3Crete: Άλλοι Τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι ερευνητικές ομάδες της Κρήτης / Βασικές επιστήμες και μηχανική / Επιστήμες Ζωής / Οπτική / Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete	Αριθμός ερευνητικών υποδομών που ενισχύονται	Αριθμός	6002	10	
				Εργαστηριακές υποδομές που ενισχύονται	Αριθμός	101	1	
	1.4. Συστάδες ανάπτυξης	3.1.8. Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων	Ανοικτά Κέντρα Εμπορίου / Σύσταση νέων καινοτόμων εταιριών / συνέργειες (clusters) και δικτυώσεις (net-working)»	Αριθμός συνεργατικών σχημάτων (clusters) και δικτύων που δημιουργούνται	Αριθμός	6703	1	
	1.6. Δημόσια διοίκηση και ψηφιοποίηση (ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις, ηλεκτρονική ένταξη, ηλεκτρονική μάθηση, κλπ)	4.3.1. Ενίσχυση συμμετοχικών διαδικασιών	Δημιουργία πλατφόρμας/ Δημόσιες συζητήσεις και εκδηλώσεις / δημιουργία δικτύων με ομάδες της κοινωνίας των πολιτών / δημιουργία μόνιμων ομάδων σε επιλεγμένους τομείς	Αριθμός έργων που αφορούν δημόσιες διοικήσεις ή δημόσιες υπηρεσίες σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο	Αριθμός	CO22	30	
		4.2.1. Ενίσχυση της ενεργού και αποτελεσματικής διαβούλευσης	Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης					
	1.8. Ψηφιακή διασύνδεση μονάδων δημόσιας διοίκησης	4.1.2 Προώθηση εφαρμογών ΤΠΕ	Ψηφιακές εφαρμογές για παρεχόμενες υπηρεσίες – λειτουργίες	Ανάπτυξη ηλεκτρονικών υποδομών για την παροχή υπηρεσιών νέφους	Αριθμός	4802	1	
	1.11. Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη	2.6.1. Άμβλυνση των νέων κοινωνικών ανισοτήτων	Ειδικά σχεδιασμένα προγράμματα εξοικείωσης με την ψηφιακή τεχνολογία σε στοχευμένες ομάδες πληθυσμού για αντιμετώπιση του ψηφιακού αναλφαβητισμού	Αριθμός προγραμμάτων κατάρτισης και επιμόρφωσης	Αριθμός	12002	2	
		3.3.1. Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ	Ηλεκτρονική μάθηση					
		4.1.3. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Προγράμματα κατάρτισης εκπαίδευσης					
Πράσινη Ανάπτυξη	2.1. Ενεργειακή απόδοση	1.4.2. Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης στις παραγωγικές εγκαταστάσεις	Ενίσχυση επιχειρήσεων για βελτίωση ενεργειακής απόδοσης / Συστήματα αυτοματισμού, ελέγχου, εξοπλισμού αποθήκευσης σε τοπικό επίπεδο / ευφυή ενεργειακά συστήματα	Αριθμός δημόσιων κτηρίων με καλύτερη κατηγορία ενεργειακής κατανάλωσης	Αριθμός	1301	3	Περιφέρεια Κρήτης Περιφερειακές Ενότητες Πρωτοβάθμιοι Ο.Τ.Α. Δημοτικές Επιχειρήσεις Ύδρευσης - Αποχέτευσης Φορείς Διαχείρισης Στέρεων Αποβλήτων (Φο.Δ.Σ.Α.) Αναπτυξιακές Εταιρείες Ο.Τ.Α. Δημοτικά Λιμενικά Ταμεία
	2.2. Στήριξη ΑΠΕ – συμπαραγωγή	1.4.1. Προώθηση ΑΠΕ	Στήριξη και λειτουργική ενίσχυση για νέες εγκαταστάσεις / Υποστήριξη καινοτόμων πιλοτικών έργων για παραγωγή Μπλε + Πράσινης ενέργειας	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας: Πρόσθετη δυναμικότητα παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας	Εκατομμύρια Watt	CO30		
		1.4.2. Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης στις παραγωγικές εγκαταστάσεις	Υποδομές ΑΠΕ σε οργανωμένες παραγωγικές ζώνες ή και ενεργοβόρες υποδομές					
	2.3. Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων	1.6.1. Βιώσιμη διαχείριση υγρών αποβλήτων	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για διαχείριση υγρών αποβλήτων (Αναβάθμιση υφιστάμενων εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων, μηχανολογικά, μεμβράνες, τριτοβάθμια επεξεργασία, ανακύκλωση και νέες εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων σε τουριστικές και οικολογικά ευαίσθητες περιοχές / Αντικατάσταση επέκταση δικτύων αποχέτευσης)	Επεξεργασία λυμάτων: Πρόσθετος πληθυσμός που εξυπηρετείται από βελτιωμένη επεξεργασία λυμάτων[1]	Ισοδύναμος πληθυσμός	CO19	52.200	
				Επεξεργασία λυμάτων: Πρόσθετος πληθυσμός που εξυπηρετείται από βελτιωμένη επεξεργασία λυμάτων [2]	Ισοδύναμος πληθυσμός	CO19	25.390	
		1.6.2. Βιώσιμη διαχείριση στερεών	Δράσεις Περιφερειακού Σχεδίου Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων Κρήτης (Μεγάλα Πράσινα	Ποσότητα Αστικών Στερεών Αποβλήτων που οδηγείται σε ασφαλή	Τόνοι κατ’ έτος	T4412	182.500	

[1] από αναβάθμιση υφιστάμενων εγκαταστάσεων

Αναπτυξιακοί στόχοι	Άξονες προτεραιότητας	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Κατηγορίες δράσεων	Συνοπτική περιγραφή δείκτη	Μονάδα μέτρησης	Κωδικός Δείκτη[83]	Τιμή	Δυνητικοί δικαιούχοι χρηματοδότησης
		αποβλήτων	Σημεία / Δορυφορικά Πράσινα Σημεία / ΚΑΕΣΔΙΠ / ΣΜΑ/Υ / Μονάδες επεξεργασίας πράσινων αποβλήτων γεωργικών υπολειμμάτων)	διάθεση				
		3.2.2. Προώθηση της Κυκλικής Οικονομίας στην διαχείριση στερεών αποβλήτων	Δράσεις υποστήριξης του Πάρκου Κυκλικής Οικονομίας στο Ηράκλειο – υποστήριξη πρωτοβουλιών διαλογής στην πηγή και πρόληψης παραγωγής αποβλήτων					
		3.2.1. Ενίσχυση Κυκλικής Οικονομίας	Δράσεις προώθησης της Κυκλικής Οικονομίας σε όλους τους τομείς και κλάδους με ιδιαίτερη έμφαση στον τουρισμό και στον πρωτογενή τομέα – Ενίσχυση πρωτοβουλιών βιομηχανικής συμβίωσης					
	2.4 Πρόληψη & διαχείριση κινδύνων	1.7.1. Ενίσχυση Πολιτικής Προστασίας	Υποδομές και εξοπλισμός Πολιτικής Προστασίας/ Ολοκληρωμένα Σχέδια Δράσης Πολιτικής Προστασίας στο επίπεδο των Δήμων με βάση το εκπονούμενο Περιφερειακό Σχέδιο για τη Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή (ΠεΣΠΚΑ) Κρήτης	Αριθμός Δράσεων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (πυρκαγιές, πλημμύρες, σεισμοί, κ.λπ.)	Αριθμός	8714	3	
				Ενέργειες διαχείρισης του σεισμικού κινδύνου	Αριθμός	T2879	4	
		1.7.2. Ενίσχυση της ικανότητας διαχείρισης κρίσεων (φυσικές, ανθρωπογενείς και τεχνολογικές)	Δημιουργία ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης κρίσεων, παρακολούθησης απειλών και άμεσης αντίδρασης	Αριθμός Σχεδίων Δράσης που εκπονούνται / εφαρμόζονται	Αριθμός	8710	6	
		1.7.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό					
		1.7.3. Μείωση κινδύνων από φυσικές καταστροφές	Αντιπλημμυρικά έργα / Έργα πυροπροστασίας	Αριθμός Δράσεων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (πυρκαγιές, πλημμύρες, σεισμοί, κ.λπ.)	Αριθμός	8714	20	
		1.7.4. Αποκατάσταση υποδομών από φυσικές καταστροφές	Δράσεις αποκατάστασης / Δράσεις καινοτόμων προσεγγίσεων για ενίσχυση της αντοχής των υποδομών έναντι των φυσικών καταστροφών	Αριθμός Δράσεων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (πυρκαγιές, πλημμύρες, σεισμοί, κ.λπ.)	Αριθμός	8714	33	
				Δράσεις πρόληψης και αντιμετώπισης κινδύνων από κατολισθητικά φαινόμενα	Αριθμός	8705	10	
	2.6. Παροχή πόσιμου νερού & διαχείριση υδάτων	1.5.1. Βιώσιμη διαχείριση υδάτινων πόρων	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για ύδρευση και άρδευση (Αντικατάσταση επέκταση δικτύων ύδρευσης / Ανάδειξη, αξιοποίηση φραγμάτων / Σχέδια Διαχείρισης και Συστήματα Τηλεμετρίας / Αντικατάσταση - επέκταση δικτύων ύδρευσης - ενίσχυση πηγών – αφαλάτωση)	Κατασκευή-βελτίωση-αναβάθμιση δικτύου ύδρευσης	Χιλιόμετρα	T2104	11,39	
		3.2.3. Κυκλική διαχείριση νερού	Σχέδια ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων, αντιμετώπιση περιόδων ξηρασίας / Δράσεις επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης επεξεργασμένης ύλης από ΕΕΛ / Προστασία των παράκτιων οικοσυστημάτων					
	2.9. Ανάπτυξη υποδομών και προστασία περιβάλλοντος (μικρά φράγματα, αρδευτικά δίκτυα, ύδρευση - αποχέτευση, αντιπλημμυρικά κλπ)	1.5.1. Βιώσιμη διαχείριση υδάτινων πόρων	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για ύδρευση και άρδευση (Αντικατάσταση επέκταση δικτύων ύδρευσης / Ανάδειξη, αξιοποίηση φραγμάτων / Σχέδια Διαχείρισης και Συστήματα Τηλεμετρίας / Αντικατάσταση - επέκταση δικτύων ύδρευσης - ενίσχυση πηγών – αφαλάτωση)	Μήκος νέων κατασκευών ή κατασκευών που ενισχύθηκαν αποχετευτικών δικτύων	Χιλιόμετρα	RCO31	1	
				Άλλες δράσεις για υποδομές συλλογής και διαχείρισης υδάτινων πόρων	Αριθμός	νέος δείκτης	3	
				Κατασκευή-βελτίωση-αναβάθμιση δικτύου άρδευσης	Χιλιόμετρα	νέος δείκτης	7,56	
	2.10. Ανάδειξη, προστασία και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς (βιοποικιλότητα, περιοχές Natura κλπ)	1.1.1. Προστασία, ανάδειξη φυσικής κληρονομιάς	Δράσεις προβλεπόμενες από τα Σχέδια Διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 / Δράσεις στις περιοχές UNESCO / Διατήρηση, προστασία χερσαίων και θαλάσσιων οικοτόπων με αξιόλογα είδη χλωρίδας – πανίδας	Αναβάθμιση, προστασία και ανάδειξη χώρων φυσικής κληρονομιάς	Αριθμός	9101	1	
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό					
	2.11. Πράσινες πόλεις (αστικές αναπλάσεις, εκσυγχρονισμός στόλου αστικών μεταφορών κλπ)	1.2.2. Βιοκλιματική αναβάθμιση οικιστικού περιβάλλοντος	Βελτίωσης ενεργειακής απόδοσης στο δημόσιο χώρο, δημόσια κτίρια και κατοικίες / Βιοκλιματικές παρεμβάσεις σε κοινόχρηστους χώρους και χώρους πρασίνου (Πράσινες υποδομές στον αστικό χώρο / βιοκλιματικά υλικά / φυτά προσαρμοσμένα στο κλίμα και κατάλληλα σχεδιασμένες φυτεύσεις παρόδιες και σε κοινόχρηστους χώρους με κριτήρια που αφορούν στην σκίαση αλλά και στην δημιουργία φυσικών ηχοπετασμάτων)	Αστική ανάπτυξη: Δημιουργία ή ανάπλαση υπαίθριων χώρων	Εκτάρια	T4454	1,4	
				Αστική ανάπτυξη: Ανέγερση ή ανακαίνιση δημόσιων ή εμπορικών κτιρίων σε αστικές περιοχές	Τετραγωνικά μέτρα	CO39	600	
				Έκταση φυτεμένου πράσινου	Τετραγωνικά μέτρα	8303	1.400,00	
		1.2.4. Ενίσχυση Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας	Δράσεις από Στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας / Δράσεις βελτίωσης προσβασιμότητας για άτομα με περιορισμένη κινητικότητα	Παρεμβάσεις βελτίωσης της αστικής κινητικότητας	Αριθμός	9003	2	
		1.3.4. Πράσινες μεταφορές	Υποδομές ηλεκτροκίνησης / Φιλικά προς το περιβάλλον οχήματα του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα					
		1.3.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό					
Κοινωνική Ανάπτυξη	3.1. Υγεία - υποδομές, εξοπλισμός	2.1.1. Αναβάθμιση, συμπλήρωση του δικτύου υποδομών υγείας	Βελτίωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των υποδομών υγείας, αναβάθμιση, συμπλήρωση ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού	Αριθμός υποστηριζόμενων δομών	Αριθμός	5502	59	Περιφέρεια Κρήτης Αποκεντρωμένη Διοίκηση Κρήτης Περιφερειακές Ενότητες Πρωτοβάθμιοι Ο.Τ.Α. Αναπτυξιακές Εταιρείες Ο.Τ.Α. Ακαδημαϊκά/Ερευνητικά Ιδρύματα Διοίκηση 7ης Υγειονομικής Περιφέρειας Κρήτης Γενικά Νοσοκομεία
		2.1.3. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό					
	3.7. Δράσεις εκπαίδευσης – κατάρτισης εργαζομένων	3.1.9. Ενίσχυση της απασχόλησης στην ύπαιθρο	Δράσεις διατήρησης και δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ύπαιθρο / Ηλικιακή ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού της γεωργίας – κτηνοτροφίας / Βελτίωση επιπέδου επαγγελματικής εκπαίδευσης και δεξιοτήτων των απασχολούμενων στον γεωργικό τομέα	Υποστηρικτικές δομές που ενισχύονται	Αριθμός	12101	1	
		4.1.3. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Προγράμματα προσαρμογής εργαζομένων στο πλαίσιο της Έξυπνης Εξειδίκευσης					
	3.8. Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός Υποδομών όλων των βαθμίδων	2.3.1. Βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης	Αναβάθμιση υποδομών υφιστάμενων μονάδων εκπαίδευσης / Αντισεισμική θωράκιση / Νέες υποδομές εκπαίδευσης / Εξοπλισμός εκπαιδευτικών μονάδων /Βελτίωση ελκυστικότητας / Ψηφιακό Σχολείο	Αίθουσες διδασκαλίας προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που κατασκευάζονται - βελτιώνονται	Αριθμός	5101	16	
				Αριθμός μαθητών που επωφελούνται	Αριθμός	11502	1.230	

Αναπτυξιακοί στόχοι	Άξονες προτεραιότητας	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Κατηγορίες δράσεων	Συνοπτική περιγραφή δείκτη	Μονάδα μέτρησης	Κωδικός Δείκτη[33]	Τιμή	Δυνητικοί δικαιούχοι χρηματοδότησης
	εκπαίδευσης (μετάβαση σε αποκεντρωμένο σύστημα μεγαλύτερων και λιγότερων μονάδων, ενίσχυση ψηφιακών και λοιπών υποδομών, επιμόρφωση εκπαιδευτικών κλπ.)	2.3.4. Βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην αγορά εργασίας	Δράσεις που ενισχύουν την διασύνδεση εκπαίδευσης / κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας	Αριθμός συστημικών παρεμβάσεων για την ενίσχυση των θεσμών της αγοράς εργασίας και της πρόνοιας που δημιουργούνται ή αναβαθμίζονται	Αριθμός	T4853	1	
				Υποστηρικτικές δομές που ενισχύονται	Αριθμός	12101	3	
	3.13. Υποδομές στον τομέα του αθλητισμού			Αριθμός αθλητικών υποδομών που αναβαθμίζονται	Αριθμός	νέος	30	
	3.14. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών - στήριξη τοπικών πρωτοβουλιών	1.1.4. Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις σε περιοχές φυσικού – πολιτιστικού κεφαλαίου / Δίκτυα φυσικών, πολιτιστικών, ιστορικών πόρων – ειδικές θεματικές διαδρομές	Αριθμός σχεδίων Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης	Αριθμός	T1028	6	
		1.2.1. Ολοκλήρωση Πολεοδομικού Σχεδιασμού με ενσωμάτωση κριτηρίων για την κλιματική αλλαγή	Τοπικά Χωρικά Σχέδια / Ειδικά Χωρικά Σχέδια / Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής / Πολεοδομικά Σχέδια παραγωγικών ζωνών / Θαλάσσια Χωροταξία - παράκτιες ζώνες					
		1.2.3. Ενίσχυση της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις για την Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη					
		1.2.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό					
		2.2.1. Φροντίδα για το παιδί	Αναβάθμιση εξοπλισμού και βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών φροντίδας για παιδιά προσχολικής ηλικίας / Αύξηση των παρεχόμενων υπηρεσιών σε άτομα που έχουν την ευθύνη φροντίδας παιδιών και εξαρτώμενων ατόμων					
		2.2.2. Διασφάλιση συνθηκών ενεργού και υγιούς γήρανσης	Αναβάθμιση εξοπλισμού και βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών φροντίδας για ηλικιωμένους/ Υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένων – Βοήθεια στο Σπίτι / Νέο μείγμα δράσεων μέσω των δομών πρωτοβάθμιας περίθαλψης					
		2.5.1. Ενίσχυση της Δια Βίου μάθησης	Στοχευμένα προγράμματα Δια Βίου μάθησης για όλες τις ηλικιακές ομάδες σε θεματικές αιχμής (ενδεικτικά κλιματική αλλαγή, κυκλική οικονομία)					
		2.5.2. Προώθηση Κοινωνικής Οικονομίας	Κέντρα ΚΑΛΟ / Ενίσχυση υφιστάμενων και ίδρυση νέων επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας					
		2.5.3. Προώθηση της Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης	Δράσεις κινητοποίησης των επιχειρήσεων στην κατεύθυνσης της Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης					
		2.5.4. Προώθηση του εθελοντισμού	Δράσεις υποστήριξης της λειτουργίας εθελοντικών ομάδων σε πεδία αιχμής για την Περιφέρεια					
		4.1.1. Λειτουργική αναβάθμιση	Αναβάθμιση κτιριακών υποδομών / Δημιουργία νέων κτιριακών υποδομών / συμπλήρωση αναβάθμιση εξοπλισμού					
		4.3.1. Ενίσχυση συμμετοχικών διαδικασιών	Δημιουργία πλατφόρμας / Δημόσιες συζητήσεις και εκδηλώσεις / δημιουργία δικτύων με ομάδες της κοινωνίας των πολιτών / δημιουργία μόνιμων ομάδων σε επιλεγμένους τομείς					
Ανάπτυξη Υποδομών	4.2. Ενεργειακά δίκτυα και υποδομές	1.4.3. Αξιοποίηση και μεγιστοποίηση ωφελειών από την εξόρυξη υδρογονανθράκων	Σχεδιασμός προετοιμασίας χωροθέτησης συμπληρωματικών δραστηριοτήτων στο χερσαίο τμήμα	Μήκος καλωδίων ηλεκτρικής ενέργειας (εναέριων και υπόγειων)	Χιλιόμετρα	501	2,30	Περιφέρεια Κρήτης Αποκεντρωμένη Διοίκηση Κρήτης Περιφερειακές Ενότητες Πρωτοβάθμιοι Ο.Τ.Α. Αναπτυξιακές Εταιρείες Ο.Τ.Α. Δημοτικά Λιμενικά Ταμεία
	4.3. Λιμενικές υποδομές	1.3.1. Συμπλήρωση, αναβάθμιση δικτύου μεταφορών	Παρεμβάσεις αναβάθμισης σε λιμάνια					
	4.5. Οδικές υποδομές	1.3.1. Συμπλήρωση, αναβάθμιση δικτύου μεταφορών	Δράσεις βελτίωσης γεωμετρικών χαρακτηριστικών και σήμανσης / προστασίας στο οδικό δίκτυο	Οδικό δίκτυο: Συνολικό μήκος ανακατασκευασμένων ή αναβαθμισμένων οδών	Χιλιόμετρα	CO14	689,54	
			Δράσεις στο διευρωπαϊκό, διαπεριφερειακό, ενδοπεριφερειακό, δημοτικό ,τοπικό, και αγροτικό οδικό δίκτυο	Οδικό δίκτυο: Συνολικό μήκος νέων οδών	Χιλιόμετρα	CO13	19,52	
	4.8. Οδική ασφάλεια	1.3.2. Ενίσχυση ασφάλειας στις οδικές μεταφορές	Δράσεις βελτίωσης γεωμετρικών χαρακτηριστικών και σήμανσης / προστασίας	Έργα πρόληψης και διαχείρισης κινδύνου μετακινήσεων και μεταφορών	Αριθμός	3403	46	
				Παρεμβάσεις για την οδική ασφάλεια πεζών	Αριθμός	T3276	1	
Ενίσχυση Εξωστρέφειας	5.1. Προώθηση τουρισμού με έμφαση στις ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές	3.1.1 Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	Συμμετοχή σε Διεθνείς Τουριστικές Εκθέσεις	Αριθμός	12307	5	Περιφέρεια Κρήτης Περιφερειακές Ενότητες Πρωτοβάθμιοι Ο.Τ.Α. Ακαδημαϊκά/Ερευνητικά Ιδρύματα Εφορείες Αρχαιοτήτων Αναπτυξιακές Εταιρείες Αγροδιατροφική Σύμπραξη Περιφέρειας Κρήτης Γεωργικοί Οργανισμοί Ενώσεις/Δίκτυα Παραγωγών Πολιτιστικοί/Φυσιολατρικοί
	5.2. Προώθηση και ανάπτυξη υποδομών για εναλλακτικές μορφές τουρισμού (health & wellness, city break, αγροτουρισμός, ορειβατικός τουρισμός κλπ.)	1.1.4. Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη	Δίκτυα φυσικών, πολιτιστικών, ιστορικών πόρων – ειδικές θεματικές διαδρομές	Αειφόρος Τουρισμός: Αύξηση του αναμενόμενου αριθμού επισκέψεων σε ενισχυόμενες τοποθεσίες πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και πόλους έλξης επισκεπτών	Αριθμός επισκέψεων κατ' έτος	CO09	70.000	
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό					
	5.3. Προστασία και ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού	1.1.2. Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς	Δράσεις ανάδειξης, προστασίας αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων και μνημείων / Δράσεις λειτουργικής αναβάθμισης και ενίσχυσης ελκυστικότητας μουσείων – αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων και μνημείων	Αναβάθμιση, προστασία και ανάδειξη χώρων πολιτιστικής κληρονομιάς	Αριθμός	9404	9	
				Μνημεία Αρχαιολογικοί χώροι που αναδεικνύονται αναβαθμίζονται	Αριθμός	9402	1	

Αναπτυξιακοί στόχοι	Άξονες προτεραιότητας	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023	Κατηγορίες δράσεων	Συνοπτική περιγραφή δείκτη	Μονάδα μέτρησης	Κωδικός Δείκτη[83]	Τιμή	Δυνητικοί δικαιούχοι χρηματοδότησης
	ενδιαφέροντος	1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό					Σύλλογοι
	5.4. Προστασία, ανάπτυξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς	1.1.2. Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς	Δράσεις ανάδειξης, προστασίας αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων και μνημείων / Δράσεις λειτουργικής αναβάθμισης και ενίσχυσης ελκυστικότητας μουσείων – αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων και μνημείων	Δράσεις αξιοποίησης και ανάδειξης φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς	Αριθμός	9405	2	
		1.1.4. Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη	Δίκτυα φυσικών, πολιτιστικών, ιστορικών πόρων – ειδικές θεματικές διαδρομές					
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό	Ενέργειες προβολής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς	Αριθμός	SO006	8	
		3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων					
	5.5. Μουσεία και Πολιτιστικά Κέντρα	1.1.2. Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς	Δράσεις ανάδειξης, προστασίας αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων και μνημείων / Δράσεις λειτουργικής αναβάθμισης και ενίσχυσης ελκυστικότητας μουσείων – αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων και μνημείων	Αναβάθμιση, προστασία και ανάδειξη χώρων πολιτιστικής κληρονομιάς	Αριθμός	9404	8	
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό					
		3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	Αριθμός πολιτιστικών και καλλιτεχνικών θεσμών που ενισχύονται	Αριθμός	T2708	1	
	5.6. Υποδομές και δράσεις σύγχρονου Πολιτισμού	1.1.3. Ανάδειξη - αξιοποίηση σύγχρονου πολιτισμού	Δράσεις ενίσχυσης και προβολής σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας / Διοργάνωση εκδηλώσεων που αναδεικνύουν το άυλο πολιτιστικό κεφάλαιο με στόχο την δημιουργία θεσμών	Αριθμός πολιτιστικών και καλλιτεχνικών θεσμών που ενισχύονται	Αριθμός	T2708	30	
		1.1.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις ενημέρωσης για σχολεία / Δράσεις ενημέρωσης για ευρύ κοινό					
	5.8. Ενίσχυση των επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές και διεθνείς αγορές	3.1.8. Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων	Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	Αριθ. οργανώσεων παραγωγών ή ενώσεων παραγωγών που ενισχύονται για σχέδια παραγωγής και εμπορίας	Αριθμός	CO5.1	23	
			Δράσεις διατήρησης και δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ύπαιθρο					
	5.9. Ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων με προστατευόμενη ονομασία προέλευσης (ΠΟΠ) και προστατευόμενη γεωγραφική ένδειξη (ΠΓΕ)	3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	Αριθ. οργανώσεων παραγωγών ή ενώσεων παραγωγών που ενισχύονται για σχέδια παραγωγής και εμπορίας	Αριθμός	CO5.1	2	
	5.11. Προώθηση ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό (συμμετοχή σε εκθέσεις, εμπορικές αποστολές κλπ.)	3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων	Προβολή σε Εθνικά και Διεθνή ΜΜΕ (αριθμός ΜΜΕ)	Αριθμός	12306	1	
Υποστήριξη Προγραμμάτων	6.1. Διοικητική Υποστήριξη	4.4.3 Διοικητική υποστήριξη	Δράσεις διοικητικής υποστήριξης & εξοπλισμός	Δικαιούχοι, φορείς που υποστηρίζονται	Αριθμός	12105	1	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Κρήτης Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης Τεχνικές Υπηρεσίες Περιφέρειας Κρήτης
	6.2. Τεχνική Βοήθεια			Αριθμός εκδηλώσεων (ενέργειες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης)	Αριθμός	12305	1	
				Μελέτες, εμπειρογνωμοσύνες, έρευνες, αξιολογήσεις	Αριθμός	12201	10	

III. ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

III.1 Περιεχόμενο – Στόχος του άξονα

Η Τεχνική Βοήθεια στο πλαίσιο του ΕΠΑ 2021-2025 αναφέρεται στην υλοποίηση ενεργειών που αφορούν ιδίως τον προγραμματισμό, τον σχεδιασμό, την προετοιμασία, τη διαχείριση, την παρακολούθηση, την αξιολόγηση, τη δημοσιότητα, την εφαρμογή και τον έλεγχο των προγραμμάτων, καθώς και δραστηριότητες για την ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας της Υπηρεσίας Συντονισμού, των Υπηρεσιών Διαχείρισης και των δικαιούχων για την υλοποίηση των προγραμμάτων.

Οι δράσεις Τεχνικής Βοήθειας έχουν ιδιαίτερη σημασία για την 1η Προγραμματική Περίοδο του ΕΠΑ, όπου η εξαρχής διαμόρφωση και εφαρμογή νέων ρυθμιστικών πλαισίων, διαδικασιών και συστημάτων διαχείρισης, αναμένεται να προκαλέσει για τις υπηρεσίες διαχείρισης του ΕΠΑ και των προγραμμάτων, σε πρώτη φάση ανάγκες προσαρμογής και πιθανόν νέα αντικείμενα εργασιών. Στο πλαίσιο αυτό είναι εύλογο να δημιουργηθούν σημαντικές απαιτήσεις, π.χ. κατάλληλης στελέχωσης, αναζήτησης εξειδικευμένης γνώσης, εξοπλισμού, ανάπτυξης εργαλείων οργάνωσης της διαχείρισης, δημοσιότητας, ενημέρωσης καθώς και εκπαίδευσης στελεχών, έτσι ώστε όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς να αντεπεξέλθουν στις νέες προκλήσεις. Στα παραπάνω προστίθεται και η ανάγκη στήριξης των δυνητικών δικαιούχων των δράσεων / έργων, με στόχο και αυτοί να βελτιώσουν την οργανωτική τους αποτελεσματικότητα, αναφορικά με την υλοποίηση των έργων.

Η Υπηρεσία Συντονισμού, σε αντιστοιχία με την αρμοδιότητά της αναφορικά με την ανάπτυξη των απαιτούμενων συστημάτων και εργαλείων διαχείρισης του ΕΠΑ, καθώς και την παροχή καθοδήγησης προς όλους τους φορείς, εντάσσει στον προγραμματισμό (ΤΠΑ) του ΥπΑνΕπ την υλοποίηση παρεμβάσεων τεχνικής βοήθειας οριζόντιου χαρακτήρα, οι οποίες θα αφορούν και θα ενισχύουν ολόκληρη τη δομή – πυραμίδα των φορέων και υπηρεσιών διοίκησης, συντονισμού και εφαρμογής του ΕΠΑ 2021-25, καθώς και τους δικαιούχους των έργων, συνολικά. Οι παρεμβάσεις αυτές θα υποστηρίζουν το σύνολο των αναπτυξιακών στόχων και των προτεραιοτήτων του ΕΠΑ, περιλαμβάνοντας οριζόντιου τύπου υποστήριξη και έργα.

Παράλληλα, όπως προβλέπεται στο δεύτερο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 134 του ν. 4635 (Α’ 167), αλλά και σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην υπ’ αρ. 95189/14.09.2020 απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων «Κατάρτιση και Υποβολή Τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων (ΤΠΑ/ΠΠΑ) του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης προγραμματικής περιόδου 2021 – 2025» (Β’ 3961), το ΠΠΑ περιλαμβάνει άξονα προτεραιότητας τεχνικής βοήθειας, με δράσεις που εξειδικεύουν τις ανάγκες τεχνικής βοήθειας – υποστήριξης, στο επίπεδο των επιμέρους τομέων πολιτικής ή των χωρικών ενοτήτων παρέμβασης. Ειδικότερα, οι άξονες προτεραιότητας της τεχνικής βοήθειας περιλαμβάνουν οριζόντιες

παρεμβάσεις που υποστηρίζουν το σύνολο των στόχων και των προτεραιοτήτων του οικείου προγράμματος, υπηρετώντας τις ανάγκες των δομών και συστημάτων διαχείρισης καθώς και των δικαιούχων έργων, σε τομεακό / χωρικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, οι αντίστοιχες δράσεις λειτουργούν συμπληρωματικά προς τις οριζόντιες παρεμβάσεις τεχνικής βοήθειας του προγραμματισμού του ΥπΑνΕπ και δεν αντιστοιχίζονται με κάποιον από τους επιμέρους στόχους του ΠΠΑ, ούτε και εξειδικεύουν κάποια προτεραιότητα του.

ΙΙΙ.2 Τομείς Δράσης

Στον άξονα προτεραιότητας της τεχνικής βοήθειας μπορούν να συμπεριλαμβάνονται ενδεικτικές κατηγορίες ενεργειών που να αφορούν ιδίως στα εξής:

- *Ανάπτυξη συστημάτων και εργαλείων οργάνωσης της διαχείρισης.*
  Ενδεικτικά: Διαμόρφωση ειδικών θεσμικών / μεθοδολογικών / διαχειριστικών εργαλείων, ανάπτυξη / επέκταση συστημάτων πληροφορικής / διεπαφών / βάσεων δεδομένων

- *Υποστήριξη της υλοποίησης του ΠΠΑ*
  Ενδεικτικά: προμήθεια υλικοτεχνικού εξοπλισμού, αγορά ή/ και ανάπτυξη λογισμικού, δαπάνες μετακινήσεων, δαπάνες εμπειρογνωμόνων, εξασφάλιση εξωτερικών συμβουλευτικών υπηρεσιών και συμβούλων τεχνικής υποστήριξης κατά προτίμηση σε εξειδικευμένα θέματα, ανάπτυξη και διάχυση μεθόδων οργάνωσης, παραγωγή εκπαιδευτικών πακέτων, οργάνωση ή /και συμμετοχή σε συνέδρια, ημερίδες, συναντήσεις εργασίας, εκδηλώσεις, σεμινάρια, κλπ. Στις ενδεικτικές δράσεις υποστήριξης της υλοποίησης του ΕΠΑ και των Προγραμμάτων του περιλαμβάνεται επίσης η στήριξη της επάρκειας των δυνητικών δικαιούχων.

- *Διενέργεια Επιθεωρήσεων –Πιστοποιήσεων*
  Ενδεικτικά: Παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης για την πραγματοποίηση επιθεωρήσεων επαλήθευσης της υλοποίησης των δημοσίων έργων υποδομής (περιλαμβανομένης και της ποιότητας), που υλοποιούνται στο πλαίσιο των Προγραμμάτων, διενέργεια επιτόπιων επιθεωρήσεων /πιστοποιήσεων.

- *Πληροφόρηση και Δημοσιότητα*
  Ενδεικτικά: παροχή πληροφόρησης και πρόσβασης για όλα τα Προγράμματα, συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών σχετικών με την εξέλιξη της υλοποίησης τους, ενημέρωση των δυνητικών δικαιούχων σχετικά με ευκαιρίες χρηματοδότησης στο πλαίσιο των Προγραμμάτων, τήρηση των υποχρεώσεων δημοσιότητας που προβλέπονται από την ισχύουσα νομοθεσία (ενδεικτικά, δημοσίευση προσκλήσεων – προκηρύξεων).

Επισημαίνεται ότι οι δράσεις του άξονα τεχνικής βοήθειας, εκτός από την τρέχουσα Αναπτυξιακή Περίοδο, δύνανται να αφορούν και στην προπαρασκευή της επόμενης Προγραμματικής Περιόδου.

III.3 Δικαιούχοι

Ως δικαιούχοι στο πλαίσιο του άξονα προτεραιότητας για την τεχνική βοήθεια είναι οι Υπηρεσίες Διαχείρισης, και δυνητικά η ΜΟΔ Α.Ε. αλλά και άλλοι φορείς και υπηρεσίες, εφόσον προβλέπονται από την έγκριση των Προγραμμάτων ή από πρόσκληση/αίτηση χρηματοδότησης.

III.4 Προϋπολογισμός

Ο προϋπολογισμός, των αξόνων ΤΒ στο πλαίσιο των επιμέρους προγραμμάτων, με βάση το τρίτο εδάφιο της παρ. 3 του άρθρου 134 του ν. 4635/2019 (Α’ 167) όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 83 του ν. 4849/2021 (Α’ 207) «καθορίζεται ως ποσοστό μέχρι 1% του προϋπολογισμού τους».

Στο πλαίσιο του παραπάνω μέγιστου ορίου, ο καθορισμός του προϋπολογισμού του άξονα Τεχνικής Βοήθειας θα πρέπει να γίνεται με βάση τον προγραμματισμό/ προτεραιοποίηση, από τον οικείο φορέα, κατάλληλων δράσεων / ενεργειών που θα συνεισφέρουν ουσιαστικά στην ενίσχυση της λειτουργικής του επάρκειας για στην επίτευξη των τιθέμενων αναπτυξιακών στόχων, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες και δυνατότητες του συγκεκριμένου Τομεακού ή Περιφερειακού Προγράμματος.

III.5 Ενδεικτικοί δείκτες εκροής

Ως ενδεικτικοί δείκτες εκροής για την πορεία υλοποίησης του άξονα τεχνικής βοήθειας προτείνονται οι δείκτες του Πίνακα ΙΙΙ.5.1:

Πίνακας ΙΙΙ.5.1: Ενδεικτικοί δείκτες εκροής άξονα τεχνικής βοήθειας

ΔΕΙΚΤΗΣ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ
Υποστηρικτικά εργαλεία για την οργάνωση / διαχείρισης που δημιουργούνται ή αναβαθμίζονται	Αριθμός
Αριθμός εκδηλώσεων (Ενεργειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης)	Αριθμός
Μελέτες, εμπειρογνωμοσύνες, έρευνες, αξιολογήσεις	Αριθμός
Αριθμός επιχορηγούμενων φορέων	Αριθμός
Δικαιούχοι, φορείς πράξεων που υποστηρίζονται	Αριθμός

III.6 Διαχείριση

Επισημαίνεται ότι στην περίπτωση που οι υπηρεσίες που ασκούν καθήκοντα διαχείρισης του ΠΠΑ ενεργούν ως δικαιούχοι για ορισμένες πράξεις, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Τεχνικής Βοήθειας, θα πρέπει να διασφαλίζεται η σαφής διάκριση καθηκόντων μεταξύ των στελεχών που εμπλέκονται με την προκήρυξη

έργων και την ανάθεση συμβάσεων και εκείνων που διενεργούν τις διαχειριστικές επαληθεύσεις/ επιθεωρήσεις των έργων αυτών.

IV. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Σύμφωνα με το ΕΠΑ 2021 – 2025, στο περιφερειακό επίπεδο, η κατανομή των πόρων λαμβάνει υπόψη την υφιστάμενη κατανομή με βάση τον προϋπολογισμό (Π/Υ) ενταγμένων έργων, τις πραγματοποιήσεις για το 2019 και τις εκτιμήσεις για το ανεκτέλεστο υπόλοιπο έργων στο τέλος του 2020, το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ) 2020-2023, καθώς και τη βαρύτητα που έχουν σε κάθε Περιφέρεια έξι κοινωνικοοικονομικοί δείκτες - πληθυσμός, αριθμός ανέργων, κατά κεφαλήν ΑΕΠ, κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, χάσμα ευκαιριών στους νέους και χάσμα εκπαίδευσης με απώτερο στόχο την εξομάλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Οι Π/Υ των Τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων Ανάπτυξης του ΕΠΑ 2021-2025 εγκρίθηκαν με την υπ’ αρ. 38 της 31.8.2020 Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου (Α’ 174), σύμφωνα με την οποία στο ΠΠΑ Κρήτης αναλογεί μέγιστος Π/Υ ύψους €175 εκ.

Όπως αναδείχθηκε και στις ενότητες της ανάλυσης της υφιστάμενης κατάστασης, οι ανάγκες της Περιφέρειας αφορούν κατά μεγάλο μέρος στην Ανάπτυξη Υποδομών και την Πράσινη Ανάπτυξη, με τα έργα της προηγούμενης Προγραμματικής Περιόδου να αναδεικνύουν τις μεγάλες χρηματοδοτικές απαιτήσεις των έργων που περιλαμβάνουν. Στο πλαίσιο αυτό και με βάση τους στόχους στρατηγικής που ενσωματώνονται στο ΠΠΑ 2021 - 2025, η κατανομή του Π/Υ του Προγράμματος κινείται στην κατεύθυνση κάλυψης των υφιστάμενων και αναδυόμενων αναγκών της Περιφέρειας.

Στο Διάγραμμα IV.1 παρουσιάζεται γραφικά η κατανομή του Π/Υ στους αναπτυξιακούς στόχους, ενώ στον Πίνακα IV.1 παρουσιάζεται αναλυτικότερα ο Π/Υ ανά αναπτυξιακό στόχο και άξονα προτεραιότητας καθώς και το αντίστοιχο ποσοστό επί του συνολικού Π/Υ που τους αναλογεί.

Διάγραμμα IV.1: Π/Υ ΠΠΑ 2021 – 2025 ανά αναπτυξιακό στόχο

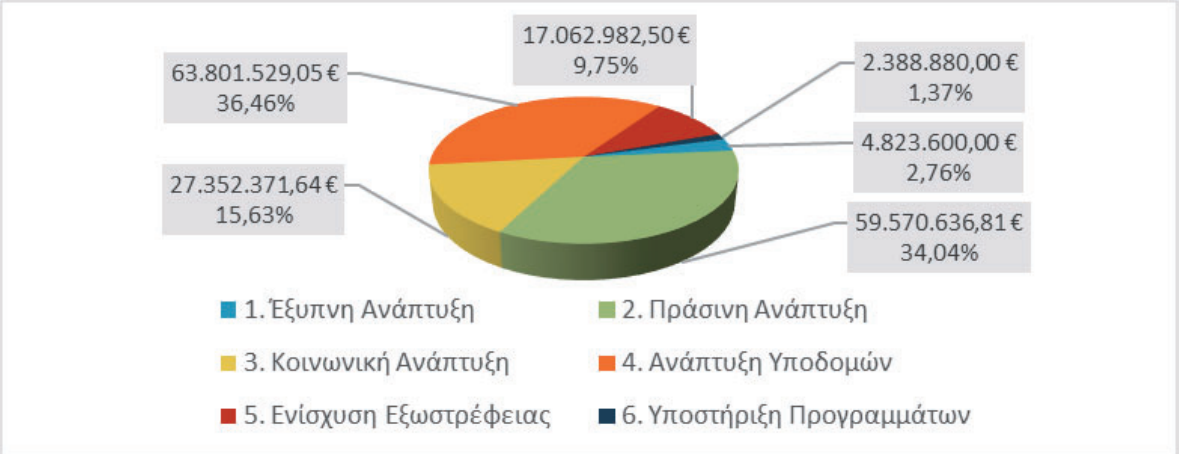

Πίνακας IV.1: Π/Υ ΠΠΑ 2021 - 2025 ανά αναπτυξιακό στόχο και άξονα προτεραιότητας

Αναπτυξιακοί στόχοι	Άξονες προτεραιότητας	Π/Υ	%Π/Υ
Έξυπνη Ανάπτυξη	1.1. Δημιουργία επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων σε τομείς αιχμής	1.000.000,00 €	0,57%
	1.2. Δημιουργία ερευνητικής τεχνογνωσίας και λύσεων ΤΠΕ στον δημόσιο τομέα	1.599.200,00 €	0,91%
	1.3. Προώθηση αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις	150.000,00 €	0,09%
	1.4 Συστάδες ανάπτυξης	200.000,00 €	0,11%
	1.6. Δημόσια διοίκηση και ψηφιοποίηση (ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις, ηλεκτρονική ένταξη, ηλεκτρονική μάθηση κλπ)	1.000.000,00 €	0,57%
	1.8. Ψηφιακή διασύνδεση μονάδων δημόσιας διοίκησης	500.000,00 €	0,29%
	1.11. Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη	374.400,00 €	0,21%
Π/Υ αναπτυξιακού στόχου		**4.823.600,00 €**	**2,76%**
Πράσινη Ανάπτυξη	2.1. Ενεργειακή απόδοση	123.800,00 €	0,07%
	2.2. Στήριξη ΑΠΕ – συμπαραγωγή	229.251,28 €	0,13%
	2.3. Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων	13.881.692,83 €	7,93%
	2.4. Πρόληψη & διαχείριση κινδύνων	24.925.552,80 €	14,24%
	2.6. Παροχή πόσιμου νερού & διαχείριση υδάτων	793.400,00 €	0,45%
	2.9. Ανάπτυξη υποδομών και προστασία περιβάλλοντος (μικρά φράγματα, αρδευτικά δίκτυα, ύδρευση-αποχέτευση, αντιπλημμυρικά κλπ)	16.252.739,90 €	9,29%
	2.10. Ανάδειξη, προστασία και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς (βιοποικιλότητα, περιοχές Natura κλπ)	247.500,00 €	0,14%
	2.11. Πράσινες πόλεις (αστικές αναπλάσεις, εκσυγχρονισμός στόλου αστικών μεταφορών κλπ)	3.116.700,00 €	1,78%
Π/Υ αναπτυξιακού στόχου		**59.570.636,81 €**	**34,04%**
Κοινωνική Ανάπτυξη	3.1. Υγεία - υποδομές, εξοπλισμός	2.809.020,38 €	1,61%
	3.7. Δράσεις εκπαίδευσης – κατάρτισης εργαζομένων	90.050,00 €	0,05%
	3.8. Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός Υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης (μετάβαση σε αποκεντρωμένο σύστημα μεγαλύτερων και λιγότερων μονάδων, ενίσχυση ψηφιακών και λοιπών υποδομών, επιμόρφωση εκπαιδευτικών κλπ.)	6.792.371,32 €	3,88%
	3.13. Υποδομές στον τομέα του αθλητισμού	7.158.923,89 €	4,09%
	3.14. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών -στήριξη τοπικών πρωτοβουλιών	10.502.006,05 €	6,00%
Π/Υ αναπτυξιακού στόχου		**27.352.371,64 €**	**15,63%**
Ανάπτυξη Υποδομών	4.2. Ενεργειακά δίκτυα και υποδομές	350.000,00 €	0,20%
	4.3. Λιμενικές υποδομές	67.988,35 €	0,04%
	4.5. Οδικές υποδομές	49.679.138,95 €	28,39%
	4.8. Οδική ασφάλεια	13.704.401,75 €	7,83%
Π/Υ αναπτυξιακού στόχου		**63.801.529,05 €**	**36,46%**
Ενίσχυση Εξωστρέφειας	5.1. Προώθηση τουρισμού με έμφαση στις ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές	500.000,00 €	0,29%
	5.2. Προώθηση και ανάπτυξη υποδομών για εναλλακτικές μορφές τουρισμού (health & wellness, city break, αγροτουρισμός, ορειβατικός τουρισμός κλπ)	198.800,00 €	0,11%
	5.3. Προστασία και Ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος	7.360.640,00 €	4,21%
	5.4. Προστασία, ανάπτυξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς	1.633.894,65 €	0,93%
	5.5. Μουσεία και πολιτιστικά κέντρα	5.541.900,15 €	3,17%
	5.6. Υποδομές και δράσεις σύγχρονου πολιτισμού	710.352,68 €	0,41%
	5.8. Ενίσχυση των επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές και διεθνείς αγορές	567.395,02 €	0,32%
	5.9. Ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων με προστατευόμενη ονομασία προέλευσης (ΠΟΠ) και προστατευόμενη γεωγραφική ένδειξη (ΠΓΕ)	150.000,00 €	0,09%
	5.11. Προώθηση ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό (συμμετοχή σε εκθέσεις, εμπορικές αποστολές κλπ)	400.000,00 €	0,23%
Π/Υ αναπτυξιακού στόχου		**17.062.982,50 €**	**9,75%**
Υποστήριξη Προγραμμάτων	6.1. Διοικητική Υποστήριξη	1.563.140,00 €	0,89%
	6.2. Τεχνική Βοήθεια	825.740,00 €	0,47%
Π/Υ αναπτυξιακού στόχου		**2.388.880,00 €**	**1,37%**
Συνολικός Π/Υ		**175.000.000,00 €**	**100,00%**

Η κατανομή στους άξονες προτεραιότητας πραγματοποιείται με βάση τα συνεχιζόμενα έργα του ΠΔΕ που μεταφέρονται στο ΠΠΑ 2021 - 2025, ενώ ένα μέρος του Π/Υ παραμένει για ένταξη νέων έργων και παρεμβάσεων στο πλαίσιο των αναπτυξιακών στόχων. Η κατανομή στους αναπτυξιακούς στόχους αναδεικνύει τις αυξημένες ανάγκες για έργα που αφορούν ειδικά:

1. στην Ανάπτυξη Υποδομών (€63,8 εκ.)
2. στην Πράσινη Ανάπτυξη (€59,6 εκ.)
3. στην Κοινωνική Ανάπτυξη (€27,4 εκ.)

Οι τρεις αυτοί αναπτυξιακοί στόχοι συγκεντρώνουν αθροιστικά το 85,6% του συνολικού Π/Υ, ενώ το υπόλοιπο 14,4% κατανέμεται στην Ενίσχυση Εξωστρέφειας (€17,1 εκ.), στην Έξυπνη Ανάπτυξη (€4,8 εκ.) και στην Υποστήριξη Προγραμμάτων (€2,4 εκ.). Εσωτερικά των αναπτυξιακών στόχων, οι άξονες προτεραιότητας που απαιτούν σημαντική υποστήριξη είναι οι εξής:

- στην Ανάπτυξη Υποδομών
  - οι οδικές υποδομές (€49,7 εκ. και 28,39% του Π/Υ)
  - η οδική ασφάλεια (€13,7 εκ. και 7,83% του Π/Υ)
- στην Πράσινη Ανάπτυξη
  - η πρόληψη και διαχείριση κινδύνων (€24,9 εκ. και 14,24% του Π/Υ)
  - η ανάπτυξη υποδομών και προστασία περιβάλλοντος (μικρά φράγματα, αρδευτικά δίκτυα, ύδρευση-αποχέτευση, αντιπλημμυρικά κλπ) (€16,3 και 9,29% του Π/Υ)
- στην Κοινωνική Ανάπτυξη
  - η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών -στήριξη τοπικών πρωτοβουλιών (€10,5 εκ. και 6,00% του Π/Υ)
  - οι υποδομές στον τομέα του αθλητισμού (€7,2 εκ. και 4,09% του Π/Υ)
- στην Ενίσχυση Εξωστρέφειας
  - η προστασία και Ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος (€7,4 εκ. και 4,21% του Π/Υ)
  - τα μουσεία και πολιτιστικά κέντρα (€5,5 εκ. και 3,17% του Π/Υ)
- στην Έξυπνη Ανάπτυξη
  - η δημιουργία ερευνητικής τεχνογνωσίας και λύσεων ΤΠΕ στον δημόσιο τομέα (€1,6 εκ. και 0,91% του Π/Υ)
- στην Υποστήριξη Προγραμμάτων
  - η διοικητική υποστήριξη (€1,6 εκ. και 0,89% του Π/Υ)
  - η τεχνική βοήθεια (€0,8 εκ. και 0,47% του Π/Υ).

V. ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΠΑ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΠΠΑ) 2021-2025 της Περιφέρειας Κρήτης λαμβάνει υπόψη τις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές σχετικά με την πράσινη, ψηφιακή και δίκαιη χωρίς αποκλεισμούς μετάβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), συμπεριλαμβανομένων των μεγάλων έργων των Διευρωπαϊκών Δικτύων ψηφιακής, ενεργειακής και μεταφορικής συνδεσιμότητας, τον κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο από την πανδημία της νόσου του κορωνοϊού 2019 (COVID-19), καθώς και τις ειδικότερες προβλέψεις και κατευθύνσεις για την αύξηση της παραγωγικότητας και την εξωστρέφεια της εθνικής οικονομίας. Στον Πίνακα V.1 παρουσιάζεται η συμβολή των στόχων της στρατηγικής του ΠΠΑ 2021-2025 της Περιφέρειας Κρήτης στις δημόσιες πολιτικές, καθώς και ειδικότερα η συμπληρωματικότητα με το 1ο (άτυπο) Σχέδιο του νέου Εταιρικού Συμφώνου για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021-2027 με βάση τις επιλογές πολιτικής σε εθνικό επίπεδο (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2η Εγκύκλιος για την προετοιμασία του σχεδιασμού των Προγραμμάτων 2021-2027, υπ’ αρ. 125192 - 25-11-2020).

Η πράσινη μετάβαση προωθείται ως η νέα αναπτυξιακή στρατηγική της ΕΕ με την πολιτική προτεραιότητα «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» (COM(2019) 640 final), η οποία είναι η πρώτη από τις έξι πολιτικές προτεραιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την περίοδο 2020-2024. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών (ΕτΠ) υποστηρίζει την πράσινη μετάβαση με την πολιτική της προτεραιότητα για την περίοδο 2020-2025 «Κατανόηση και αντιμετώπιση των βαθέων κοινωνικών μετασχηματισμών που συνεπάγονται οι ψηφιακές, περιβαλλοντικές και δημογραφικές προκλήσεις για την οικοδόμηση ανθεκτικών περιφερειακών και τοπικών κοινοτήτων». Η πολιτική προτεραιότητα «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» αφορά πολιτικές σχετικά με τη βιοποικιλότητα, τα τρόφιμα, τη γεωργία, τα χημικά προϊόντα, την ενέργεια, την κυκλική οικονομία, και την κλιματική αλλαγή.

Η πράσινη μετάβαση είναι κύρια επενδυτική προτεραιότητα στο Σχέδιο Ανάκαμψης για την Ευρώπη, δηλαδή το νέο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (ΠΔΠ) 2021-2027 και το Ευρωπαϊκό Μέσο Ανάκαμψης «ΕΕ - Επόμενη Γενιά». Ειδικότερα στο νομοθετικό πακέτο για την Πολιτική της Συνοχής 2021-2027 η πράσινη μετάβαση αντιστοιχεί στον Στόχο Πολιτικής (ΣΠ) 2 «Μια πιο πράσινη Ευρώπη με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα» και στην ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021 περιλαμβάνεται στις μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για την πράσινη μετάβαση στους τομείς της ενέργειας, των μεταφορών, της απαλλαγής της βιομηχανίας από τις ανθρακούχες εκπομπές, της κυκλικής οικονομίας, της διαχείρισης των υδάτων και της βιοποικιλότητας. Στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας εντάσσεται στον άξονα 1 «Πράσινη μετάβαση». Στην Έκθεση Χώρας 2020 για την Ελλάδα επισημαίνεται ότι η βιώσιμη ανάπτυξη έχει δυνητικά ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την ελληνική οικονομία σε τομείς όπως ο τουρισμός, τα γεωργικά προϊόντα διατροφής και οι ανανεώσιμες πήγες ενέργειας, αλλά και ότι βασικά τοπικά περιβαλλοντικά ζητήματα για την Ελλάδα είναι η διαχείριση των στερεών αποβλήτων, η επεξεργασία των υδάτων και η ατμοσφαιρική

ρύπανση. Έχει ψηφιστεί ο ν. 4685/2020 και έχουν εγκριθεί το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα και η Μακροχρόνια Στρατηγική για το Έτος 2050, καθώς και προγενέστερα η Εθνική Στρατηγική για την προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή.

Η ψηφιακή μετάβαση προωθείται με την πολιτική προτεραιότητα «Μια Ευρώπη έτοιμη για την ψηφιακή εποχή» (COM(2020) 67 final), η οποία αποτελεί τη δεύτερη από τις έξι πολιτικές προτεραιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την περίοδο 2020-2024. Η ΕτΠ υποστηρίζει την ψηφιακή μετάβαση με τη δεύτερη πολιτική της προτεραιότητα για την περίοδο 2020-2025 «Κατανόηση και αντιμετώπιση των βαθέων κοινωνικών μετασχηματισμών που συνεπάγονται οι ψηφιακές, περιβαλλοντικές και δημογραφικές προκλήσεις για την οικοδόμηση ανθεκτικών περιφερειακών και τοπικών κοινοτήτων» (RESOL-VII/004). Η πολιτική προτεραιότητα «Μια Ευρώπη έτοιμη για την ψηφιακή εποχή» αφορά πολιτικές σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη, το διαδίκτυο των πραγμάτων και τη ρομποτική, τα δεδομένα, τη βιομηχανία, τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), την ενιαία αγορά, την υπολογιστική υψηλών επιδόσεων, τις ψηφιακές αγορές, τις ψηφιακές υπηρεσίες, την κυβερνοασφάλεια, τις ψηφιακές δεξιότητες, και τη συνδεσιμότητα.

Η ψηφιακή μετάβαση είναι κύρια επενδυτική προτεραιότητα στο Σχέδιο Ανάκαμψης για την Ευρώπη. Ειδικότερα, στο νομοθετικό πακέτο για τη νέα Πολιτική της Συνοχής 2021-2027, η ψηφιακή μετάβαση υποστηρίζεται από τον ΣΠ 1 «Μια εξυπνότερη Ευρώπη — καινοτόμος και έξυπνος οικονομικός μετασχηματισμός». Επιπρόσθετα, η ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021 (COM(2020) 575 final) εστιάζει σε μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για την ψηφιακή μετάβαση και την παραγωγικότητα. Σχετικά, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας εντάσσει την χρηματοδότηση για την ψηφιακή μετάβαση στον άξονα 2 «Ψηφιακός μετασχηματισμός», καθώς και στους υπόλοιπους τρεις άξονες. Έχει ψηφιστεί ο ν. 4727/2020 και έχει ολοκληρωθεί η διαβούλευση για τη Βίβλο Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025.

Η δίκαιη χωρίς αποκλεισμούς μετάβαση υποστηρίζεται από τις πολιτικές προτεραιότητες «Μια οικονομία στην υπηρεσία των ανθρώπων», «Προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής μας», και «Μια νέα ώθηση για την ευρωπαϊκή δημοκρατία», τη τρίτη, την πέμπτη και την έκτη αντίστοιχα από τις έξι προτεραιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου της ΕΕ, και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής την περίοδο 2020-2024. Σχετίζεται και με τις τρεις πολιτικές προτεραιότητες της ΕτΠ «Μεγαλύτερη εγγύτητα της Ευρώπης προς τους πολίτες της: ενίσχυση της δημοκρατίας στην ΕΕ και συνεργασία για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης», «Κατανόηση και αντιμετώπιση των βαθέων κοινωνικών μετασχηματισμών που συνεπάγονται οι ψηφιακές, περιβαλλοντικές και δημογραφικές προκλήσεις για την οικοδόμηση ανθεκτικών περιφερειακών και τοπικών κοινοτήτων» και «Διασφάλιση της διατήρησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης μονίμως στην υπηρεσία των πολιτών της και του τόπου διαμονής τους, εφαρμόζοντας ως θεμελιώδεις αξίες την κοινωνική, οικονομική και εδαφική συνοχή».

Η δίκαιη χωρίς αποκλεισμούς μετάβαση έχει επίκεντρο πολιτικές σχετικά με τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και είναι επενδυτική προτεραιότητα στο Σχέδιο Ανάκαμψης για την Ευρώπη. Ειδικότερα στο νομοθετικό πακέτο για την Πολιτική της Συνοχής 2021-2027 ενσωματώνεται στον ΣΠ 4 «μια πιο κοινωνική Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων» και στον ΣΠ 5 «Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών χάρη σε τοπικές πρωτοβουλίες». Στην ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021 επισημαίνεται ότι διάφορες μορφές ανισοτήτων περιορίζουν την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, και ότι η διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση, σε ποιοτική ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, καθώς και η ενίσχυση της μακροχρόνιας φροντίδας, θα αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία, μεταξύ άλλων διότι ο πλήρης αντίκτυπος της νόσου COVID-19 στη δημόσια υγεία θα παραμείνει για χρόνια.

Τα μεγάλα έργα συνδεσιμότητας των Διευρωπαϊκών Δικτύων στους τομείς των μεταφορών (ΔΕΔ-Μ), της ενέργειας (ΔΕΔ-Ε) και των ψηφιακών επικοινωνιών υποστηρίζονται από το πρόγραμμα Διευκόλυνση «Συνδέοντας την Ευρώπη» (Connecting Europe Facility). Το πρόγραμμα προβλέπεται να αναθεωρηθεί για την περίοδο 2021-2027, δίνοντας έμφαση επιπλέον στη συνέργεια των τριών τομέων.

Οι προβλέψεις και κατευθύνσεις σχετικά με την παραγωγικότητα και την εξωστρέφεια της εθνικής οικονομίας καταγράφονται ειδικότερα στο Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία, το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ) 2021-2025, το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2020, την Έκθεση Χώρας για την Ελλάδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2020 (SWD(2020) 507 final), τη Σύσταση του Συμβουλίου της ΕΕ 2020 (2020/C 282/08), και την όγδοη έκθεση ενισχυμένης εποπτείας (COM(2020) 751 final και SWD(2020) 751 final).

Πίνακας V.1: Δημόσιες πολιτικές και στόχοι στρατηγικής

Δημόσιες πολιτικές	Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023
ΠΡΑΣΙΝΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ / ΕΣΠΑ ΣΠ 1	1.1.1. Προστασία, ανάδειξη φυσικής κληρονομιάς 1.2.1. Ολοκλήρωση Πολεοδομικού Σχεδιασμού με ενσωμάτωση κριτηρίων για την κλιματική αλλαγή 1.2.2. Βιοκλιματική αναβάθμιση οικιστικού περιβάλλοντος 1.2.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση 1.3.4. Πράσινες μεταφορές 1.4.1. Προώθηση ΑΠΕ 1.5.1. Βιώσιμη διαχείριση υδάτινων πόρων 1.6.1. Βιώσιμη διαχείριση υγρών αποβλήτων 1.6.2. Βιώσιμη διαχείριση στερεών αποβλήτων 1.7.1. Ενίσχυση Πολιτικής Προστασίας 1.7.2. Ενίσχυση της ικανότητας διαχείρισης κρίσεων (φυσικές, ανθρωπογενείς και τεχνολογικές) 1.7.3. Μείωση κινδύνων από φυσικές καταστροφές 1.7.4. Αποκατάσταση υποδομών από φυσικές καταστροφές 1.8.1. Διασφάλιση ποιοτικών χαρακτηριστικών υποδομών 1.8.2. Δράσεις Ωρίμανσης
ΨΗΦΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ / ΕΣΠΑ ΣΠ 2	1.1.2. Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς 1.1.3. Ανάδειξη - αξιοποίηση σύγχρονου πολιτισμού 1.1.4. Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη 1.8.1. Διασφάλιση ποιοτικών χαρακτηριστικών υποδομών 1.8.2. Δράσεις Ωρίμανσης 3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας 3.1.5. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Τουρισμό – Πολιτισμό 3.1.6. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα της Γνώσης 3.1.9. Ενίσχυση της απασχόλησης στην ύπαιθρο 4.1.1. Λειτουργική αναβάθμιση 4.1.2. Προώθηση εφαρμογών ΤΠΕ 4.1.3. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού 4.4.2. Δράσεις Ωρίμανσης
ΔΙΚΑΙΗ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗ / ΕΣΠΑ ΣΠ 4 – 5	2.1.1. Αναβάθμιση, συμπλήρωση του δικτύου υποδομών υγείας 2.1.3. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση 2.2.2. Διασφάλιση συνθηκών ενεργού και υγιούς γήρανσης 2.3.1. Βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης 2.3.4. Βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην αγορά εργασίας 2.5.1. Ενίσχυση της Δια Βίου μάθησης 2.8.1. Διασφάλιση ποιοτικών χαρακτηριστικών υποδομών 2.8.2. Δράσεις Ωρίμανσης 4.1.1. Λειτουργική αναβάθμιση
ΔΙΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΔΙΚΤΥΑ / ΕΣΠΑ ΣΠ 3	1.3.1. Συμπλήρωση, αναβάθμιση δικτύου μεταφορών 1.3.2. Ενίσχυση ασφάλειας στις οδικές μεταφορές 1.8.1. Διασφάλιση ποιοτικών χαρακτηριστικών υποδομών 1.8.2. Δράσεις Ωρίμανσης

VI. ΟΡΙΖΟΝΤΙΕΣ ΑΡΧΕΣ

Το θεματολόγιο του 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη (A/RES/70/1) θέτει 17 στόχους βιώσιμης ανάπτυξης (ΣΒΑ), οι οποίοι συνοδεύονται από 169 υποστόχους και 231 δείκτες, για τον συγκερασμό των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης. Το ΣΒΑ σχετίζεται με το πρόγραμμα δράσης της Αντίς Αμπέμπα (A/RES/69/313), το Πλαίσιο Σεντάι (A/RES/69/283) για τη μείωση του κινδύνου καταστροφών, και τη συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή (1/CP.21). Η αστική του διάσταση αποτυπώνεται στο νέο αστικό θεματολόγιο (A/RES/71/256). Η ΕΕ ενσωματώνει τους ΣΒΑ στις πολιτικές της (COM(2019) 22 final· COM(2016) 739 final) και παρακολουθεί την υλοποίηση τους μέσα από 100 δείκτες, ενώ προωθεί μία πολυεπίπεδη, πολυμερή και διατομεακή συνεργασία με τα κράτη μέλη και τρίτες χώρες (2017/C 210/01). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ακολουθεί μία ολιστική προσέγγιση (SWD(2020) 400 final) στο πλαίσιο της οποίας ενέταξε στην πρώτη ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2020 (COM(2019) 650 final) τους ΣΒΑ στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο και τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις. Εισήγαγε την έννοια της ανταγωνιστικής βιωσιμότητας και διέκρινε τέσσερις αλληλένδετες παραμέτρους, την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, την παραγωγικότητα, τη δικαιοσύνη και την μακροοικονομική σταθερότητα. Σε αυτό το πλαίσιο ενισχύει την ισότητα ευκαιριών και την κατάργηση των διακρίσεων, οι οποίες αφορούν τις πολιτικές για τη δικαιοσύνη και τα θεμελιώδη δικαιώματα (JOIN(2020) 5 final· COM(2020) 152 final· COM(2020) 565 final· COM(2020) 274 final). Η εδαφική και αστική διάσταση των ΣΒΑ αναπτύσσονται στο εδαφικό και αστικό θεματολόγιο της ΕΕ (Territorial Agenda 2030 και Urban Agenda for the EU) και τον νέο χάρτη της Λειψίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών (ΕτΠ) έχει επισημάνει τον ρόλο των τοπικών και περιφερειακών αρχών στην υλοποίηση των ΣΒΑ (2020/C 39/06). Στο πλαίσιο αυτό έχει εκπονήσει σχετική μελέτη και έχει συνεργαστεί με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) σχετικά με την τοπική και περιφερειακή δράση για τους ΣΒΑ, με βάση την οποία ο Οργανισμός συνέταξε την μελέτη A Territorial Approach to the Sustainable Development Goals (2020) σχετικά με την υλοποίησή τους μέσω πολυτομεακών / τοπο-κεντρικών πολιτικών. Όσον αφορά στην υλοποίηση των ΣΒΑ στην Ελλάδα έχουν προσδιοριστεί οκτώ εθνικές προτεραιότητες και έχουν καταρτιστεί εθνικοί δείκτες παρακολούθησης και εθελοντική εθνική ανασκόπηση. Επιπλέον έχει γίνει αξιολόγηση στις εκθέσεις χώρας του 2020 και του 2019. Ο σχεδιασμός των αναπτυξιακών στόχων και των αξόνων προτεραιότητας του Προγράμματος Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΠΠΑ) της Περιφέρειας Κρήτης 2021-2025 όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο II.1. έχει ενσωματώσει τους ΣΒΑ με βάση τις κατευθύνσεις των ΕτΠ και ΟΟΣΑ.

Στον Πίνακα VI.1 παρουσιάζεται η συμβολή του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΠΠΑ) 2021-2025 της Περιφέρειας Κρήτης στις οριζόντιες αρχές διακρίνοντας και συσχετίζοντας τις τέσσερις παραμέτρους της ανταγωνιστικής βιωσιμότητας και τις οκτώ εθνικές προτεραιότητες.

Πίνακας VI.1: Οριζόντιες αρχές και στόχοι στρατηγικής

Οριζόντιες αρχές		Στόχοι Στρατηγικού Σχεδιασμού ΕΠ 2020 - 2023
Ετήσια Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΣΒΑ)	Εθνικές προτεραιότητες ΣΒΑ	
Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα	Ενίσχυση της προστασίας και ορθολογικής διαχείρισης του φυσικού κεφαλαίου ως βάση για κοινωνική ευημερία και μετάβαση σε μία οικονομία χαμηλού άνθρακα (ΣΒΑ 6, 7, 11, 12, 13, 14, 15)	1.1.1. Προστασία, ανάδειξη φυσικής κληρονομιάς 1.2.1. Ολοκλήρωση Πολεοδομικού Σχεδιασμού με ενσωμάτωση κριτηρίων για την κλιματική αλλαγή 1.2.2. Βιοκλιματική αναβάθμιση οικιστικού περιβάλλοντος 1.2.5. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση 1.3.4. Πράσινες μεταφορές 1.4.1. Προώθηση ΑΠΕ 1.5.1. Βιώσιμη διαχείριση υδάτινων πόρων 1.6.1. Βιώσιμη διαχείριση υγρών αποβλήτων 1.6.2. Βιώσιμη διαχείριση στερεών αποβλήτων 1.7.1. Ενίσχυση Πολιτικής Προστασίας 1.7.2. Ενίσχυση της ικανότητας διαχείρισης κρίσεων (φυσικές, ανθρωπογενείς και τεχνολογικές) 1.7.3. Μείωση κινδύνων από φυσικές καταστροφές 1.7.4. Αποκατάσταση υποδομών από φυσικές καταστροφές 1.8.1. Διασφάλιση ποιοτικών χαρακτηριστικών υποδομών 1.8.2. Δράσεις Ωρίμανσης
Παραγωγικότητα	Προώθηση μιας ανταγωνιστικής, καινοτόμου και βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης (ΣΒΑ 8, 9)	3.1.5. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Τουρισμό – Πολιτισμό 3.1.6. Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα της Γνώσης 3.1.9. Ενίσχυση της απασχόλησης στην ύπαιθρο 2.3.2. Αύξηση της απασχόλησης των νέων 2.3.4. Βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην αγορά εργασίας
	Προαγωγή της πλήρους απασχόλησης και της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους (ΣΒΑ 8, 4)	
Δικαιοσύνη (ισότητα ευκαιριών και κατάργηση διακρίσεων)	Αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας (ΣΒΑ 1, 2, 3, 8, 10)	2.1.1. Αναβάθμιση, συμπλήρωση του δικτύου υποδομών υγείας 2.1.3. Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση 2.2.2. Διασφάλιση συνθηκών ενεργού και υγιούς γήρανσης 2.3.1. Βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης 2.3.4. Βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην αγορά εργασίας 2.5.1. Ενίσχυση της Δια Βίου μάθησης 2.8.1. Διασφάλιση ποιοτικών χαρακτηριστικών υποδομών 2.8.2. Δράσεις Ωρίμανσης 3.1.1. Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας 3.1.9. Ενίσχυση της απασχόλησης στην ύπαιθρο 4.1.1. Λειτουργική αναβάθμιση
	Μείωση των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων και εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους (ΣΒΑ 10, 5, 4, 8, 1, 3, 4, 11, 16)	
	Προώθηση μιας υψηλής ποιότητας και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευσης (ΣΒΑ 4)	
	Ενίσχυση και προώθηση ανοιχτών, συμμετοχικών και δημοκρατικών διαδικασιών (ΣΒΑ 16,17)	
Μακροοικονομική Σταθερότητα	Οικοδόμηση αποδοτικών, αξιόπιστων και διάφανων θεσμών (ΣΒΑ 16,17)	4.1.1. Λειτουργική αναβάθμιση 4.1.2. Προώθηση εφαρμογών ΤΠΕ 4.1.3. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού 4.4.2. Δράσεις Ωρίμανσης

VII. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ – ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ – ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Σύμφωνα με το άρθρο 119 του ν. 4635/2019 κάθε ΠΠΑ καταρτίζεται από την αρμόδια Περιφέρεια και περιλαμβάνει τους στόχους του μεσοπρόθεσμου αναπτυξιακού προγραμματισμού στον τομέα ευθύνης της, με βάση τον αντίστοιχο προγραμματισμό του ΕΠΑ και την κατανομή των εθνικών πόρων που του αναλογούν. Στο άρθρο 132 του παραπάνω νόμου αναφέρονται οι αρμοδιότητες που αφορούν στην συνολική διαχείριση του ΠΠΑ, οι οποίες ανατίθενται σε Υπηρεσίες Διαχείρισης ανά Περιφέρεια και είναι ιδίως:

- η ενεργοποίηση των προγραμμάτων, η σύνταξη των προσκλήσεων, καθώς και η μέριμνα για την έκδοση και δημοσιοποίησή τους
- η συγκέντρωση των προτάσεων των δυνητικών δικαιούχων για την ένταξη έργων στο Πρόγραμμα
- η παροχή πληροφόρησης και διευκρινίσεων επί του συστήματος διαχείρισης
- ο έλεγχος της πληρότητας και αρτιότητας των προτάσεων για την ένταξη έργων στο Πρόγραμμα, που κατατίθενται από τους δυνητικούς δικαιούχους, η αξιολόγησή τους και η εισήγηση προς τον Γενικό ή Ειδικό Γραμματέα ή τον Περιφερειάρχη για την ένταξη των έργων στο Πρόγραμμα
- η μέριμνα για την ένταξη των έργων στο ΠΔΕ και τη χρηματοδότησή τους, με βάση την ισχύουσα διαδικασία
- η παρακολούθηση της υλοποίησης των έργων από τους δικαιούχους και η σύνταξη των προβλεπόμενων εκθέσεων
- η ενημέρωση και ο συντονισμός των ενεργειών των δικαιούχων και των εμπλεκόμενων αρχών στην υλοποίηση του Προγράμματος
- η μέριμνα για τη δημοσιοποίηση και προβολή των δράσεων και των στόχων του Προγράμματος με βάση το ΣΔΕ
- η μέριμνα για την αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων εργαλείων, προκειμένου να παρακολουθείται η εξέλιξη του φυσικού και οικονομικού αντικειμένου, καθώς και οι χρηματορροές των έργων και των μελετών
- η διενέργεια διοικητικών επαληθεύσεων και επιτόπιων επιθεωρήσεων
- η αξιολόγηση των ΠΠΑ, καθώς και της πρότασης αναθεώρησής τους, όταν διαπιστώνεται σχετική ανάγκη
- η σύνταξη εκθέσεων ολοκλήρωσης

Η συνολική διοικητική δομή των Υπηρεσιών της Περιφέρειας επαναπροσδιορίστηκε με την υπ’ αρ. 114/2020 απόφαση του Περιφερειακού Συμβουλίου όπως εγκρίθηκε με την υπ’ αρ. 1218/16.02.2021 απόφαση συντονίστριας Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης (Β’ 762) και με βάση το νέο οργανόγραμμα του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας (ΟΕΥ) παρουσιάζεται στον Πίνακα VII.1 η εσωτερική δομή της Γενικής Διεύθυνσης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού.

Πίνακας VII.1: Η εσωτερική δομή της Γενικής Διεύθυνσης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού

Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού	
Διεύθυνση Ανάπτυξης Περιφερειακής Οικονομίας και Εξωστρέφειας	**Διεύθυνση Σχεδιασμού και Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης**
Τμήμα Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας και Καινοτομίας	Τμήμα Σχεδιασμού και Διαδικασιών Ένταξης Έργων
Τμήμα Κινήτρων Περιφερειακής Ανάπτυξης	Τμήμα Παρακολούθησης Υλοποίησης Έργων
Τμήμα Τεκμηρίωσης, Στοιχείων και Δεικτών	
Παρατηρητήριο Καινοτόμου Επιχειρηματικότητας	Τμήμα Τεχνικής Βοήθειας
Γραφείο Προαγωγής Εθελοντισμού	
Αυτοτελές Γραφείο Εξυπηρέτησης Επενδυτών	Γραφείο Διοικητικής Υποστήριξης
Γραφείο Διοικητικής Υποστήριξης	

Η Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού είναι αρμόδια για το συντονισμό και την παρακολούθηση της λειτουργίας όλων των οργανικών μονάδων που υπάγονται σε αυτή, την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας τους για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και των υποθέσεων αρμοδιότητάς τους, που ανάγονται ιδίως στον περιφερειακό αναπτυξιακό σχεδιασμό και την παρακολούθηση της αναπτυξιακής πορείας της Περιφέρειας, καθώς και στο συντονισμό της προώθησης των εθνικών και περιφερειακών στρατηγικών στόχων, του επιχειρησιακού προγραμματισμού, της παρακολούθησης και αξιολόγησης των δράσεων της Περιφέρειας. Επίσης, είναι υπεύθυνη για την επικοινωνία και συνεργασία με τα καθ’ ύλην αρμόδια Υπουργεία και φορείς για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και των υποθέσεων αρμοδιότητάς τους. Η Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού έχει έδρα το Ηράκλειο, τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης και συγκροτείται από τις εξής οργανικές μονάδες:

- Διεύθυνση Ανάπτυξης Περιφερειακής Οικονομίας και Εξωστρέφειας, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.
- Διεύθυνση Σχεδιασμού και Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.

Οι αρμοδιότητες της Διεύθυνσης Ανάπτυξης Περιφερειακής Οικονομίας και Εξωστρέφειας ανάγονται ιδίως στην περιφερειακή αναπτυξιακή πολιτική, στην προώθηση και υλοποίηση των περιφερειακών και εθνικών στρατηγικών στόχων και στην παρακολούθηση της αναπτυξιακής πορείας της Περιφέρειας αναφορικά με την επιχειρηματικότητα, έρευνα και καινοτομία, την εφαρμογή των αναπτυξιακών νόμων παροχής κινήτρων για ιδιωτικές επενδύσεις, τις ευρωπαϊκές, διεθνείς σχέσεις και συνεργασίες, καθώς και την επεξεργασία και τεκμηρίωση στοιχείων. Τη Διεύθυνση Ανάπτυξης Περιφερειακής Οικονομίας και Εξωστρέφειας απαρτίζουν τα εξής τμήματα:

- Τμήμα Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας και Καινοτομίας, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.

- Τμήμα Κινήτρων Περιφερειακής Ανάπτυξης, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.
- Τμήμα Τεκμηρίωσης, Στοιχείων και Δεικτών, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.
- Παρατηρητήριο Καινοτόμου Επιχειρηματικότητας σε επίπεδο Γραφείου που λειτουργεί στο πλαίσιο του Τμήματος Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας και Καινοτομίας, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.
- Γραφείο Προαγωγής Εθελοντισμού, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.
- Αυτοτελές Γραφείο Εξυπηρέτησης Επενδυτών, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.
- Γραφείο Διοικητικής Υποστήριξης, με έδρα το Ηράκλειο.

Η Διεύθυνση Σχεδιασμού και Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης είναι υπεύθυνη για την περιφερειακή αναπτυξιακή πολιτική, την προώθηση των εθνικών μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στρατηγικών στόχων, τον περιφερειακό επιχειρησιακό προγραμματισμό, τον σχεδιασμό, κατάρτιση, και υλοποίηση του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης, την παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων της Περιφέρειας και γενικά της αναπτυξιακής πορείας της Περιφέρειας, ενώ απαρτίζεται από τα εξής τμήματα:

- Τμήμα Σχεδιασμού και Διαδικασιών Ένταξης Έργων, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.
- Τμήμα Παρακολούθησης Υλοποίησης Έργων, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.
- Τμήμα Τεχνικής Βοήθειας, με έδρα το Ηράκλειο και τοπική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια Κρήτης.
- Γραφείο Διοικητικής Υποστήριξης στο πλαίσιο της Διεύθυνσης, με έδρα το Ηράκλειο.

VIII. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΕΡΓΩΝ

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 129 του ν. 4635/2019 (Α’ 167) για την ένταξη έργων προς χρηματοδότηση από τα Περιφερειακά Προγράμματα Ανάπτυξης εκδίδεται πρόσκληση από Περιφερειάρχη, η οποία περιλαμβάνει όλα τα απαραίτητα στοιχεία ενημέρωσης των δυνητικών δικαιούχων σχετικά με τις δυνατότητες και τους όρους χρηματοδότησης των έργων. Για την ένταξη συγκεκριμένων έργων ή έργων στρατηγικής σημασίας δεν απαιτείται πρόσκληση και αρκεί η ανακοίνωση της πρόθεσης χρηματοδότησης προς τον φορέα υλοποίησης του συγκεκριμένου έργου.

Οι προτάσεις αξιολογούνται από την Υπηρεσία Διαχείρισης, σύμφωνα με τα κριτήρια επιλογής που ορίζονται στην πρόσκληση ή στην ανακοίνωση της πρόθεσης χρηματοδότησης και κατηγοριοποιούνται, κατ’ ελάχιστον, στις ακόλουθες «ομάδες κριτηρίων», οι οποίες εξειδικεύονται στο ΣΔΕ:

- Πληρότητα και σαφήνεια του περιεχομένου της πρότασης και τήρηση του θεσμικού πλαισίου
- Σκοπιμότητα του έργου
- Ωριμότητα του έργου
- Επιχειρησιακή ικανότητα του δικαιούχου

Σε ειδικές περιπτώσεις και για λόγους που τεκμηριώνονται στην πρόσκληση, μπορεί σε αυτή να προβλέπεται η αξιολόγηση των υποβαλλόμενων προτάσεων από την Υπηρεσία Διαχείρισης με τη συνδρομή αξιολογητών εγγεγραμμένων είτε σε Μητρώο Αξιολογητών που συστήνεται, για τον σκοπό αυτόν, με απόφαση του αρμόδιου Υπουργού ή Περιφερειάρχη, είτε στο Μητρώο Αξιολογητών του Ενδιάμεσου Φορέα Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας (ΕΦΕΠΑΕ) ή σε άλλο υφιστάμενο Μητρώο. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Ανάπτυξης και Επενδύσεων και Οικονομικών καθορίζεται το ύψος της καταβαλλόμενης στους αξιολογητές αποζημίωσης, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει τα όρια των παρ. 2 και 3 του άρθρου 21 του ν. 4354/2015 (Α’ 176), όπως αυτό τροποποιήθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 52 του ν. 4369/2016 (Α’ 33) και την παρ. 5 του άρθρου 35 του ν. 4484/2017 (Α’ 110).

Σύμφωνα με την παρ. 4 του ίδιου άρθρου, σε κάθε ΠΠΑ μπορεί να εντάσσονται έργα συνολικού προϋπολογισμού δημόσιας δαπάνης, ο οποίος δεν μπορεί να υπερβεί το 130% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του οικείου ΠΠΑ, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στην απόφαση της παρ. 5 του άρθρου 123. Μετά την έγκριση του ΕΠΑ, το παραπάνω ποσοστό μπορεί να τροποποιείται ανά ΠΠΑ με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων, που εκδίδεται ύστερα από εισήγηση του Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ.

ΙΧ. ΕΙΔΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΘΕΜΑΤΑ

Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο IV, που αφορά στον Π/Υ του Προγράμματος, οι προϋπολογισμοί (Π/Υ) των Τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων Ανάπτυξης του ΕΠΑ 2021-2025 εγκρίθηκαν με την υπ’ αρ. 38/31.8.2020 ΠΥΣ (Α’ 174/10.9.2020). Σύμφωνα με την συγκεκριμένη Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου στο ΠΠΑ Κρήτης αναλογεί μέγιστος Π/Υ ύψους €175.000.000.

Η Περιφέρεια Κρήτης, στις 31.12.2020, είχε ενταγμένα έργα στο ΠΔΕ συνολικού Π/Υ €722.268.526,95 των οποίων το ανεκτέλεστο υπόλοιπο την 31.12.2020 ανέρχεται σε €346.984.813,55. Μεγάλο μέρος του ανεκτέλεστου υπολοίπου (€117.554.064,66 και 59,6%), αφορά στην ΣΑΕΠ502 η οποία χρηματοδοτεί επαναλαμβανόμενες δράσεις από το 2014 και μετά, όπως συντηρήσεις έργων και υποδομών. Στον Πίνακα ΙΧ.1 που ακολουθεί παρουσιάζεται αναλυτικά το ανεκτέλεστο ΠΔΕ ανά ΣΑΕΠ/ΣΑΜΠ.

Πίνακας ΙΧ.1: Ανεκτέλεστο ΠΔΕ Περιφέρειας Κρήτης

ΣΑΕΠ / ΣΑΜΠ	ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΠΔΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ 31.12.2020 ΑΝΑ ΣΑΕΠ	ΠΛΗΡΩΜΕΣ 31.12.2020 ΑΝΑ ΣΑΕΠ	ΑΝΕΚΤΕΛΕΣΤΟ ΠΔΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ 31.12.2020
ΣΑΕΠ 002	206.283.381,24	144.872.111,89	61.411.269,35
ΣΑΕΠ 402	21.827.869,43	17.717.003,52	4.110.865,91
ΣΑΕΠ 502	209.922.229,69	92.368.165,03	117.554.064,66
ΣΑΕΠ 802	263.224.197,79	113.464.959,19	149.759.238,60
ΣΑΜΠ 902	9.235.000,00	0,00	9.235.000,00
ΣΑΜΠ 002	11.775.848,80	6.861.473,77	4.914.375,03
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΝΕΚΤΕΛΕΣΤΟ ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΠΔΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ 31.12.2020			**346.984.813,55**

Βάσει του άρθρου 130 του ν. 4635/2019 (Α’ 167) η ΣΑΕΠ802 (φυσικών καταστροφών) δεν περιλαμβάνεται στο ΠΠΑ, ενώ πιο συγκεκριμένα, εμπίπτει στην κατηγορία των Ειδικών Προγραμμάτων, τα οποία έχουν στόχο την άμεση και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση ειδικών προβλημάτων ή αναγκών ή αναπτυξιακών ευκαιριών που προκύπτουν σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο. Η ΣΑΕΠ802 αφορά έργα εγκεκριμένου Π/Υ την 31.12.2020 ύψους €263.224.197,79 των οποίων το ανεκτέλεστο υπόλοιπο την ίδια ημερομηνία ήταν ύψους €149.759.238,60.

Εξαιρώντας, με βάση το δεδομένο αυτό, την ΣΑΕΠ 802, το ανεκτέλεστο υπόλοιπο του ΠΔΕ την 31.12.2020 ανέρχεται σε €197.225.574,95 και αποκλίνει κατά €22.225.574,95 από τον μέγιστο Π/Υ που έχει ορίσει το Υπουργείο για μετάπτωση στο ΠΠΑ 2021 - 2025.

Χ. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ – ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Με την 1η εγκύκλιο για την κατάρτιση του ΕΠΑ που εξέδωσε το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (υπ’ αρ. 29428/12-3-2020) σηματοδοτήθηκε η έναρξη του διαλόγου του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων με τους φορείς πολιτικής σε περιφερειακό επίπεδο, προκειμένου να συντονιστούν οι απαιτούμενες ενέργειες για την κατάρτιση των ΠΠΑ στο πλαίσιο των αναπτυξιακών στόχων του ΕΠΑ.

Η Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιφέρειας Κρήτης, στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων που προσδιορίζονται από την με αρ. 25807/31.1.2020 (ΑΔΑ: 619Π7ΛΚ-ΙΘΟ) απόφαση Περιφερειάρχη Κρήτης περί ορισμού της ως αρμόδια Υπηρεσία Διαχείρισης του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης Περιφέρειας Κρήτης (ΠΠΑ), και συγκεκριμένα για την ενεργοποίηση του Προγράμματος, την επιλογή και ένταξη των έργων, τη χρηματοοικονομική διαχείριση, την παρακολούθηση των έργων και του προγράμματος, τις επαληθεύσεις, τους ελέγχους, την αξιολόγηση έργων και προγράμματος, τυχόν περιοδικές και την ενδιάμεση έκθεση, όπως και τον απολογισμό, έχει προβεί ήδη στις κάτωθι ενέργειες:

- Προέβη στον εξορθολογισμό του υφιστάμενου Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων Περιφέρειας Κρήτης (ΠΔΕ), το οποίο θα αποτελέσει τη βάση του ΠΠΑ, για τη μετάπτωση που θα ακολουθήσει.
- Έχει πραγματοποιήσει αλλεπάλληλες επαφές και διαβουλεύσεις με τον Περιφερειάρχη Κρήτης και τους καθ’ ύλην αρμόδιους Αντιπεριφερειάρχες, αλλά και με την Εκτελεστική Επιτροπή Περιφέρειας Κρήτης, Δημάρχους, κυρίως ηλεκτρονικά δεδομένου ότι δια ζώσης καθίσταται δύσκολο λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών (Covid-19).
- Ως προς τα νέα έργα προς ένταξη στο ΠΠΑ, δεν συντελέστηκε ευρεία διαβούλευση, δεδομένου ότι αφενός ο διαθέσιμος προϋπολογισμός που απέμενε από τη μετάπτωση των συνεχιζόμενων έργων ήταν ιδιαίτερα περιορισμένος (σημειώνεται ότι το συνεχιζόμενο έργο του ΠΔΕ κατά την μετάπτωση στο ΠΠΑ ανέρχεται στο ύψος των 154.169.560,20 €), αφετέρου στην Υπηρεσία βρίσκονται ήδη αιτήματα φορέων προς ένταξη νέων έργων που υπερέβαιναν κατά πολύ τον διαθέσιμο προς αυτά προϋπολογισμό, εκ των οποίων προτείνονται προς ένταξη στο ΠΠΑ Περιφέρειας Κρήτης.

Τέλος, δηλώνεται ρητά στο παρόν ότι:

Α) Θα ισχύσουν οι διατάξεις της υπ’ αρ. 62564/04.06.2021 απόφασης του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων (Β’ 2442) για το ΣΔΕ του ΕΠΑ.

Β) Οι δράσεις του ΠΠΑ Περιφέρειας Κρήτης είναι σύμφωνες με τους όρους και τις προϋποθέσεις που τίθενται στην αντίστοιχη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ), βάση της

οποίας, τεκμηριώνεται ότι το Πρόγραμμα θα επιφέρει συνολικά πολύ ασθενείς αρνητικές επιπτώσεις κατά την κατασκευή και σημαντικές θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον κατά τη λειτουργία. Συνεπώς, το Πρόγραμμα μπορεί να διασφαλίσει τη βιώσιμη ανάπτυξη με ταυτόχρονη υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής. Σημειώνεται ότι η ΣΜΠΕ έχει υποβληθεί προς έγκριση στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας με το υπ’ αρ. 59464/10.03.2021 έγγραφο της Περιφέρειας Κρήτης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Ενότητας Ι.3

Πίνακας Ι.3.1: Βασικά χαρακτηριστικά Περιφέρειας Κρήτης

Βασικά χαρακτηριστικά										
		ΠΕ Ηρακλείου		ΠΕ Λασιθίου		ΠΕ Ρεθύμνης		ΠΕ Χανίων	Περιφέρεια Κρήτης	Ελλάδα
Έκταση (Km²):		2.641		1.827		1.496		2.349	8.313	131.981,80
% αναλογία[84]		31,77%		21,98%		17,99%		28,26%	6,30%	
Πυκνότητα Πληθυσμού										
2001		110,76		41,77		54,78		64,01	72,31	83,07
2011		128,02		41,59		64,89		66,65	80,32	82,90
Πραγματικός πληθυσμός										
2001		292.489		76.319		81.936		150.387	601.131	10.964.020
% αναλογία[1]		48,66%		12,70%		13,63%		25,02%	5,48%	
2011		338.052		75.995		97.059		156.585	667.691	10.940.777
% αναλογία[1]		50,63%		11,38%		14,54%		23,45%	6,10%	
% μεταβολή 2001 - 2011										
		15,58		-0,42		18,46		4,12	11,07	-0,21
ΑΕΠ										
κατά κεφαλή 2017 (€)		13.977		15.754		14.011		14.676	14.366	16.757
ΑΕΠ 2017		4.362		1.171		1.226		2.336	9.095	180.218
% αναλογία[1]		47,96%		12,88%		13,48%		25,69%	5,05%	
Διάρθρωση ΑΠΑ 2017										
% Α΄ γενής		5,62%		15,18%		7,26%		6,36%	7,26%	4,24%
% Β΄ γενής		14,05%		14,09%		12,95%		12,38%	13,48%	17,20%
% Γ΄ γενής		80,34%		70,73%		79,79%		81,26%	79,26%	78,56%
Άνεργοι										
2001		13.834		3.577		3.618		6.679	27.708	512.410
2011		24.039		4.412		5.142		10.562	44.155	859.003
Μεταβολή		73,77		23,34		42,12		58,14	59,36	67,64
Δομή απασχόλησης										
	2011	109.627		28.593		30.499		56.999	225.718	3.727.633
	2017[85]	119.399		32.056		33.552		63.944	248.951	
	Μεταβολή 2011-17	8,91		12,11		10,01		12,18	10,29	
Α’ γενής	2001	26.061		9.699		7.341		11.069	54.170	591.669
	2011	14.660		7.015		5.139		6.444	33.258	372.209
	Μεταβολή	-43,75		-27,67		-30,00		-41,78	-38,60	-37,09
Β΄ γενής	2001	18.403		3.882		5.270		9.658	37.213	892.187
	2011	16.642		3.355		4.358		8.385	32.740	654.377
	Μεταβολή	-9,57		-13,58		-17,31		-13,18	-12,02	-26,65
Γ΄ γενής	2001	65.295		14.658		15.643		32.946	128.542	2.401.168
	2011	78.325		18.223		21.002		42.170	159.720	2.701.047
	Μεταβολή	19,96		24,32		34,26		28,00	24,26	12,49

Μεταβολή Πληθυσμού κατά Περιφέρεια NUTS 2 –
Ακαθάριστος ρυθμός συνολικής μεταβολής πληθυσμού (EUROSTAT)

Περιγραφή: Ο ακαθάριστος ρυθμός συνολικής μεταβολής είναι ο λόγος της μεταβολής του πληθυσμού κατά τη διάρκεια του έτους (η διαφορά μεταξύ των μεγεθών του πληθυσμού την 1η Ιανουαρίου των δύο διαδοχικών ετών) σε σχέση με τον μέσο όρο του πληθυσμού εκείνου του έτους. Η τιμή εκφράζεται ανά 1.000 άτομα.

Έτος	2008				2011				2014				2016				2017			
	Αριθμός Περιφερειών	ΜΟ	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	ΜΟ	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	ΜΟ	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	ΜΟ	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	ΜΟ	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης
ΕΕ	260	4	8,4	59	265	2,4	3,5	101	281	2,4	1	160	281	2,5	1,4	150	281	2,1	1,3	156
Ελλάδα	13	3,31		1	13	-1,6		1	13	-4		1	13	0,72		3	13	0,25		3

Πίνακας Ι.3.2: Έξυπνη Ανάπτυξη – στοιχεία και δείκτες

Έξυπνη Ανάπτυξη

Απασχόληση σε κλάδους υψηλής τεχνολογίας ανά Περιφέρεια NUTS 2 regions [TGS00039] Ποσοστό συνολικής απασχόλησης (Eurostat)

Περιγραφή: Τα στοιχεία δείχνουν την απασχόληση σε τομείς υψηλής τεχνολογίας (κωδικός HTC) ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης. Τα στοιχεία συγκεντρώνονται σύμφωνα με την κλαδική προσέγγιση σε επίπεδο διψήφιου αριθμού της NACE αναθ. 2 και εστιάζονται στην αναλογία της υψηλής ειδίκευσης εργασίας σε αυτούς τους τομείς.

Έτος	2008				2011				2014				2016				2018			
	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης
ΕΕ	249	3,5	1,1	239	253	3,5	0,8	251	263	2,6	1,6	241	258	3,7	1	255	259	3,8	1,3	247
Ελλάδα	8	1,4		4	7	1,6		7	6	1,9		3	5	2		4	7	1,7		3

Ανθρώπινοι πόροι στις επιστήμες και στην τεχνολογία (HRST) ανά Περιφέρεια NUTS 2 [TGS00038] Ποσοστό Ενεργού Πληθυσμού (Eurostat)

Περιγραφή: Ανθρώπινοι πόροι στις επιστήμες και την τεχνολογία (HRST) ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού στην ηλικιακή ομάδα 15-74 στο περιφερειακό επίπεδο NUTS 2. Τα στοιχεία δείχνουν ότι ο ενεργός πληθυσμός στην ηλικιακή ομάδα 15-74 που έχει ταξινομηθεί ως HRST (δηλ. Έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την τριτοβάθμια εκπαίδευση ή απασχολείται στην επιστήμη και την τεχνολογία) ως ποσοστό του συνολικού ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-74 ετών. Τα HRST μετριούνται κυρίως με τις έννοιες και τους ορισμούς που καθορίζονται στο εγχειρίδιο της Canberra, OECD, Παρίσι, 1995.

Έτος	2008				2011				2014				2016				2018			
	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης
ΕΕ	269	35,6	26,2	236	274	38,8	25	255	281	41,2	26,4	263	281	42,7	31	252	281	44	30,5	252
Ελλάδα	13	25,3		5	13	26,8		8	13	28,5		8	13	30,2		5	13	32,4		7

Ερευνητές σε όλους τους κλάδους ανά Περιφέρεια NUTS 2 [TGS00043] Ποσοστό επί του συνόλου της απασχόλησης – ο αριθμητής σε ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης (FTE) (Eurostat)

Περιγραφή: Οι ερευνητές είναι επαγγελματίες που ασχολούνται με τη σύλληψη ή τη δημιουργία νέων γνώσεων, προϊόντων, διαδικασιών, μεθόδων και συστημάτων καθώς και στη διαχείριση των σχετικών έργων. Το μέγεθος που παρουσιάζεται στον πίνακα αυτό είναι οι ερευνητές σε ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης διαιρούμενοι με το συνολικό ετήσιο μέσο όρο απασχολούμενου πληθυσμού. Σημειώστε ότι ο υπολογισμός του μέτρου σε αυτόν τον πίνακα έχει αλλάξει από το να βασίζεται στον αριθμό ατόμων σε ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης από τον Ιανουάριο του 2010. Το μέτρο που βασίζεται στον αριθμό ατόμων εξακολουθεί να είναι προσβάσιμο από τις δημόσιες βάσεις δεδομένων της Eurostat, πίνακας: Σύνολο προσωπικού E&A και ερευνητών ανά κλάδο απόδοσης, περιφέρειας και φύλου (rd_p_persreg)

	2005				2011				2013				2015				2018			
	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης
ΕΕ	204	0,53	0,4065	101	259	0,67	1,0024	47	263	0,7	1,2652	30	242	0,73	1,1949	38				
Ελλάδα	13	0,29		5	13	0,49		1	13	0,65		1	13	0,78		3				

Έξυπνη Ανάπτυξη																				
Άτομα που έχουν παραγγείλει προϊόντα και υπηρεσίες από το Διαδίκτυο για ιδιωτική χρήση [isoc_r_blt12_i] Ποσοστό ατόμων (EUROSTAT)																				
Περιγραφή: Τελευταία διαδικτυακή προμήθεια: στους 12 μήνες																				
Έτος	2008				2011				2014				2016				2018			
Έτος	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Υπερπεριφέρειας	Θέση Υπερπεριφέρειας	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Υπερπεριφέρειας	Θέση Υπερπεριφέρειας	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Υπεπεριφέρειας	Θέση Υπερπεριφέρειας	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Υπερπεριφέρειας	Θέση Υπερπεριφέρειας	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Υπερπεριφέρειας	Θέση Υπερπεριφέρειας
ΕΕ									224	49	25	198	230	52	35	178	237	57	41	184
Άτομα που χρησιμοποίησαν το διαδίκτυο για αλληλεπίδραση με δημόσιες αρχές [isoc_r_gov_i] Ποσοστό ατόμων (EUROSTAT)																				
Περιγραφή: Χρήση Διαδικτύου: Αλληλεπίδραση με δημόσιες αρχές (τελευταίοι 12 μήνες)																				
Έτος	2008				2011				2014				2016				2018			
ΕΕ					189	42	20	164	224	51	41	163	231	51	43	166	238	55	46	180

Πίνακας Ι.3.3: Πράσινη Ανάπτυξη – στοιχεία και δείκτες

Πράσινη Ανάπτυξη					
Ενέργεια					
	Σύνολο	ΠΕ Ηρακλείου	ΠΕ Λασιθίου	ΠΕ Ρεθύμνης	ΠΕ Χανίων
Παραγωγή Ενέργειας	Θερμική Παραγωγή				
	Ισχύς μικρότερη των 0.5 MW (πλήθος)				
	0	0	0	0	0
	Ισχύς μεγαλύτερη των 0.5 MW (πλήθος)				
	824,8MW	279,1MW	211,2MW		334,5MW
	Σύνολο (Πλήθος)				
	3				
	Υδροηλεκτρική				
	Ισχύς μικρότερη των 10 MW (πλήθος)				
	0,3 MW				0,3 MW
	Ισχύς μεγαλύτερη των 10 MW (πλήθος)				
	0				
	Σύνολο (Πλήθος)				
	1				
	Αιολική				
	Ισχύς μικρότερη των 100 KW (πλήθος)				
	0				
	Ισχύς μεγαλύτερη των 100 KW (πλήθος)				
	34	7	18	4	5
	Σύνολο (Πλήθος)				
	34 (Συνολική ισχύς 200,9MW)				
	Ηλιακή				
	Ισχύς μικρότερη των 1 MWp (πλήθος)				
	78,29MW (φ/β σε γήπεδα με ισχύ ≤80KW), 17,40MW (φ/β σε στέγες με ισχύ ≤10KW), 3,60MW (φ/β από net-metering)				
	Ισχύς μεγαλύτερη των 1 MWp (πλήθος)				
	0	0	0	0	0
	Σύνολο (Πλήθος)				
	Άλλη ΑΠΕ				
	Ισχύς μικρότερη των 10 MW (πλήθος)				
	1MW	1MW Βιοαέριο			
	Ισχύς μεγαλύτερη των 10 MW (πλήθος)				
	0	0	0	0	0
	Σύνολο (Πλήθος)				
	1	1	0	0	0

Πράσινη Ανάπτυξη								
Ευρείες ζώνες αναζήτησης για ΑΠΕ (στρ)	ΠΕ Ηρακλείου		ΠΕ Λασιθίου		ΠΕ Ρεθύμνης		ΠΕ Χανίων	
	99.366,82		74.960,69		74.380,02		75.073,40	
Διαχείριση Υδάτινων πόρων								
Ζήτηση για νερό (ΣΔΛΑΠ)	Άρδευση		Ύδρευση		Κτηνοτροφία		Βιομηχανία	
	83%		16%		0,8%		0,15%	
ΠΕ	Ηρακλείου		Λασιθίου		Ρεθύμνης		Χανίων	
Πλήθος Δήμων / κατηγορία παρόχου ύδρευσης / αποχέτευσης (ΣΔΛΑΠ)	ΔΕΥΑ	Χωρίς ΔΕΥΑ	ΔΕΥΑ	Χωρίς ΔΕΥΑ	ΔΕΥΑ	Χωρίς ΔΕΥΑ	ΔΕΥΑ	Χωρίς ΔΕΥΑ
	5	3	2	2	2	3	3	4
Φράγματα – Ταμιευτήρες								
ΠΕ	Υφιστάμενα				Νέα			
Ηρακλείου	Αποσελέμη / Φανερωμένης / Ινίου / Πλακιώτισσας							
Λασιθίου	Μπραμιανών							
Ρεθύμνης	Ποταμών				Πλατύ Ποταμού			
Χανίων	Βαρσαμιώτη				Δίδυμου Ταυρωνίτη (Σεμπρωνιώτη- Ντεριανού)			
Υγρά – στερεά απόβλητα								
ΧΥΤΑ / ΧΥΤΥ	Πλήθος	ΕΜΑΚ / Μονάδα προεπεξεργασίας απορριμμάτων			Πλήθος			
	6 / 1				1 / 1			
ΣΜΑ	Πλήθος	ΕΕΛ			Πλήθος			
	4				59			
ΚΔΑΥ	Πλήθος	ΦΟΣΔΑ			Πλήθος			
	2				4			
ΠεΣΔΑ	Πλήθος							
	1							
Κίνδυνοι από φυσικές καταστροφές – κλιματική αλλαγή								
Πολιτική Προστασία	Πλήθος	Περιγραφή					Πλήθος για λοιπούς φορείς (κατά προσέγγιση)	
Υποδομές - Εξοπλισμός	49	Μηχανήματα έργου ιδιοκτησίας Περιφέρειας, δηλαδή εκσκαφείς, εκσκαφείς – φορτωτές, ισοπεδωτές (γκρέιντερ), καλυκοφόρα, φορτωτές, προωθητικές, περονοφόρα, πολυμηχανήματα, αλατοδιανομείς (αλατιέρες), τρακτέρ-αεροσυμπιεστές					150	
	20	Βαρέα οχήματα ιδιοκτησίας περιφέρειας, δηλαδή φορτηγά ανατρεπόμενα και μη, ελκυστήρας με πλατφόρμα μεταφοράς, λοιπά βαρέα οχήματα ειδικής χρήσης (μαστογράφος, οδοντιατρική μονάδα, κ.λπ.)					200	
	50	Επιβατηγά και ελαφρά φορτηγά ιδιοκτησίας περιφέρειας					200	
	600	Σκηνές καταυλισμού πληθυσμού χωρητικότητας 10 ατόμων						
	950	Κουβέρτες						
	80	Ράντζα						
	750	Φανοί θυέλλης						
	100	Διάφορος εξοπλισμός (ηλεκτρογεννήτριες, αλυσοπρίονα, συσκευές και τεχνικά εργαλεία φορητά κ.λπ.)						
	50	Συσκευές ασύρματης τηλεπικοινωνίας tetra						

	% Νοικοκυριά σε κατοικίες χωρίς θέρμανση	% Νοικοκυριά σε κατοικίες χωρίς καθόλου μόνωση
ΠΕ Ηρακλείου	11,87%	46,87%
ΠΕ Λασιθίου	22,01%	51,69%
ΠΕ Ρεθύμνης	6,35%	45,19%
ΠΕ Χανίων	9,77%	47,81%
Περιφέρεια Κρήτης	11,85%	47,48%

Πράσινη Ανάπτυξη						
Φυσικοί πόροι						
Σύνολο εκτάσεων (χλ στρ.)		Περιφέρεια Κρήτης	Π.Ε. Ηρακλείου	Π.Ε. Λασιθίου	Π.Ε. Ρεθύμνης	Π.Ε. Χανίων
Δάση – Ημι-φυσικές εκτάσεις (ΕΛΣΤΑΤ)	Δάση	3,09%	1,14%	4,67%	0,98%	5,37%
	Μεταβατικές δασώδεις - θαμνώδεις εκτάσεις	4,70%	3,52%	3,89%	2,25%	8,22%
	Συνδυασμοί θαμνώδους ή / και ποώδους βλάστησης	14,50%	5,66%	14,01%	15,86%	23,97%
	Εκτάσεις με αραιή ή καθόλου βλάστηση	4,79%	2,44%	6,34%	3,46%	7,07%
Εκτάσεις που καλύπτονται από νερά (ΕΛΣΤΑΤ)	Χερσαία ύδατα	0,03%	0,03%	0,07%	0,01%	0,03%
Ακτές (Μέτρηση GIS)	Μονάδα μέτρησης		Π.Ε. Ηρακλείου	Π.Ε. Λασιθίου	Π.Ε. Ρεθύμνης	Π.Ε. Χανίων
	χλμ		229,574	400,966	136,840	422,515
Περιοχές Natura			Π.Ε. Ηρακλείου	Π.Ε. Λασιθίου	Π.Ε. Ρεθύμνης	Π.Ε. Χανίων
	Αριθμός		10	13	8	23
	%Έκταση της ΠΕ		24,34%	69,64%	59,41%	72,07%

Πίνακας Ι.3.4: Κοινωνική Ανάπτυξη – στοιχεία και δείκτες

Κοινωνική Ανάπτυξη										
Υγεία - Πρόνοια										
	ΠΕ Ηρακλείου		ΠΕ Λασιθίου		ΠΕ Ρεθύμνης		ΠΕ Χανίων		Περιφέρεια Κρήτης	Ελλάδα
Δείκτης Γήρανσης (Ηλικίες 65+σε συνάρτηση με Ηλικίες 0-14										
2001	87,2		129,5		94,2		97,7		95,8	110,01
2011	98,8		149,7		95		107,5		105,4	134,38
Δείκτης Εξάρτησης (Ηλικίες 65+και 0-14 σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό)										
2001	48		58		52		50,1		50,3	46,85
2011	51,3		58,7		51,6		51,1		52,2	51,53
Δείκτης Αντικατάστασης (Αντικατάσταση Ηλικιών 60-64 από ηλικίες 10-14)										
2001	118,3		94,6		118,2		115,3		114,1	91,44
2011	102,4		88,3		113,4		98		101,1	83,01

Προσδόκιμο Ζωής Περιφέρεια επιπέδου NUTS 2 (EUROSTAT)

Έτος	2008				2011				2014				2016				2017			
	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης
ΕΕ									330	81	82	121	330	81	82,2	110	337	81	81,7	164
Ελλάδα									13	82		4	13	82		4	13	82		8

		2015	2016	2017	2018	2019
Ηλικιακές ομάδες Eurostat	Άνω των 70	85.009	86.143	87.804	89.171	90.918
	Έως 3 ετών	26.766	26.197	25.899	25.909	25.877

	Περιφέρεια	Ηρακλείου	Λασιθίου	Ρεθύμνης	Χανίων
Υπηρεσίες Πρόνοιας (πλήθος)					
ΚΑΠΗ	37	23	4	2	8
ΚΗΦΗ	15	10	1	3	1
Βρεφονηπιακοί σταθμοί (στοιχεία Δήμων)	66	43	11	5	7
Παιδικοί σταθμοί (στοιχεία Δήμων)	25	10	3	2	10
	Περιφέρεια	Ηρακλείου	Λασιθίου	Ρεθύμνης	Χανίων
Υπηρεσίες Υγείας (πλήθος) (7 ΥΠΕ)					
Νοσοκομεία	8	2	4 (Γ.Ν. και Κ.Υ.)	1	1
Κέντρα Υγείας (Αστικά)	3	1		1	1

Κοινωνική Ανάπτυξη

Κέντρα Υγείας (μη Αστικά)	17	6	4	4	3
Περιφερειακά Ιατρεία	127	46 [86]	20 [87]	22	39
Τοπικές Μονάδες Υγείας (ΤΟ.Μ.Υ.)	13	7	3	1	2

Διαθέσιμες νοσοκομειακές κλίνες ανά Περιφέρεια NUTS 2 [hlth_rs_bdsrg] Κάτοικοι ανά νοσοκομειακή κλίνη (EUROSTAT)

Έτος	2008				2011				2014				2016				2017			
	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης
ΕΕ									199	224	255	128	199	227	263	133	202	236	262	127
Ελλάδα									13	322		7	13	311		7	13	329		5

	Οδικοί θάνατοι: αριθμός θανάτων σε τροχαία ατυχήματα ανά εκατομμύριο κατοίκους Eurostat (μ.ο. 2014-2016)				Υγιές προσδόκιμο ζωής: αριθμός αναμενόμενων ετών υγιούς ζωής Eurostat/EU-SILC plus DG Regio (ίδιοι υπολογισμοί μ.ο. 2014-2016)				Βρεφική θνησιμότητα: αριθμός θανάτων παιδιών κάτω του 1 έτους κατά τη διάρκεια του έτους έως τον αριθμό των ζωντανών γεννήσεων το ίδιο έτος (ανά 1.000 γεννήσεις)				Ποσοστό θανάτων από καρκίνο: τυποποιημένο ποσοστό θανάτων από καρκίνο ανά 100.000 κατοίκους για πληθυσμό κάτω των 65 ετών (Νεόπλασμα)				Ποσοστό θανάτων από καρδιακές παθήσεις: τυποποιημένο ποσοστό θανάτων ανά 100.000 κατοίκους για πληθυσμό κάτω των 65 ετών				Αυτοκτονίες: τυποποιημένο ποσοστό θανάτων για αυτοκτονία για άτομα κάτω των 65 ετών (σκόπιμος αυτοτραυματισμός			
	Αριθμός Περιφερειών	μο	Δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	Δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	Δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	Δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	Δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	Δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης
ΕΕ	263	56,97	103,36	252	268	74,13	74,43	171	268	3,66	3,64	165	262	79,2	70,2	88	262	45,7	42,1	173	261	10,5	5,9	36
Ελλάδα	13	88,9		9	13	75,14		2	13	3,97		5	12	73,1		4	12	47,3		4	12	4,5		12

Δείκτης υγείας πληθυσμού

Κρήτη	Περιγραφή: προκύπτει με βάση τους επιμέρους δείκτες Οδικοί θάνατοι / Υγιές προσδόκιμο ζωής / Βρεφική θνησιμότητα / Ποσοστό θανάτων από καρκίνο / Ποσοστό θανάτων από καρδιακές παθήσεις / Αυτοκτονίες				
	2013	-0,248	2016	0,11	2019	-0,15

Παιδεία - αθλητισμός

	ΠΕ Ηρακλείου	ΠΕ Λασιθίου	ΠΕ Ρεθύμνης	ΠΕ Χανίων	Περιφέρε Κρήτης
Ηλικίες 5-19 ετών % του συνολικού πληθυσμού					
2001	18,75%	16,93%	19,30%	17,99%	18,41%
2011	16,60%	14,93%	18,18%	15,76%	16,44%

Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Σχολικές μονάδες Περιφέρειας (ΕΛΣΤΑΤ)	Νηπιαγωγεία	404	407	405
	Δημοτικά	316	316	315
	Γυμνάσια	106	107	107
	Λύκεια	74	78	76

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ανά ηλικιακή ομάδα 25-64 και φύλλο κατά Περιφέρεια NUTS 2 [TGS00109] Ποσοστό (EUROS

Περιγραφή: Ο δείκτης ορίζεται ως το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών που έχουν ολοκληρώσει με επιτυχία τριτοβάθμιες σπουδές (τεχνικό ίδρυμα κ.λπ.). Αυτό το εκπαιδευτικό επίτευγμα αναφέρεται στο επίπεδο ISCED 5-8 για τα δεδομένα από το 2014 και μετά και το ISCED μέχρι το 2013. Ο δείκτης βασίζεται στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΕ.

Έτος	2008				2011				2014				2016				
	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός
ΕΕ	257	23	21	151	264	26,3	20,6	184	280	29,1	22	208	280	30,5	26,6	175	280

Κοινωνική Ανάπτυξη																				
Ελλάδα	13	18,7		4	13	20,8		6	13	23,7		8	13	25		4	13			

	ΠΕ Ηρακλείου		ΠΕ Λασιθίου		ΠΕ Ρεθύμνης		ΠΕ Χανίων		Περιφέρεια Κ
Αναλφάβητοι									
2001	3,78%		4,29%		3,63%		2,36%		3,10%
2011	1,96%		2,12%		1,92%		1,41%		1,84%

Νέοι που εγκατέλειψαν πρόωρα την εκπαίδευση ανά φύλλο ανά Περιφέρεια NUTS 2 (edat_lfse_16) ποσοστό (EUROST

Περιγραφή: % του συνόλου των νέων 15 έως 24

Έτος	2008				2011				2014				2016				
	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός
ΕΕ									323	11,2	14	249	318	10,9	9	138	307
Ελλάδα									11	12,1		6	10	9,2		5	6

Αθλητικές Δραστηριότητες (πλήθος)	
Περιφέρεια Κρήτης	68

Πίνακας Ι.3.5: Ανάπτυξη Υποδομών – στοιχεία και δείκτες

Ανάπτυξη Υποδομών							
ΠΕ	Διευρωπαϊκό – Διαπεριφερειακό οδικό δίκτυο		Πρωτεύον δίκτυο ενδοπεριφερειακής σημασίας (Πρωτεύον βασικό Περιφερειακό οδικό δίκτυο)		Δευτερεύον δίκτυο ενδοπεριφερειακής σημασίας (βασικό Περιφερειακό οδικό δίκτυο)		
Ηρακλείου	234,697		24,460		166,099		
Λασιθίου	110,071		68,479		163,362		
Ρεθύμνης	133,875		36,760		190,609		
Χανίων	92,518		129,426		176,822		
Τροχαία ατυχήματα ανά κατηγορία οδικού δικτύου 2013 (Στρατηγικό Σχέδιο για τη βελτίωση της Οδικής Ασφάλειας στην Περιφέρεια Κρήτης)							
ΠΕ	Σύνολο Ατυχημάτων	ΒΟΑΚ	Ποσοστό (%)	Επαρχιακοί Οδοί	Ποσοστό (%)	Αστικές Οδοί	Ποσοστό (%)
Ηρακλείου	23	2	8,70%	14	60,87%	7	30,43%
Λασιθίου	12	4	33,33%	7	58,33%	1	8,33%
Ρεθύμνης	10	3	30,00%	6	60,00%	1	10,00%
Χανίων	21	8	38,10%	6	28,57%	7	33,33%
Κρήτη	66	17	25,76%	33	50,00%	16	24,24%

Απόθεμα οχημάτων ανά κατηγορία και Περιφέρεια επιπέδου NUTS 2 Ανά χίλιους κατοίκους (EUROSTAT)

Περιγραφή: Επιβατικά αυτοκίνητα

Έτος	2014				2016				2018			
	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης
ΕΕ	302	497	410	257	302	507	417	256				
Ελλάδα	13	356		2	13	356		2				

Αερολιμένες		Διεθνείς αφίξεις αεροδρομίων 2018
ΠΕ Ηρακλείου	Κρατικό Αεροδρόμιο Ηρακλείου «Ν.ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ»	3.330.492
ΠΕ Λασιθίου	Δημοτικό Αεροδρόμιο Σητείας «Βιτσέντζος Κορνάρος»	
ΠΕ Ρεθύμνης		
ΠΕ Χανίων	Αεροδρόμιο Χανίων «Ι. Δασκαλογιάννης»	1.141.589
Λιμάνια		**Επιβάτες Κρουαζιέρας 2016**
ΠΕ Ηρακλείου	Ηρακλείου / Τυμπακίου / Αγίας Γαλήνης / Άρβη / Κερατόκαμπος / Κόκκινος Πύργος / Μάλια / Μίλατος / Χερσόνησος / Λέντας / Ντία / Πλατειά Περάματα / Ρογδιά /Τσούτσουρας	238.780

ΠΕ Λασιθίου	Αγ. Νικόλαος / Ιεράπετρα / Παχειά Άμμος / Σητεία / Μακρύ Γιαλού / Μόχλος/ Μύρτος / Σίσι / Καλό Χωριό / Κάτω Ζάκρος / Πλάκα (Σπιναλόγκα) / Στόμιο (Ανατολής)	0[88]
ΠΕ Ρεθύμνης	Ρέθυμνο / Άγιος Παύλος (Σαχτούρια) / Μπαλί / Πάνορμο / Πλακιάς / Σκαλέτα / αλιευτικό καταφύγιο Σίσες	400
ΠΕ Χανίων	Σούδα Χανίων / Καστέλι Κισσάμου / Αγία Ρουμέλη / Γαύδος / Γεωργιούπολη / Καλύβες / Κολυμπάρι / Πλατανιάς / Σούγια / Σφηνάρι / Φόδελε / Χρυσοσκαλίτισσα / Παλαιόχωρας / Χώρα Σφακίων	147.915

Πίνακας Ι.3.6: Ενίσχυση Εξωστρέφειας – στοιχεία και δείκτες

Ενίσχυση Εξωστρέφειας				
Πολιτισμός				
Περιοχές UNESCO	Π.Ε.	% έκταση στην ΠΕ UNESCO Σαμαριά	% έκταση στην ΠΕ UNESCO Ψηλορείτης	% έκταση στην ΠΕ UNESCO Σητεία
	Ηρακλείου		17,38%	
	Λασιθίου			27,92%
	Ρεθύμνης		56,12%	
	Χανίων	22,68%		
Τοπία Ιδιαίτερης Σημασίας	Τίτλος		Περιοχή	
	1 - Ανατολικές Ακτές		Υποενότητα Β.Α. Άκρου (Δήμος Σητείας) Υποενότητα Ν.Α. παραλία (Δήμος Σητείας)	
	2 - Κόλπος Μεραμπέλου και ευρύτερη περιοχή		Δήμοι: Αγίου Νικολάου, Οροπεδίου Λασιθίου, Ιεράπετρας και ανατολικό τμήμα Χερσονήσου	
	3 – Ηράκλειο, Δίας, Κνωσός, Γιούχτας		Δήμος Ηρακλείου	
	4 – Αστερούσια, Γόρτυνα		Ανατολικά Αστερούσια (Δήμοι Γόρτυνας και Αρχανών/Αστερουσίων) Δυτικά Αστερούσια (Δήμοι Φαιστού και Αρχανών/Αστερουσίων)	
	5 - Ρέθυμνο και περιβάλλουσα περιοχή		Δήμοι: Ρεθύμνης, Αγίου Βασιλείου, Αμαρίου	
	6 – Μυλοπόταμος, Ίδη		Υποενότητα Μυλοποτάμου (Δήμου: Μυλοποτάμου, Ανωγείων, Φαιστού) Υποενότητα Ίδη (Δήμοι: Μυλοποτάμου, Ανωγείων, Φαιστού)	
	7 – Χανιά, Ακρωτήρι, Βάμμος		Δήμοι: Χανίων, Πλατανιά, Αποκορώνου	
	8 - Δυτικές Ακτές έως Ακρωτήρι Κριός		Δήμοι: Πλατανιά, Κισσάμου, Καντάνου-Σελίνου	
	9 - Νότιες Ακτές έως Φραγκοκάστελο		Δήμοι: Καντάνου-Σελίνου, Σφακίων, Αγίου Βασιλείου	
Αρχαιολογικοί Χώροι και Μουσεία (ΕΛΣΤΑΤ)				
	Πλήθος	Επισκέπτες 2014	Επισκέπτες 2018	Μεταβολή
ΠΕ Ηρακλείου				
Αρχαιολογικοί Χώροι	9	938.232	1.410.383	50,32%
Μουσεία	2	198.942	555.031	178,99%
Σύνολο ΠΕ	11	1.137.174	1.965.414	72,83%
ΠΕ Λασιθίου				
Αρχαιολογικοί χώροι	8	626.863	628.356	0,24%
Μουσεία	4	34.574	46.526	34,57%
Σύνολο ΠΕ	12	661.437	674.882	2,03%
ΠΕ Ρεθύμνης				
Αρχαιολογικοί Χώροι	3		19.318	
Μουσεία	2	17.611	92.222	423,66%
Σύνολο ΠΕ	5	17.611	111.540	533,35%
ΠΕ Χανίων				
Αρχαιολογικοί Χώροι	1	2.829	65.583	2218,24%
Μουσεία	3	46.442	73.483	58,23%
Σύνολο ΠΕ	4	49.271	139.066	182,25%
Περιφέρεια Κρήτης		1.865.493	2.890.902	54.97%
Πολιτιστικές Δραστηριότητες (πλήθος)				
Περιφέρεια Κρήτης		105		

Κρητική διατροφή (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης)							
ΠΕ	Ελαιόλαδα ΠΟΠ	Φρούτα – Λαχανικά – Ξηροί Καρποί ΠΟΠ	Φρούτα –Λαχανικά – Ξηροί Καρποί ΠΓΕ[89]	Ελιές ΠΟΠ	Τυριά ΠΟΠ[290]	Αρτοποιία ΠΓΕ[91]	Λοιπά Προϊόντα Ζωικής Προέλευσης ΠΟΠ[92]
Ηρακλείου	5						

Ενίσχυση Εξωστρέφειας							
Λασιθίου	1				1		
Ρεθύμνης	1			1			
Χανίων	4	1			1		
Περιφέρεια Κρήτης	11	1	1	1	4	1	1
Λοιπές Περιφέρειες	10	15	10	8	38	1	1

Τουρισμός

		ΠΕ Ηρακλείου		ΠΕ Λασιθίου		ΠΕ Ρεθύμνης		ΠΕ Χανίων		Περιφέρεια Κρήτης	Ελλάδα
Γ΄ γενής Αριθμός Νομικών Μονάδων	2011	24.231		6.027		6.544		13.054		49.856	888.205
	2016	21.865		5.624		6.166		12.485		46.140	752.048
	% Μεταβολή	-9,76		-6,69		-5,78		-4,36		-7,45	-15,33
Ξενοδοχεία (ΞΕΕ – 2018)											
5*	Μονάδες	41		27		18		32		118	550
	% Μονάδες [1]	34,75%		22,88%		15,25%		27,12%		21,45%	
	Κλίνες	19.862		10.551		5.703		8.132		44.248	170.673
	Κλίνες [1]	44,89%		23,85%		12,89%		18,38%		25,93%	
4*	Μονάδες	121		41		64		70		296	1.581
	% Μονάδες [1]	40,88%		13,85%		21,62%		23,65%		18,72%	
	Κλίνες	30.706		7.868		10.934		9.451		58.959	230.402
	Κλίνες [1]	52,08%		13,34%		18,55%		16,03%		25,59%	
3*	Μονάδες	110		37		113		130		390	2.648
	% Μονάδες [1]	28,21%		9,49%		28,97%		33,33%		14,73%	
	Κλίνες	9.905		3.082		9.562		10.772		33.321	192.815
	Κλίνες [1]	29,73%		9,25%		28,70%		32,33%		17,28%	
2*	Μονάδες	143		71		114		279		607	3.754
	% Μονάδες [1]	23,56%		11,70%		18,78%		45,96%		16,17%	
	Κλίνες	9.052		3.743		6.684		17.279		36.758	192.147
	Κλίνες [1]	24,63%		10,18%		18,18%		47,01%		19,13%	
1*	Μονάδες	87		29		19		52		187	1.340
	% Μονάδες [1]	46,52%		15,51%		10,16%		27,81%		13,96%	
	Κλίνες	5.128		832		711		2.339		9.010	49.736
	Κλίνες [1]	56,91%		9,23%		7,89%		25,96%		18,12%	

Διανυκτερεύσεις σε τουριστικά καταλύματα ανά Περιφέρεια by NUTS 2 regions [TGS00111] Αριθμός (EUROSTAT)

Περιγραφή: Ξενοδοχεία, καταλύματα διακοπών μικρής διάρκειας, χώροι κατασκήνωσης, πάρκα αναψυχής και χώροι στάθμευσης ρυμουλκούμενων

	2008				2010				2014				2016				2018			
	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης
ΕΕ	260	3602334	14573794	15	258	3604895	15855489	15	222	4856704	21552910	10	271	5515151	26485066	11	229	5650262,51	29517742	9
Ελλάδα	11	4260461		1	13	4472905		2	13	5744243			13	6762527		1	13	7890095		1

Αριθμός τουριστικών κλινών ανά Περιφέρεια NUTS 2 [TGS00112] Αριθμός (EUROSTAT)

Περιγραφή: Ξενοδοχεία, καταλύματα διακοπών μικρής διάρκειας, χώροι κατασκήνωσης, πάρκα αναψυχής και χώροι στάθμευσης ρυμουλκούμενων

	2008				2011				2014				2016				2018			
	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης	Αριθμός Περιφερειών	μο	δείκτης Κρήτης	Θέση Κρήτης
ΕΕ	267	105984	154492	46	269	160612	211575	32	272	113077	215217	34	280	112564	226161	31	234	119288	237933	26

Ενίσχυση Εξωστρέφειας																				
Ελλάδα	11	707290		2	13	94868		2	13	95276		2	13	94895		2	13	103112		2

Πίνακας I.3.2.1: Πίνακας Αποτελεσμάτων Περιφερειακής Καινοτομίας[93]

Δείκτης	2019 (ΕΕ28=100)
Καινοτόμες ΜμΕ που συνεργάζονται με άλλες ως ποσοστό των ΜμΕ	248,51
Δαπάνες καινοτομίας εκτός έρευνας και ανάπτυξης ως ποσοστό του κύκλου εργασιών	189,96
Πωλήσεις νέων στην αγορά και νέων καινοτόμων καινοτομιών στις ΜμΕ ως ποσοστό του κύκλου εργασιών	165,99
ΜμΕ που παράγουν καινοτομία στο εσωτερικό τους ως ποσοστό των ΜμΕ	162,49
ΜμΕ που εισάγουν καινοτομίες προϊόντων ή διαδικασιών ως ποσοστό των ΜμΕ	153,85
ΜμΕ που εισάγουν μάρκετινγκ ή οργανωτικές καινοτομίες ως ποσοστό των ΜμΕ	147,03
Δημόσιες δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη ως ποσοστό του ΑΕΠ	140,9
Διεθνείς επιστημονικές συνδημοσιεύσεις ανά εκατομμύριο πληθυσμού	113,97
Επιστημονικές δημοσιεύσεις μεταξύ του πρώτου 10ποσοστό των δημοσιεύσεων που αναφέρονται συχνότερα παγκοσμίως ως ποσοστό του συνόλου των επιστημονικών δημοσιεύσεων της χώρας	107,14
ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση	98,44
Σύνθετος δείκτης περιφερειακής καινοτομίας	94,45
Εφαρμογές εμπορικών σημάτων ανά δισεκατομμύριο περιφερειακό ΑΕΠ	72,99
Εφαρμογές σχεδιασμού ανά δισεκατομμύριο περιφερειακό ΑΕΠ	54,86
Αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας (ΕΡΟ) ανά δισεκατομμύριο περιφερειακό ΑΕΠ	40,06
Ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών που συμμετέχει στη διά βίου μάθηση	31,07
Δαπάνες επιχειρήσεων για την έρευνα και την ανάπτυξη ως ποσοστό του ΑΕΠ	27,69
Απασχόληση σε μεσαίας / υψηλής τεχνολογίας μεταποιητικές και εντάσεως γνώσης υπηρεσίες ως ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού	0,00
Συνδημοσιεύσεις ιδιωτικού και δημοσίου τομέα ανά εκατομμύριο πληθυσμού	0,00

Πίνακας I.3.4.1: Πίνακας αποτελεσμάτων στον κοινωνικό τομέα[94]

Δείκτης	Κρήτη	Ελλάδα	ΕΕ27
Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση (ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών) 2019	5,9	4,1	10,2
Συμμετοχή των ενηλίκων στη μάθηση (ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών)	3,5	3,9	10,8
Ολοκλήρωση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών) 2019	33,7	43,1	40,3
Χάσμα μεταξύ των φύλων στον τομέα της απασχόλησης (ποσοστιαίες μονάδες) 2019	17,2	20,0	11,7
Ανισοκατανομή εισοδήματος (δείκτης κατανομής του εισοδήματος S80/S20 σε πεμπτημόρια) 2019	4,3	5,11	4,99
Άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού AROPE (ποσοστό του πληθυσμού) 2019	31,6	30,0	20,9
Άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας AROP (ποσοστό του πληθυσμού) 2019	15,2	17,9	16,5
Άτομα που αντιμετωπίζουν σοβαρή υλική στέρηση SMD (ποσοστό του πληθυσμού) 2019	18,9	16,2	5,4
Άτομα που ζουν σε νοικοκυριό με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 60 ετών και κάτω)	9,6	13,8	8,3
Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης NEET (ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 15-24 ετών) 2019	13,1	12,5	10,1
Απασχόληση (ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών) 2019	61,8	61,2	73,1
Ανεργία (ποσοστό του εργατικού δυναμικού ηλικίας 15-74 ετών) 2019	11,7	17,3	6,7
Εργατικό Δυναμικό (ποσοστό του πληθυσμού 15-64 ετών)	62,1	68,4	73,4
Ανεργία των νέων (ποσοστό του εργατικού δυναμικού ηλικίας 15-24 ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 15-24 ετών) 2019	30,5	35,2	15,0
Μακροχρόνια ανεργία (ποσοστό του εργατικού δυναμικού ηλικίας 15-74 ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 15-24 ετών) 2019	16,4	12,2	2,8
Διάρκεια απασχόλησης στην τωρινή θέση εργασίας (ποσοστό των απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών από 0 έως 11 μήνες)	14,5	11,0	13,0
Αντίκτυπος των κοινωνικών παροχών (εκτός των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας (ποσοστό μείωσης του δείκτη κινδύνου φτώχειας AROP) 2019	29,95	22,84	32,38
Ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ιδίων των ατόμων (ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 16 ετών και άνω) 2019	5,1	8,1	1,7
Προσδόκιμο ζωής στην ηλικία των 65 ετών (έτη) 2018	22,4 (Θ) 19,6 (Α)	21,9 (Θ) 19,1 (Α)	21,6 (Θ) 18,1 (Α)

Πίνακας Ι.3.2.2: Εξαγωγικοί τομείς[95]

Θέση Τομέα	**Εξαγωγικοί Τομείς** (οι διακλαδικοί/αναδυόμενοι σημειώνονται με Δ/Α)	**Εξειδίκευση** (Χωροθετικό Πηλίκο: η συγκέντρωση ενός τομέα στην περιφέρεια σε σχέση με τη συγκέντρωση του στο επίπεδο ΕΕ28/τρίτες χώρες)	**Εξαγωγικοί Τομείς** (οι διακλαδικοί/αναδυόμενοι σημειώνονται με Δ/Α)	**Μέγεθος** (συνολικός αριθμός απασχολούμενων σε μονάδες ισοδύναμων πλήρους απασχόλησης)	**Εξαγωγικοί Τομείς** (οι διακλαδικοί/αναδυόμενοι σημειώνονται με Δ/Α)	**Παραγωγικότητα** (μέσος μισθός ανά απασχολούμενο στην περιφέρεια σε μονάδες ισοδύναμων πλήρους απασχόλησης)
1	Φιλοξενία και Τουρισμός	4,623131056	Βιομηχανίες των εμπειριών Δ/Α	55402,35430	Εκπαίδευση και δημιουργία γνώσεων	95112,83225
2	Βιομηχανίες των εμπειριών Δ/Α	3,739345914	Φιλοξενία και Τουρισμός	51107,81899	Αλιεία και προϊόντα αλιείας	95112,83225
3	Επεξεργασία και μεταποίηση τροφίμων	2,201133345	Διανομή και ηλεκτρονικό εμπόριο	20073,31255	Εξοπλισμός και υπηρεσίες επικοινωνιών	89221,73529
4	Διανομή και ηλεκτρονικό εμπόριο	1,308638538	Βιομηχανίες μπλε ανάπτυξης Δ/Α	8899,41001	Μεταφορά νερού	54943,73425
5	Περιβαλλοντικές υπηρεσίες	1,090544243	Επεξεργασία και μεταποίηση τροφίμων	5128,57708	Παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας	48412,68152
6	Εξόρυξη εκτός μετάλλων	0,967506059	Μεταφορές και Εφοδιαστική	4912,23226	Βιοφαρμακευτικά προϊόντα Δ/Α	46682,00000
7	Βιομηχανίες μπλε ανάπτυξης Δ/Α	0,732225917	Υπηρεσίες εφοδιαστικής Δ/Α	4860,67926	Ιατρικές συσκευές Δ/Α	45799,51377
8	Μεταφορές και Εφοδιαστική	0,700122845	Δημιουργικές βιομηχανίες Δ/Α	3778,57153	Ασφαλιστικές Υπηρεσίες	38522,58564
9	Υπηρεσίες εφοδιαστικής Δ/Α	0,672653794	Επιχειρηματικές υπηρεσίες	3578,51208	Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες	33341,90809
10	Χημικά Προϊόντα (ανάντη βιομηχανία)	0,642112460	Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες	2763,33807	Περιβαλλοντικές βιομηχανίες Δ/Α	32780,97176
11	Βιοφαρμακευτικά προϊόντα Δ/Α	0,479024434	Ψηφιακές βιομηχανίες Δ/Α	2562,17007	Ιατρικές συσκευές (κλαδικός)	31290,72716
12	Κατασκευαστικά προϊόντα και υπηρεσίες	0,388669687	Περιβαλλοντικές υπηρεσίες	1435,08304	Πληροφορική και Αναλυτικά Όργανα	25691,88057
13	Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες	0,370589954	Περιβαλλοντικές βιομηχανίες Δ/Α	1328,54988	Πλαστικά είδη	24754,83072
14	Επεξεργασία ζώων	0,368319805	Κατασκευαστικά προϊόντα και υπηρεσίες	1247,14326	Κατασκευή μετάλλων (ανάντη βιομηχανία)	22096,81776
15	Χαρτί και συσκευασία	0,318752598	Τεχνολογίες κινητικότητας Δ/Α	1123,39782	Χημικά Προϊόντα (ανάντη βιομηχανία)	21675,06570
16	Υπηρεσίες εκτύπωσης	0,318525602	Ιατρικές συσκευές Δ/Α	1087,79504	Προηγμένες λύσεις συσκευασίας Δ/Α	21640,55987
17	Τεχνολογία Μεταλλοτεχνίας	0,311590950	Βιοφαρμακευτικά προϊόντα Δ/Α	1048,88468	Φιλοξενία και Τουρισμός	19826,52028
18	Ασφαλιστικές Υπηρεσίες	0,303248161	Τεχνολογία Μεταλλοτεχνίας	884,58646	Εξόρυξη εκτός μετάλλων	19650,08953
19	Επιχειρηματικές υπηρεσίες	0,298074285	Προηγμένες λύσεις συσκευασίας Δ/Α	826,16948	Τεχνολογία Παραγωγής και Βαριά Μηχανήματα	19042,22168
20	Δημιουργικές βιομηχανίες Δ/Α	0,273393721	Ασφαλιστικές Υπηρεσίες	797,49082	Βιομηχανίες των εμπειριών Δ/Α	18805,43192
21	Ψηφιακές βιομηχανίες Δ/Α	0,272743200	Εκπαίδευση και δημιουργία γνώσεων	629,27503	Παραγωγή και μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου	17563,08489
22	Μεταφορά νερού	0,247058633	Έπιπλα	592,76087	Υπηρεσίες εκτύπωσης	17318,98146
23	Ιατρικές συσκευές Δ/Α	0,242907966	Χημικά προϊόντα (κατάντη βιομηχανία)	482,80208	Κλωστοϋφαντουργία	17107,94705
24	Πλαστικά είδη	0,237284984	Πλαστικά είδη	437,92330	Χαρτί και συσκευασία	16708,31389
25	Χημικά προϊόντα (κατάντη βιομηχανία)	0,200487122	Προϊόντα ξύλου	424,40702	Ερμηνευτικές τέχνες	16600,44820
26	Βουλκανισμένα και καμένα υλικά	0,196536159	Υπηρεσίες εκτύπωσης	384,42555	Επεξεργασία ζώων	16551,55969
27	Προηγμένες λύσεις συσκευασίας Δ/Α	0,182879441	Βουλκανισμένα και καμένα υλικά	383,78761	Επιχειρηματικές υπηρεσίες	16288,25758
28	Προϊόντα ξύλου	0,180401101	Μάρκετινγκ, Σχεδιασμός και Εκδόσεις	353,41143	Δημιουργικές βιομηχανίες Δ/Α	16131,65526
29	Μάρκετινγκ, Σχεδιασμός και Εκδόσεις	0,178273992	Ερμηνευτικές τέχνες	336,42560	Βιομηχανίες μπλε ανάπτυξης Δ/Α	15748,83028
30	Έπιπλα	0,169418636	Χαρτί και συσκευασία	316,01680	Διανομή και ηλεκτρονικό εμπόριο	15652,31410
31	Ψυχαγωγικά και μικρά ηλεκτρικά είδη	0,165389353	Επεξεργασία ζώων	312,52473	Επεξεργασία και μεταποίηση τροφίμων	15371,15886
32	Περιβαλλοντικές βιομηχανίες Δ/Α	0,163228491	Εξόρυξη εκτός μετάλλων	285,23789	Τεχνολογίες κινητικότητας Δ/Α	15120,38991
33	Εκπαίδευση και δημιουργία γνώσεων	0,134262730	Χημικά Προϊόντα (ανάντη βιομηχανία)	253,34916	Κατασκευαστικά προϊόντα και υπηρεσίες	15022,62650
34	Είδη υπόδησης	0,128084869	Τεχνολογία Παραγωγής και Βαριά Μηχανήματα	253,34916	Αυτοκίνητο	14822,18838
35	Συσκευές	0,118010271	Μεταφορά νερού	208,71396	Μεταφορές και Εφοδιαστική	14565,44977
36	Τεχνολογίες κινητικότητας Δ/Α	0,112044845	Φωτισμός και ηλεκτρικός εξοπλισμός	185,85459	Βιοφαρμακευτικά προϊόντα (κλαδικός)	14426,46011
37	Κοσμήματα και πολύτιμα μέταλλα	0,106388868	Κατασκευή μετάλλων (ανάντη βιομηχανία)	144,94490	Υπηρεσίες εφοδιαστικής Δ/Α	14421,55965
38	Ερμηνευτικές τέχνες	0,105408818	Ενδύματα	127,16367	Ψηφιακές βιομηχανίες Δ/Α	14043,49087
39	Ενδύματα	0,100358998	Ψυχαγωγικά και μικρά ηλεκτρικά είδη	123,04675	Βουλκανισμένα και καμένα υλικά	13938,00349
40	Φωτισμός και ηλεκτρικός εξοπλισμός	0,096147811	Μεταλλικά προϊόντα (κατάντη βιομηχανία)	89,67814	Φωτισμός και ηλεκτρικός εξοπλισμός	13930,91594
41	Μεταλλικά προϊόντα (κατάντη βιομηχανία)	0,094297114	Παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας	81,74872	Ενδύματα	13120,40889
42	Κατασκευή μετάλλων (ανάντη βιομηχανία)	0,093079594	Είδη υπόδησης	55,75638	Έπιπλα	13104,06030
43	Δέρμα και συναφή προϊόντα	0,088367954	Κλωστοϋφαντουργία	42,55987	Περιβαλλοντικές υπηρεσίες	13002,64392
44	Τεχνολογία Παραγωγής και Βαριά Μηχανήματα	0,080458356	Παραγωγή και μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου	32,42656	Κοσμήματα και πολύτιμα μέταλλα	12861,67202
45	Παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας	0,079689153	Γεωργικές εισροές και υπηρεσίες	31,41323	Είδη υπόδησης	12846,06738
46	Παραγωγή και διανομή βίντεο	0,077562075	Παραγωγή και διανομή βίντεο	28,37324	Ψυχαγωγικά και μικρά ηλεκτρικά είδη	12693,29200
47	Παραγωγή και μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου	0,076359940	Συσκευές	26,34658	Χημικά προϊόντα (κατάντη βιομηχανία)	12229,47606
48	Γεωργικές εισροές και υπηρεσίες	0,070047550	Βιοφαρμακευτικά προϊόντα (κλαδικός)	21,27993	Προϊόντα ξύλου	11990,71849
49	Αλιεία και προϊόντα αλιείας	0,047908894	Αλιεία και προϊόντα αλιείας	20,91246	Μάρκετινγκ, Σχεδιασμός και Εκδόσεις	11981,44464
50	Βιοφαρμακευτικά προϊόντα (κλαδικός)	0,043311577	Αυτοκίνητο	18,23994	Δέρμα και συναφή προϊόντα	11705,70244
51	Κλωστοϋφαντουργία	0,038065815	Κοσμήματα και πολύτιμα μέταλλα	17,22661	Τεχνολογία Μεταλλοτεχνίας	11360,02711
52	Αεροναυπηγική και άμυνα	0,024872058	Δέρμα και συναφή προϊόντα	10,13330	Παραγωγή και διανομή βίντεο	10794,41980
53	Εξοπλισμός και υπηρεσίες επικοινωνιών	0,012797003	Εξοπλισμός και υπηρεσίες επικοινωνιών	10,13330	Αεροναυπηγική και άμυνα	9402,82575
54	Αυτοκίνητο	0,007522564	Πληροφορική και Αναλυτικά Όργανα	9,38492	Συσκευές	9236,68030
55	Πληροφορική και Αναλυτικά Όργανα	0,005971929	Αεροναυπηγική και άμυνα	7,09331	Μεταλλικά προϊόντα (κατάντη βιομηχανία)	8631,47770
56	Ιατρικές συσκευές (κλαδικός)	0,002929077	Ιατρικές συσκευές (κλαδικός)	2,02666	Γεωργικές εισροές και υπηρεσίες	7231,85849

Παράρτημα Ενότητας ΙΙ.1

Πίνακας ΙΙ.1.3: Άξονες, μέτρα και στόχοι στρατηγικής

Άξονας 1 : Περιβάλλον και Ποιότητα Ζωής		
Μέτρο 1.1. Ανάδειξη φυσικών και πολιτιστικών πόρων (ΠΠ Ενεργός Περιβαλλοντική Διαχείριση)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
1.1.1	Προστασία, ανάδειξη φυσικής κληρονομιάς	Δράσεις προβλεπόμενες από τα Σχέδια Διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 / Δράσεις στις περιοχές UNESCO / Διατήρηση, προστασία χερσαίων και θαλάσσιων οικοτόπων με αξιόλογα είδη χλωρίδας – πανίδας
1.1.2	Προστασία, ανάδειξη ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς	Δράσεις ανάδειξης, προστασίας αρχαιολογικών – ιστορικών τόπων και μνημείων / Δράσεις λειτουργικής αναβάθμισης και ενίσχυσης ελκυστικότητας μουσείων – αρχαιολογικών, ιστορικών χώρων και μνημείων
1.1.3	Ανάδειξη - αξιοποίηση σύγχρονου πολιτισμού	Δράσεις ενίσχυσης και προβολής σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας / Διοργάνωση εκδηλώσεων που αναδεικνύουν το άυλο πολιτιστικό κεφάλαιο με στόχο την δημιουργία θεσμών
1.1.4	Συνδυασμένη ανάδειξη φυσικής – πολιτιστικής κληρονομιάς – τοπική ανάπτυξη	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις σε περιοχές φυσικού – πολιτιστικού κεφαλαίου / Δίκτυα φυσικών, πολιτιστικών, ιστορικών πόρων – ειδικές θεματικές διαδρομές
1.1.5	Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις για σχολεία / Δράσεις για ευρύ κοινό
Μέτρο 1.2. Βιώσιμη - φιλική στο κλίμα και ισόρροπη χωρική οργάνωση (ΠΠ Ενεργός Περιβαλλοντική Διαχείριση)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
1.2.1	Ολοκλήρωση Πολεοδομικού Σχεδιασμού με ενσωμάτωση κριτηρίων για την κλιματική αλλαγή	Τοπικά Χωρικά Σχέδια / Ειδικά Χωρικά Σχέδια / Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής / Πολεοδομικά Σχέδια παραγωγικών ζωνών / Θαλάσσια Χωροταξία - παράκτιες ζώνες
1.2.2	Βιοκλιματικοί αναβάθμιση οικιστικού περιβάλλοντος	Βελτίωσης ενεργειακής απόδοσης στο δημόσιο χώρο, δημόσια κτίρια και κατοικίες / Βιοκλιματικές παρεμβάσεις σε κοινόχρηστους χώρους και χώρους πρασίνου (Πράσινες υποδομές στον αστικό χώρο / βιοκλιματικά υλικά / φυτά προσαρμοσμένα στο κλίμα και κατάλληλα σχεδιασμένες φυτεύσεις παρόδιες και σε κοινόχρηστους χώρους με κριτήρια που αφορούν στην σκίαση αλλά και στην δημιουργία φυσικών ηχοπετασμάτων)
1.2.3	Ενίσχυση της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις για την Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη
1.2.4	Ενίσχυση Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας	Δράσεις από Στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας / Δράσεις βελτίωσης προσβασιμότητας για άτομα με περιορισμένη κινητικότητα
1.2.5	Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις για σχολεία / Δράσεις για ευρύ κοινό
Μέτρο 1.3. Ανάπτυξη Βιώσιμων Μεταφορικών Υποδομών (ΠΠ Ποιοτική Ανάπτυξη)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
1.3.1	Συμπλήρωση, αναβάθμιση δικτύου μεταφορών	Δράσεις στο διευρωπαϊκό, διαπεριφερειακό, ενδοπεριφερειακό, δημοτικό ,τοπικό, και αγροτικό οδικό δίκτυο / Παρεμβάσεις αναβάθμισης σε λιμάνια και αεροδρόμια
1.3.2	Ενίσχυση ασφάλειας στις οδικές μεταφορές	Δράσεις βελτίωσης γεωμετρικών χαρακτηριστικών και σήμανσης / προστασίας
1.3.3	Έξυπνες μεταφορές	Εφαρμογές ΤΠΕ για συνδυασμένες μεταφορές
1.3.4	Πράσινες μεταφορές	Υποδομές ηλεκτροκίνησης / Φιλικά προς το περιβάλλον οχήματα του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα
1.3.5	Ενημέρωση, Ευαισθητοποίηση	Δράσεις για σχολεία / Δράσεις για ευρύ κοινό
Μέτρο 1.4. Επιτάχυνση της Ενεργειακής αναβάθμισης Μπλε + Πράσινη Ανάπτυξη (ΠΠ Ποιοτική Ανάπτυξη)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
1.4.1	Προώθηση ΑΠΕ	Στήριξη και λειτουργική ενίσχυση για νέες εγκαταστάσεις / Υποστήριξη καινοτόμων πιλοτικών έργων για παραγωγή Μπλε + Πράσινης ενέργειας
1.4.2	Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης στις παραγωγικές εγκαταστάσεις	Ενίσχυση επιχειρήσεων για βελτίωση ενεργειακής απόδοσης / Υποδομές ΑΠΕ σε οργανωμένες παραγωγικές ζώνες ή και ενεργοβόρες υποδομές / Συστήματα αυτοματισμού, ελέγχου, εξοπλισμού αποθήκευσης σε τοπικό επίπεδο / ευφυή ενεργειακά συστήματα
1.4.3	Αξιοποίηση και μεγιστοποίηση ωφελειών από την εξόρυξη υδρογονανθράκων	Σχεδιασμός προετοιμασίας χωροθέτησης συμπληρωματικών δραστηριοτήτων στο χερσαίο τμήμα
Μέτρο 1.5. Βιώσιμη διαχείριση υδάτων (ΠΠ Ενεργός Περιβαλλοντική Διαχείριση)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
1.5.1	Βιώσιμη διαχείριση υδάτινων πόρων	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για ύδρευση και άρδευση (Αντικατάσταση επέκταση δικτύων ύδρευσης / Ανάδειξη, αξιοποίηση φραγμάτων / Σχέδια Διαχείρισης και Συστήματα Τηλεμετρίας / Αντικατάσταση - επέκταση δικτύων ύδρευσης - ενίσχυση πηγών – αφαλάτωση)
Μέτρο 1.6. Ανάπτυξη Βιώσιμων Περιβαλλοντικών Υποδομών (ΠΠ Ενεργός Περιβαλλοντική Διαχείριση)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
1.6.1	Βιώσιμη διαχείριση υγρών αποβλήτων	Δράσεις Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών για διαχείριση υγρών αποβλήτων (Αναβάθμιση υφιστάμενων εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων, μηχανολογικά, μεμβράνες, τριτοβάθμια επεξεργασία, ανακύκλωση και νέες εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων σε τουριστικές και οικολογικά ευαίσθητες περιοχές / Αντικατάσταση επέκταση δικτύων αποχέτευσης)
1.6.2	Βιώσιμη διαχείριση στερεών αποβλήτων	Δράσεις Περιφερειακού Σχεδίου Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων Κρήτης (Μεγάλα Πράσινα Σημεία / Δορυφορικά Πράσινα Σημεία / ΚΑΕΣΔΙΠ / ΣΜΑ/Υ / Μονάδες επεξεργασίας πράσινων αποβλήτων γεωργικών υπολειμμάτων)
Μέτρο 1.7. Πρόληψη και διαχείριση επιπτώσεων κλιματικής αλλαγής και απειλών από καταστροφές (ΠΠ Ενεργός Περιβαλλοντική Διαχείριση)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
1.7.1	Ενίσχυση Πολιτικής Προστασίας	Ολοκληρωμένα Σχέδια Δράσης Πολιτικής Προστασίας στο επίπεδο των Δήμων με βάση το εκπονούμενο Περιφερειακό Σχέδιο για τη Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή (ΠεΣΠΚΑ) Κρήτης / Υποδομές και εξοπλισμός Πολιτικής Προστασίας
1.7.2	Ενίσχυση της ικανότητας διαχείρισης κρίσεων (φυσικές, ανθρωπογενείς και τεχνολογικές)	Δημιουργία ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης κρίσεων, παρακολούθησης απειλών και άμεσης αντίδρασης
1.7.3	Μείωση κινδύνων από φυσικές καταστροφές	Αντιπλημμυρικά έργα / Έργα πυροπροστασίας
1.7.4	Αποκατάσταση υποδομών από φυσικές καταστροφές	Δράσεις αποκατάστασης / Δράσεις καινοτόμων προσεγγίσεων για ενίσχυση της αντοχής των υποδομών έναντι των φυσικών καταστροφών
1.7.5	Ενημέρωση , Ευαισθητοποίηση	Δράσεις για σχολεία / Δράσεις για ευρύ κοινό
Μέτρο 1.8. Οριζόντιες δράσεις του Άξονα 1		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
1.8.1	Διασφάλιση ποιοτικών χαρακτηριστικών υποδομών	Δράσεις Συντήρησης - Πρόληψης
1.8.2	Δράσεις Ωρίμανσης	Μελέτες ωρίμανσης δράσεων / Έρευνες / Εμπειρογνωμοσύνες / Συμβουλευτική υποστήριξη

Άξονας 2 : Κοινωνική μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια βίου μάθηση, Πολιτισμός & Αθλητισμός		
Μέτρο 2.1. Αναβάθμιση ποιότητας στις παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας (ΠΠ Δυναμική κοινωνική Συνοχή)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
2.1.1	Αναβάθμιση, συμπλήρωση του δικτύου υποδομών υγείας	Βελτίωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των υποδομών υγείας, αναβάθμιση, συμπλήρωση ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού
2.1.2	Υγεία για όλους	Αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας με ειδική μέριμνα για ευάλωτες ομάδες και μειονεκτούντα άτομα / Δράσεις συντονισμού κοινωνικής και υγειονομικής περίθαλψης για ενίσχυση της δημόσιας υγείας
2.1.3	Ενημέρωση , Ευαισθητοποίηση	Δράσεις για σχολεία / Δράσεις για ευρύ κοινό
Μέτρο 2.2. Αντιμετώπιση της Γήρανσης πληθυσμού- Ανανέωση Πληθυσμού (ΠΠ Δυναμική κοινωνική Συνοχή)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
2.2.1	Φροντίδα για το παιδί	Αναβάθμιση εξοπλισμού και βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών φροντίδας για παιδιά προσχολικής ηλικίας / Αύξηση των παρεχόμενων υπηρεσιών σε άτομα που έχουν την ευθύνη φροντίδας παιδιών και εξαρτώμενων ατόμων
2.2.2	Διασφάλιση συνθηκών ενεργού και υγιούς γήρανσης	Αναβάθμιση εξοπλισμού και βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών φροντίδας για ηλικιωμένους/ Υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένων – Βοήθεια στο Σπίτι / Νέο μείγμα δράσεων μέσω των δομών πρωτοβάθμιας περίθαλψης
Μέτρο 2.3. Ανάσχεση της Μετανάστευσης ταλέντων και ατόμων υψηλής εξειδίκευσης και ενίσχυση ευκαιριών για νέους (ΠΠ Δυναμική κοινωνική Συνοχή)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
2.3.1	Βελτίωση της ποιότητας και δυναμικότητας των υποδομών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης	Αναβάθμιση υποδομών υφιστάμενων μονάδων εκπαίδευσης / Αντισεισμική θωράκιση / Νέες υποδομές εκπαίδευσης / Εξοπλισμός εκπαιδευτικών μονάδων /Βελτίωση ελκυστικότητας / Ψηφιακό Σχολείο
2.3.2	Αύξηση της απασχόλησης των νέων	Δράσεις βελτίωσης πρόσβασης των νέων στην απασχόληση / Δράσεις που στοχεύουν στην μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου / Δράσεις για ενίσχυση πρόσβασης στην προσχολική εκπαίδευση / Δράσεις για αύξηση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
2.3.3	Προσέλκυση νέων επιστημόνων στην αγορά εργασίας	Δράσεις για στήριξη νέων ερευνητών στο πλαίσιο της RIS3Crete
2.3.4	Βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην αγορά εργασίας	Δράσεις που ενισχύουν την διασύνδεση εκπαίδευσης / κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας
Μέτρο 2.4. Διασφάλιση των δικαιωμάτων των μειονεκτούντων ομάδων (ΠΠ Δυναμική κοινωνική Συνοχή)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
2.4.1	Αντιμετώπιση ανεργίας	Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων / Παροχή συμβουλών βιωσιμότητας επιχειρηματικών πρωτοβουλιών / Ενίσχυση επιχειρήσεων που στηρίζουν την ίδρυση επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας / Δημιουργία υπεργολαβικών σχημάτων κοινωνικής οικονομίας, σε συνάρτηση με εδραιωμένες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εκτέλεση δημοσίων συμβάσεων
2.4.2	Αντιμετώπιση της φτώχειας	Δράσεις στήριξης δομών αντιμετώπισης της φτώχειας (Κέντρα Κοινότητας, Κοινωνικά Παντοπωλεία, Κοινωνικά Φαρμακεία)
2.4.3	Ενίσχυση της ισότητας των φύλλων	Διευκόλυνση των γυναικών για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας
2.4.4	Στήριξη ΑμεΑ	Δομές και δράσεις φροντίδας ατόμων ΑμεΑ
2.4.5	Στήριξη ειδικών ομάδων	Κέντρα στήριξης ειδικών ομάδων με μείγμα δράσεων για κοινωνικοοικονομική ένταξη (Ρομά, μετανάστες, πρόσφυγες) / Δομές κακοποιημένων γυναικών / Κέντρα και δράσεις για τοξικοεξαρτημένους
Μέτρο 2.5. Ενίσχυση της Κοινωνικής Καινοτομίας Προσαρμογής (ΠΠ Αποτελεσματική Διακυβέρνηση)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
2.5.1	Ενίσχυση της Δια Βίου μάθησης	Στοχευόμενα προγράμματα Δια Βίου μάθησης για όλες τις ηλικιακές ομάδες σε θεματικές αιχμής (ενδεικτικά κλιματική αλλαγή, κυκλική οικονομία)
2.5.2	Προώθηση Κοινωνικής Οικονομίας	Κέντρα ΚΑΛΟ / Ενίσχυση υφιστάμενων και ίδρυση νέων επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας
2.5.3	Προώθηση της Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης	Δράσεις κινητοποίησης των επιχειρήσεων στην κατεύθυνσης της Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης
2.5.4	Προώθηση του εθελοντισμού	Δράσεις υποστήριξης της λειτουργίας εθελοντικών ομάδων σε πεδία αιχμής για την Περιφέρεια
Μέτρο 2.6. Αντιμετώπιση των νέων κοινωνικών ανισοτήτων (ΠΠ Δυναμική κοινωνική Συνοχή)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
2.6.1	Άμβλυνση των νέων κοινωνικών ανισοτήτων	Ειδικά σχεδιασμένα προγράμματα εξοικείωσης με την ψηφιακή τεχνολογία σε στοχευμένες ομάδες πληθυσμού για αντιμετώπιση του ψηφιακού αναλφαβητισμού (ανάγκη που αναδείχθηκε ιδιαίτερα κατά την πανδημία του COVID19)
Μέτρο 2.7. Καταγραφή και παρακολούθηση των κοινωνικών τάσεων και συμπεριφορών (ΠΠ Αποτελεσματική Διακυβέρνηση)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
2.7.1	Διαμόρφωση ενεργών πολιτικών για την κοινωνική συνοχή	Κυλιόμενες έρευνες και μελέτες που θα επιτρέψουν την διαμόρφωση ενεργών πολιτικών πρόληψης κοινωνικών ζητημάτων σε αντιδιαστολή με την παθητική αντιμετώπιση των επιπτώσεων τους
Μέτρο 2.8. Οριζόντιες δράσεις του Άξονα 2		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
2.8.1	Διασφάλιση ποιοτικών χαρακτηριστικών υποδομών	Δράσεις Συντήρησης - Πρόληψης
2.8.2	Δράσεις Ωρίμανσης	Μελέτες ωρίμανσης δράσεων / Έρευνες / Εμπειρογνωμοσύνες / Συμβουλευτική υποστήριξη

Άξονας 3 : Οικονομία & Απασχόληση		
Μέτρο 3.1. Εξειδίκευση οικονομίας, Ανάπτυξη Καινοτομίας και Ανάπτυξη ολοκληρωμένων αλυσίδων αξίας (ΠΠ Ποιοτική Ανάπτυξη)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
3.1.1	Υποστήριξη Περιφερειακής Οικονομίας	Δράσεις τουριστικής προβολής / Προβολή Κρητικής διατροφής - τοπικών προϊόντων
3.1.2	Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Δράσεις προσαρμογής απασχολουμένων στις νέες απαιτήσεις στο πλαίσιο της Έξυπνης Εξειδίκευσης
3.1.3	Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Αγροδιατροφή	RIS3Crete: Βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης, των αγροτικών προϊόντων φυτικής – ζωικής παραγωγής και των τροφίμων στις διεθνείς αγορές / Ενίσχυση της συνοχής της αλυσίδας αξίας και ανάπτυξη των διασυνδέσεων με άλλες αλυσίδες / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete
3.1.4	Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Περιβάλλον	RIS3Crete: Εξοικονόμηση Ενέργειας / Κλιματική αλλαγή και μέτρηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων / Ορθολογική διαχείριση φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων / Προώθηση των Τεχνολογιών ΑΠΕ / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete
3.1.5	Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα Τουρισμό - Πολιτισμό	RIS3Crete: Ανάδειξη του πολιτισμού ως ανταγωνιστικό στοιχείο του τουριστικού προϊόντος / Αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών τουρισμού / Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, ισχυροποίηση του brand name / Ενίσχυση της συνοχής της αλυσίδας αξίας του τουρισμού και ανάπτυξη διασυνδέσεων με άλλες αλυσίδες και συμπλέγματα / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete
3.1.6	Δράσεις της Έξυπνης Εξειδίκευσης στον Τομέα της Γνώσης	RIS3Crete: Άλλοι Τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι ερευνητικές ομάδες της Κρήτης / Βασικές επιστήμες και μηχανική / Επιστήμες Ζωής / Οπτική / Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας / Δράσεις αναθεωρημένης RIS3Crete
3.1.7	Ενίσχυση υποδομών καινοτομίας	Ενίσχυση υφιστάμενων κέντρων αριστείας και νέων τεχνολογικών ινστιτούτων / Χώροι υποδοχής νεοσύστατων εταιριών, τεχνολογικά πάρκα, θερμοκοιτίδες
3.1.8	Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων	Ενίσχυση ικανοτήτων επιχειρήσεων / Ψηφιακή αναβάθμιση επιχειρήσεων σε όλους τους τομείς της οικονομίας / Ανοικτά Κέντρα Εμπορίου / Σύσταση νέων καινοτόμων εταιριών / συνέργειες (clusters) και δικτυώσεις (net-working)»
3.1.9	Ενίσχυση της απασχόλησης στην ύπαιθρο	Δράσεις διατήρησης και δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ύπαιθρο / Ηλικιακή ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού της γεωργίας – κτηνοτροφίας / βελτίωση επιπέδου επαγγελματικής εκπαίδευσης και δεξιοτήτων των απασχολούμενων στον γεωργικό τομέα
Μέτρο 3.2.: Μετάβαση στην Κυκλική οικονομία - Αξιοποίηση των Πόρων (ΠΠ Ποιοτική Ανάπτυξη)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
3.2.1	Ενίσχυση Κυκλικής Οικονομίας	Δράσεις προώθησης της Κυκλικής Οικονομίας σε όλους τους τομείς και κλάδους με ιδιαίτερη έμφαση στον τουρισμό και στον πρωτογενή τομέα – Ενίσχυση πρωτοβουλιών βιομηχανικής συμβίωσης
3.2.2	Προώθηση της Κυκλικής Οικονομίας στην διαχείριση στερεών αποβλήτων	Δράσεις υποστήριξης του Πάρκου Κυκλικής Οικονομίας στο Ηράκλειο – υποστήριξη πρωτοβουλιών διαλογής στην πηγή και πρόληψης παραγωγής αποβλήτων
3.2.3	Κυκλική διαχείριση νερού	Σχέδια ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων, αντιμετώπιση περιόδων ξηρασίας / Δράσεις επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης επεξεργασμένης ύλης από ΕΕΛ / Προστασία των παράκτιων οικοσυστημάτων
Μέτρο 3.3.: Προώθηση της ψηφιακής σύγκλισης (ΠΠ Ποιοτική Ανάπτυξη)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
3.3.1	Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ	Ηλεκτρονική μάθηση / Ηλεκτρονικός πολιτισμός / Ηλεκτρονική υγεία / Ηλεκτρονικός τουρισμός / Διαδίκτυο των πραγμάτων / Ευφυείς Πόλεις με βάση masterplan / data analytics
3.3.2	Δράσεις Ωρίμανσης	Μελέτες ωρίμανσης δράσεων / Έρευνες / Εμπειρογνωμοσύνες / Συμβουλευτική υποστήριξη
Μέτρο 3.4. Οριζόντιες δράσεις του Άξονα 3		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
3.4.1	Δράσεις Ωρίμανσης	Μελέτες ωρίμανσης δράσεων / Έρευνες / Εμπειρογνωμοσύνες / Συμβουλευτική υποστήριξη
Άξονας 4 : Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας και της Οικονομικής Κατάστασης της Περιφέρειας		
Μέτρο 4.1. Ενίσχυση των ικανοτήτων της δημόσιας διοίκησης (ΠΠ Αποτελεσματική Διακυβέρνηση)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
4.1.1	Λειτουργική αναβάθμιση	Αναβάθμιση κτιριακών υποδομών / Δημιουργία νέων κτιριακών υποδομών / συμπλήρωση αναβάθμιση εξοπλισμού
4.1.2	Προώθηση εφαρμογών ΤΠΕ	Ψηφιακές εφαρμογές για παρεχόμενες υπηρεσίες – λειτουργίες
4.1.3	Ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	Προγράμματα κατάρτισης εκπαίδευσης
Μέτρο 4.2. Ενίσχυση ενεργού συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών στην αναπτυξιακή διαδικασία (ΠΠ Αποτελεσματική Διακυβέρνηση)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
4.2.1	Ενίσχυση της ενεργού και αποτελεσματικής διαβούλευσης	Ενίσχυση των εφαρμογών ΤΠΕ στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης
Μέτρο 4.3. Ενδυνάμωση δικτύων και ομάδων - Κοινωνία των Πολιτών (ΠΠ Αποτελεσματική Διακυβέρνηση)		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
4.3.1	Ενίσχυση συμμετοχικών διαδικασιών	Δημιουργία πλατφόρμας/ Δημόσιες συζητήσεις και εκδηλώσεις / δημιουργία δικτύων με ομάδες της κοινωνίας των πολιτών / δημιουργία μόνιμων ομάδων σε επιλεγμένους τομείς
Μέτρο 4.4. Οριζόντιες δράσεις του Άξονα 4		
Κωδ.	**Στόχος**	**Ενδεικτικές Κατηγορίες Δράσεων**
4.4.1	Διασφάλιση ποιοτικών χαρακτηριστικών υποδομών	Δράσεις Συντήρησης - Πρόληψης
4.4.2	Δράσεις Ωρίμανσης	Μελέτες ωρίμανσης δράσεων / Έρευνες / Εμπειρογνωμοσύνες / Συμβουλευτική υποστήριξη
4.4.3	Διοικητική υποστήριξη	Δράσεις διοικητικής υποστήριξης & εξοπλισμός

Παράρτημα: Κατανομή Προϋπολογισμού κατ’ έτος

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ		ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ[4] (σε ευρώ)					
Α/Α[3]	ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ[1]/ *ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΠΠΑ/ ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΠΠΑ*	ΕΤΗ					
	ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ Α ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**ΣΥΝΟΛΟ**
1	***1. ΕΞΥΠΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ***	**4.823.600,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**4.823.600,00 €**
1.1.	Δημιουργία επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων σε τομείς αιχμής	1.000.000,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	1.000.000,00 €
1.2.	Δημιουργία ερευνητικής τεχνογνωσίας και λύσεων ΤΠΕ στον δημόσιο τομέα	1.599.200,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	1.599.200,00 €
1.3.	Προώθηση αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις	150.000,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	150.000,00 €
1.4.	Συστάδες ανάπτυξης	200.000,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	200.000,00 €
1.6.	Δημόσια διοίκηση και ψηφιοποίηση (ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις, ηλεκτρονική ένταξη, ηλεκτρονική μάθηση κλπ)	1.000.000,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	1.000.000,00 €
1.8.	Ψηφιακή διασύνδεση μονάδων δημόσιας διοίκησης	500.000,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	500.000,00 €
1.11.	Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη	374.400,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	374.400,00 €
2	***2. ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ***	**59.570.636,81 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**59.570.636,81 €**
2.1.	Ενεργειακή απόδοση	123.800,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	123.800,00 €
2.2.	Στήριξη ΑΠΕ – συμπαραγωγή	229.251,28 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	229.251,28 €
2.3.	Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων	13.881.692,83 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	13.881.692,83 €
2.4.	Πρόληψη & διαχείριση κινδύνων	24.925.552,80 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	24.925.552,80 €
2.6.	Παροχή πόσιμου νερού & διαχείριση υδάτων	793.400,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	793.400,00 €
2.9.	Ανάπτυξη υποδομών και προστασία περιβάλλοντος (μικρά φράγματα, αρδευτικά δίκτυα, ύδρευση-αποχέτευση, αντιπλημμυρικά κλπ)	16.252.739,90 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	16.252.739,90 €
2.10.	Ανάδειξη, προστασία και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς (βιοποικιλότητα, περιοχές Natura κλπ)	247.500,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	247.500,00 €
2.11.	Πράσινες πόλεις (αστικές αναπλάσεις, εκσυγχρονισμός στόλου αστικών μεταφορών κλπ)	3.116.700,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	3.116.700,00 €
3	***3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ***	**27.352.371,64 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**27.352.371,64 €**
3.1.	Υγεία - υποδομές, εξοπλισμός	2.809.020,38 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	2.809.020,38 €
3.7.	Δράσεις εκπαίδευσης – κατάρτισης εργαζομένων	90.050,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	90.050,00 €
3.8.	Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός Υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης (μετάβαση σε αποκεντρωμένο σύστημα μεγαλύτερων και λιγότερων μονάδων, ενίσχυση ψηφιακών και λοιπών υποδομών, επιμόρφωση εκπαιδευτικών κλπ.)	6.792.371,32 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	6.792.371,32 €
3.13.	Υποδομές στον τομέα του αθλητισμού	7.158.923,89 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	7.158.923,89 €
3.14.	Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών -στήριξη τοπικών πρωτοβουλιών	10.502.006,05 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	10.502.006,05 €
4	**4. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ**	**63.801.529,05 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**63.801.529,05 €**
4.2.	Ενεργειακά δίκτυα και υποδομές	350.000,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	350.000,00 €
4.3.	Λιμενικές υποδομές	67.988,35 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	67.988,35 €
4.5.	Οδικές υποδομές	49.679.138,95 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	49.679.138,95 €
4.8.	Οδική ασφάλεια	13.704.401,75 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	13.704.401,75 €
5	**5. ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ**	**17.062.982,50 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**17.062.982,50 €**
5.1.	Προώθηση τουρισμού με έμφαση στις ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές	500.000,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	500.000,00 €
5.2.	Προώθηση και ανάπτυξη υποδομών για εναλλακτικές μορφές τουρισμού (health & wellness, city break, αγροτουρισμός, ορειβατικός τουρισμός κλπ)	198.800,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	198.800,00 €
5.3.	Προστασία και Ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος	7.360.640,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	7.360.640,00 €
5.4.	Προστασία, ανάπτυξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς	1.633.894,65 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	1.633.894,65 €
5.5.	Μουσεία και πολιτιστικά κέντρα	5.541.900,15 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	5.541.900,15 €
5.6.	Υποδομές και δράσεις σύγχρονου πολιτισμού	710.352,68 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	710.352,68 €
5.8.	Ενίσχυση των επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές και διεθνείς αγορές	567.395,02 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	567.395,02 €
5.9.	Ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων με προστατευόμενη ονομασία προέλευσης (ΠΟΠ) και προστατευόμενη γεωγραφική ένδειξη (ΠΓΕ)	150.000,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	150.000,00 €
5.11.	Προώθηση ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό (συμμετοχή σε εκθέσεις, εμπορικές αποστολές κλπ)	400.000,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	400.000,00 €

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ		ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ[4] (σε ευρώ)					
Α/Α[3]	ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ[1]/ *ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΠΠΑ/ ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΠΠΑ*	ΕΤΗ					
6	**6. ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ**	**2.388.880,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**0,00 €**	**2.388.880,00 €**
6.1.	Διοικητική Υποστήριξη	1.563.140,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	1.563.140,00 €
6.2.	Τεχνική Βοήθεια	825.740,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	825.740,00 €
ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Α							**175.000.000,00 €**
ΣΥΝΟΛΟ ΠΠΑ							**175.000.000,00 €**

Επιλέγετε το κελί και διαλέγετε (βέλος) από προκαθορισμένη αναδιπλούμενη λίστα.

Δεν συμπληρώνεται.

(1) Το ΠΠΑ προτείνεται να έχει μόνο ένα Υποπρόγραμμα.

(2) Ο άξονας προτεραιότητας του ΠΠΑ συμπίπτει με προτεραιότητα του ΕΠΑ.

(3) Οι κωδικοί των Αναπτυξιακών Στόχων του ΕΠΑ και των προτεραιοτήτων του ΕΠΑ (αξόνων προτεραιοτήτων του ΠΠΑ) παρουσιάζονται στον επισυναπτόμενο πίνακα "Κωδικοί Αναπτυξιακών Στόχων και Προτεραιοτήτων του ΕΠΑ".

(4) Προσοχή στους προϋπολογισμούς για τα συνεχιζόμενα να λαμβάνεται υπόψη το 'ανεκτέλεστο' (προϋπολογισμός στο ύψος των συμβάσεων μείον τις πληρωμές προηγούμενων ετών).

(5) ΔΡΑΣΗ: αφορά ομοειδή έργα (συμπληρώνεται με κεφαλαία).

(6) Ονοματισμένο έργο: αφορά μόνο ένα έργο (συμπληρώνεται με πεζά).

ΠΗΓΕΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

[1] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, Πίνακας Αποτελεσμάτων Περιφερειακής Καινοτομίας https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/regional_en

[2] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τα Συμπλέγματα και τη Βιομηχανική Αλλαγή https://www.clustercollaboration.eu/cluster-mapping

[3] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τα Συμπλέγματα και τη Βιομηχανική Αλλαγή, Πίνακας Αποτελεσμάτων Περιφερειακού Οικοσυστήματος https://www.clustercollaboration.eu/cluster-mapping

[4] «Οι περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην Ελλάδα» Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούνιος 2011

[5] Ευρωπαϊκό Δίκτυο Παρακολούθησης για την εδαφική ανάπτυξη και συνοχή (ESPON) και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη (Bundesinstitut für Bau-, Stadt- und Raumforschung) (2020) Atlas for the Territorial Agenda 2030 https://www.atlasta2030.eu/en/index.php

[6] ESPON (2020) QoL – Quality of Life Measurements and Methodology (ενδιάμεση έκθεση) https://www.espon.eu/programme/projects/espon-2020/applied-research/quality-of-life

[7] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Περιφερειακή και Αστική Πολιτική (2019) Road transport performance in Europe (έγγραφο εργασίας και παραρτήματα) https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/working-papers/2019/road-transport-performance-in-europe

[8] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRAN_R_ACCI__custom_399690/default/table?lang=en

[9] ΕΛΣΤΑΤ

[10] Εκτιμήσεις ΕΛΣΤΑΤ για τα έτη 2014-2017

[11] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις (2019) Regional Innovation Scoreboard (έκθεση έκτης έκδοσης) https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/regional_en

[12] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, ό.π.

[13] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, ό.π.

[14] Ευρωπαϊκό Δίκτυο Παρακολούθησης για την εδαφική ανάπτυξη και συνοχή (ESPON) και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη (Bundesinstitut für Bau-, Stadt- und Raumforschung) (2020) Atlas for the Territorial Agenda 2030 https://www.atlasta2030.eu/en/index.php

[15] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τις Συστάδες και τη Βιομηχανική Αλλαγή (2020) European Panorama of Clusters and Industrial Change (έκθεση) https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/cluster/observatory_en και European Observatory for Clusters and Industrial Change Mapping Tool https://interactivetool.eu/EASME/EOCIC/index.html

[16] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τις Συστάδες και τη Βιομηχανική Αλλαγή, ό.π.

[17] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τις Συστάδες και τη Βιομηχανική Αλλαγή (2017) Regional Ecosystem Scoreboard (2η έκδοση, συγκεφαλαιωτική έκθεση) https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/cluster/observatory/previous-results_en και Regional Ecosystem Scoreboard https://interactivetool.eu/EASME/RES/index.html

[18] Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, Α’ Φάση, Στρατηγικός Σχεδιασμός (2020)· Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) (2020) Regional Policy for Greece Post 2020· Β’ Έκθεση Παρακολούθησης της Περιφερειακής Στρατηγικής Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση της Περιφέρειας Κρήτης (RIS3Crete) (2020)

[19] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη (2020) Atlas for the Territorial Agenda 2030 https://www.atlasta2030.eu/en/index.php

[20] ESPON (2020) The State of the European Territory (συγκεφαλαιωτική έκθεση) https://www.espon.eu/state-european-territory

[21] COM (2020) 442 final, Ο προϋπολογισμός της ΕΕ τροφοδοτεί το σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη· COM(2020) 575 final, Ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021

[22] Β’ Έκθεση Παρακολούθησης της Περιφερειακής Στρατηγικής Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση της Περιφέρειας Κρήτης (RIS3Crete) (2020)
[23] COM (2020) 493 final, Έκθεσης στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών 2020
[24] Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΓΣΕΒΕΕ), Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων (ΙΜΕ) (2020) Ψηφιακός μετασχηματισμός και μικρές επιχειρήσεις (έκθεση) https://imegsevee.gr/δημοσιεύσεις/έρευνες-μελέτες/έκθεση-ιμε-γσεβεε-2020-ψηφιακός-μετασχηματισμός-και-μικρές-επιχειρήσεις/
[25] Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΓΣΕΒΕΕ), Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων (ΙΜΕ) (2020) Ψηφιακός μετασχηματισμός και μικρές επιχειρήσεις (έκθεση)
[26] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Κοινό Κέντρο Ερευνών (2020) Building Energy Renovation for Decarbonisation and Covid-19 Recovery: A Snapshot at Regional Level, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC122143
[27] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Κοινό Κέντρο Ερευνών, ό.π.
[28] ESPON (2017) LOCATE - Territories and Low-Carbon Economy (τελική έκθεση) https://www.espon.eu/low-carbon-economy
[29] ESPON, ό.π.
[30] ΔΕΔΔΗΕ (Διαχειριστής του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας) (2020) Πληροφοριακό Δελτίο Παραγωγής στα Μη Διασυνδεδεμένα Νησιά για τον Ιούλιο 2020 https://www.deddie.gr/media/6358/πληροφοριακο-δελτιο-2020-ιουλιοσ.pdf
[31] Υπουργική Απόφαση με Αριθ. 42284/13-10-2017 «Έγκριση αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Κρήτης και έγκριση της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού.» (ΦΕΚ 260/ΑΑΠ/8-11-2017)
[32] Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, Α’ Φάση, Στρατηγικός Σχεδιασμός (2020)
[33] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη (2020) Atlas for the Territorial Agenda 2030 https://www.atlasta2030.eu/en/index.php
[34] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη, ό.π.
[35] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη, ό.π.
[36] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη, ό.π.
[37] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη, ό.π.
[38] ESPON και Ευρωπαϊκή Επιτροπή (σε συνεργασία με Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης (ΕΥΣΣΑ) και γραφείο του Ειδικού Γραμματέα Διαχείρισης Προγραμμάτων ΕΤΠΑ και ΤΣ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων) (2020) Έκθεση Χώρας (Country Fiche) για την Ελλάδα· ESPON (2019) CIRCTER - Circular Economy and Territorial Consequences https://www.espon.eu/circular-economy.
[39] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Κοινό Κέντρο Ερευνών (2020) Building Energy Renovation for Decarbonisation and Covid-19 Recovery: A Snapshot at Regional Level, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC122143
[40] ESPON (2017) LOCATE - Territories and Low-Carbon Economy (τελική έκθεση) https://www.espon.eu/low-carbon-economy
[41] ESPON, ό.π.
[42] ESPON, ό.π.
[43] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη (2020) Atlas for the Territorial Agenda 2030 https://www.atlasta2030.eu/en/index.php· ESPON (2019) CIRCTER - Circular Economy and Territorial Consequences https://www.espon.eu/circular-economy.
[44] COM (2020) 442 final, Ο προϋπολογισμός της ΕΕ τροφοδοτεί το σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη
[45] Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, Α’ Φάση, Στρατηγικός Σχεδιασμός (2020)
[46] Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, Α’ Φάση, Στρατηγικός Σχεδιασμός (2020)
[47] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη (2020) Atlas for the Territorial Agenda 2030 https://www.atlasta2030.eu/en/index.php
[48] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη, ό.π.
[49] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη, ό.π.
[50] ESPON και Ευρωπαϊκή Επιτροπή (σε συνεργασία με Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης (ΕΥΣΣΑ) και γραφείο του Ειδικού Γραμματέα Διαχείρισης Προγραμμάτων ΕΤΠΑ και ΤΣ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων) (2020) Έκθεση Χώρας (Country Fiche) για την Ελλάδα· ESPON (2020) The State of the European Territory (συγκεφαλαιωτική έκθεση) https://www.espon.eu/state-european-territory· ESPON (2018) Geography of New Employment Dynamics in Europe (τελική έκθεση) https://www.espon.eu/employment

[51] Eurostat (People at risk of poverty or social exclusion by NUTS 2 regions) https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tgs00107/default/map?lang=en και (Severe material deprivation rate by NUTS 2 regions) https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tgs00104/default/map?lang=en

[52] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Περιφερειακή και Αστική Πολιτική (2020) EU Social Progress Index https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/social_progress2020/.

[53] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη (2020) Atlas for the Territorial Agenda 2030 https://www.atlasta2030.eu/en/index.php

[54] ESPON και Ευρωπαϊκή Επιτροπή (σε συνεργασία με Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης (ΕΥΣΣΑ) και γραφείο του Ειδικού Γραμματέα Διαχείρισης Προγραμμάτων ΕΤΠΑ και ΤΣ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων) (2020) Έκθεση Χώρας (Country Fiche) για την Ελλάδα· ESPON (2017) PROFECY - Inner Peripheries: National territories facing challenges of access to basic services of general interest (τελική έκθεση) https://www.espon.eu/inner-peripheries

[55] ESPON (2020) ESCAPE - European Shrinking Rural Areas Challenges, Actions and Perspectives for Territorial Governance (ενδιάμεση έκθεση) https://www.espon.eu/escape

[56] COM (2020) 442 final, Ο προϋπολογισμός της ΕΕ τροφοδοτεί το σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη· COM (2020) 14 final, Μια ισχυρή Ευρώπη για δίκαιες μεταβάσεις

[57] ESPON και Ευρωπαϊκή Επιτροπή (σε συνεργασία με Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης (ΕΥΣΣΑ) και γραφείο του Ειδικού Γραμματέα Διαχείρισης Προγραμμάτων ΕΤΠΑ και ΤΣ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων) (2020) Έκθεση Χώρας (Country Fiche) για την Ελλάδα

[58] Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, Α’ Φάση, Στρατηγικός Σχεδιασμός (2020)

[59] Υπουργική Απόφαση με Αριθ. ΔΟΥ/οικ/5776 «Χαρακτηρισμός και Αρίθμηση Αυτοκινητοδρόμων.» (ΦΕΚ 253/ΑΑΠ/21-12-2015)

[60] Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1315/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2013, περί των προσανατολισμών της Ένωσης για την ανάπτυξη του διευρωπαϊκού δικτύου μεταφορών και για την κατάργηση της απόφασης αριθ. 661/2010/ΕΕ Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ (Παράρτημα I, Χάρτες 10.1-4.) https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1315/oj

[61] Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 389/2013 της Επιτροπής, της 2ας Μαΐου 2013, για τη σύσταση ενωσιακού μητρώου δυνάμει της οδηγίας 2003/87/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και των αποφάσεων αριθ. 280/2004/ΕΚ και αριθ. 406/2009/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και για την κατάργηση των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 920/2010 και αριθ. 1193/2011 της Επιτροπής Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ (Παράρτημα VII) https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/389/oj

[62] ΑΔΜΗΕ (Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας) (2020) «Δεκαετές Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2030» (υποβλήθηκε στις 31-03-2020 προς έγκριση στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας) https://www.admie.gr/systima/anaptyxi/dekaetes-programma-anaptyxis

[63] Eurostat (Victims in road accidents by NUTS 2 regions) https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tran_r_acci/default/map?lang=en

[64] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Περιφερειακή και Αστική Πολιτική (2019) Road transport performance in Europe (έγγραφο εργασίας και παραρτήματα)

[65] ESPON (2020) The State of the European Territory (συγκεφαλαιωτική έκθεση)

[66] https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRAN_R_ACCI__custom_399690/default/table?lang=en

[67] ESPON και Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Έρευνας για τα Κτίρια, τα Αστικά Θέματα και τη Χωρική Ανάπτυξη (2020) Atlas for the Territorial Agenda 2030

[68] COM (2020) 442 final, Ο προϋπολογισμός της ΕΕ τροφοδοτεί το σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη

[69] Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, Α’ Φάση, Στρατηγικός Σχεδιασμός (2020)

[70] Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, Α’ Φάση, Στρατηγικός Σχεδιασμός (2020)

[71] ESPON (2020) Measuring economic impact of cultural heritage at territorial level (έγγραφο εργασίας)

[72] Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, Α’ Φάση, Στρατηγικός Σχεδιασμός (2020)

[73] ο.π.

[74] UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

[75] ESPON (2020) Measuring economic impact of cultural heritage at territorial level (έγγραφο εργασίας) https://www.espon.eu/working-paper-cultural-heritage

[76] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Κοινό Κέντρο Ερευνών (2019) Cultural and Creative Cities Monitor (2η έκδοση) https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/cultural-creative-cities-monitor/

[77] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Περιφερειακή και Αστική Πολιτική (2019) European Regional Competitiveness Index (4η έκδοση) https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness/

[78] ESPON (2017) Small and Medium-Sized Enterprises in European Regions and Cities (τελική έκθεση και επιστημονική έκθεση) https://www.espon.eu/sme
[79] COM (2020) 442 final, Ο προϋπολογισμός της ΕΕ τροφοδοτεί το σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη
[80] Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Κρήτης 2020-2023, Α’ Φάση, Στρατηγικός Σχεδιασμός (2020)
[81] COM (2020) 493 final, Έκθεσης στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών 2020
[82] SWD (2020) 98 final, Identifying Europe's recovery needs
[83] Ενιαίο Σύστημα Παρακολούθησης Δεικτών ΕΣΠΑ 2014 - 2020
[84]Για τις ΠΕ υπολογίζεται επί του αντίστοιχου μεγέθους της Περιφέρειας και για την Περιφέρεια επί του αντίστοιχου μεγέθους της Ελλάδας
[85]Εκτίμηση με βάση την εξέλιξη του ΑΕΠ
[86] 1 επιπλέον στο αεροδρόμιο
[87] 1 επιπλέον Ειδικό στις φυλακές Νεαπόλεως
[88] το 2013: 910, το 2014 : 2.802 και το 2015 : 444
[89] Στην Κρήτη Σταφίδα Σουλτανίνα Κρήτης (ΠΓΕ)
[90] Στην Κρήτη Γραβιέρα Κρήτης (ΠΟΠ) Ξυνομυζήθρα Κρήτης (ΠΟΠ)
[91] Στην Κρήτη Κρητικό Παξιμάδι (ΠΓΕ)
[92] Στην Κρήτη Πευκοθυμαρόμελο Κρήτης (ΠΟΠ
[93] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, Πίνακας Αποτελεσμάτων Περιφερειακής Καινοτομίας (έκτη έκδοση, 2019)
[94] Eurostat, Δεδομένα του πίνακα αποτελεσμάτων στον κοινωνικό τομέα σε επίπεδο NUTS 2
[95] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Εσωτερική Αγορά, Βιομηχανία, Επιχειρηματικότητα και Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τα Συμπλέγματα και τη Βιομηχανική Αλλαγή (δεδομένα του 2017)

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 16 Νοεμβρίου 2021

Ο Υφυπουργός

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

Το Εθνικό Τυπογραφείο αποτελεί δημόσια υπηρεσία υπαγόμενη στην Προεδρία της Κυβέρνησης και έχει την ευθύνη τόσο για τη σύνταξη, διαχείριση, εκτύπωση και κυκλοφορία των Φύλλων της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ), όσο και για την κάλυψη των εκτυπωτικών - εκδοτικών αναγκών του δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα (ν. 3469/2006/Α΄ 131 και π.δ. 29/2018/Α΄58).

1. ΦΥΛΛΟ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΦΕΚ)

• Τα **ΦΕΚ σε ηλεκτρονική μορφή** διατίθενται δωρεάν στο **www.et.gr**, την επίσημη ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου. Όσα ΦΕΚ δεν έχουν ψηφιοποιηθεί και καταχωριστεί στην ανωτέρω ιστοσελίδα, ψηφιοποιούνται και αποστέλλονται επίσης δωρεάν με την υποβολή αίτησης, για την οποία αρκεί η συμπλήρωση των αναγκαίων στοιχείων σε ειδική φόρμα στον ιστότοπο www.et.gr.

• Τα **ΦΕΚ σε έντυπη μορφή** διατίθενται σε μεμονωμένα φύλλα είτε απευθείας από το Τμήμα Πωλήσεων και Συνδρομητών, είτε ταχυδρομικά με την αποστολή αιτήματος παραγγελίας μέσω των ΚΕΠ, είτε με ετήσια συνδρομή μέσω του Τμήματος Πωλήσεων και Συνδρομητών. Το κόστος ενός ασπρόμαυρου ΦΕΚ από 1 έως 16 σελίδες είναι 1,00 €, αλλά για κάθε επιπλέον οκτασέλιδο (ή μέρος αυτού) προσαυξάνεται κατά 0,20 €. Το κόστος ενός έγχρωμου ΦΕΚ από 1 έως 16 σελίδες είναι 1,50 €, αλλά για κάθε επιπλέον οκτασέλιδο (ή μέρος αυτού) προσαυξάνεται κατά 0,30 €. Το τεύχος Α.Σ.Ε.Π. διατίθεται δωρεάν.

• **Τρόποι αποστολής κειμένων προς δημοσίευση:**

Α. Τα κείμενα προς δημοσίευση στο ΦΕΚ, από τις υπηρεσίες και τους φορείς του δημοσίου, αποστέλλονται ηλεκτρονικά στη διεύθυνση **webmaster.et@et.gr** με χρήση προηγμένης ψηφιακής υπογραφής και χρονοσήμανσης.

Β. Κατ’ εξαίρεση, όσοι πολίτες δεν διαθέτουν προηγμένη ψηφιακή υπογραφή μπορούν είτε να αποστέλλουν ταχυδρομικά, είτε να καταθέτουν με εκπρόσωπό τους κείμενα προς δημοσίευση εκτυπωμένα σε χαρτί στο Τμήμα Παραλαβής και Καταχώρισης Δημοσιευμάτων.

• Πληροφορίες, σχετικά με την αποστολή/κατάθεση εγγράφων προς δημοσίευση, την ημερήσια κυκλοφορία των Φ.Ε.Κ., με την πώληση των τευχών και με τους ισχύοντες τιμοκαταλόγους για όλες τις υπηρεσίες μας, περιλαμβάνονται στον ιστότοπο (www.et.gr). Επίσης μέσω του ιστότοπου δίδονται πληροφορίες σχετικά με την πορεία δημοσίευσης των εγγράφων, με βάση τον Κωδικό Αριθμό Δημοσιεύματος (ΚΑΔ). Πρόκειται για τον αριθμό που εκδίδει το Εθνικό Τυπογραφείο για όλα τα κείμενα που πληρούν τις προϋποθέσεις δημοσίευσης.

2. ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ - ΕΚΔΟΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Το Εθνικό Τυπογραφείο ανταποκρινόμενο σε αιτήματα υπηρεσιών και φορέων του δημοσίου αναλαμβάνει να σχεδιάσει και να εκτυπώσει έντυπα, φυλλάδια, βιβλία, αφίσες, μπλοκ, μηχανογραφικά έντυπα, φακέλους για κάθε χρήση, κ.ά.

Επίσης σχεδιάζει ψηφιακές εκδόσεις, λογότυπα και παράγει οπτικοακουστικό υλικό.

Ταχυδρομική Διεύθυνση: Καποδιστρίου 34, τ.κ. 10432, Αθήνα	Ιστότοπος: **www.et.gr**
ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ: 210 5279000 - fax: 210 5279054	Πληροφορίες σχετικά με την λειτουργία του ιστότοπου: **helpdesk.et@et.gr**
ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΚΟΙΝΟΥ **Πωλήσεις - Συνδρομές:** (Ισόγειο, τηλ. 210 5279178 - 180) **Πληροφορίες:** (Ισόγειο, Γρ. 3 και τηλεφ. κέντρο 210 5279000) **Παραλαβή Δημ. Ύλης:** (Ισόγειο, τηλ. 210 5279167, 210 5279139)	Αποστολή ψηφιακά υπογεγραμμένων εγγράφων προς δημοσίευση στο ΦΕΚ: **webmaster.et@et.gr**
Ωράριο για το κοινό: Δευτέρα ως Παρασκευή: 8:00 - 13:30	Πληροφορίες για γενικό πρωτόκολλο και αλληλογραφία: **grammateia@et.gr**

Πείτε μας τη γνώμη σας,

για να βελτιώσουμε τις υπηρεσίες μας, συμπληρώνοντας την ειδική φόρμα στον ιστότοπό μας.

02054192211210100